

* a Emeretur. Est autem illa ratio: quia maiori summa minor inest: ut hic, & ff. de verbor. obligat. l. j. §. ij. & l. inter stipulantem. §. ij. & ff. de recept. arbit. l. diem. §. si plures.

Et hæc vera, ubi negotium, quod mādatur, respicit damnum vel utilitatem mandandis, vel mandatarij: secus, si tertium tantum: quia non potest ampliari, nec restringi tanquam odiosum, ut in cap. cui de non sacerdotall. de præbend. in vj. Ioan. Fab.

* b Rectè. Nam si nō rectè, non est necesse reuocari: ut supra cod. §. illud.

N.A. Integra res. In mandati reuocatione duo requiruntur; ut res sit integra, & ut rectè ac testatō denunciatur. l. xv. ff. hoc tit.

* c Euanesceit. Speciale est in mandato, ut sic facile reuocetur per voluntatē vnius partis tantum. In aliis enim con-

tractibus non sic: ut C. de act. & oblig. l. sicut. quæ est contraria huic. Et est ratio, quia hic non statim interest, & ideo non statim hinc inde nascitur obligatio, quæ ex interesse datur: ut ff. eo. l. si procuratorem. §. mandati actio. & facit adhuc §. ff. de iurisd. omn. iud. l. 8. l. quia. & ff. de minor. l. quod si minor. §. Scæuola. & C. de repu. hæred. l. fin. & ff. de rit. nupt. l. plerique.

Hoc tamen ita accipiendum est, ut mandator reuocet antè, quam mandatarius incipiat exequi: & mādatarius renūtiat quàm primum, antè quam incipiat mādator in eo loco esse, ut amplius eam rem explicare non possit. l. si quis. ff. cod. E. B.

minoris (si possit) emeretur^a.

¶ Item si adhuc integro. Sed vsque quo dicitur integrum? Respon. si mandata fuit emptio, donec arrhas dederit, vel alias se emptori obligauerit, & idem in similibus. Et ut breuius accipias, si iā cœperit interesse mandatarij, nō est res integra, alias sic. arg. ff. eo. l. si procuratorem. §. mādari. Si verò non est res integra, nō finitur mandatū, nisi in iudicio: ut ff. de iud. l. tā ex contractibus. §. fin. Sed quid prodest, si non finitur mandatum re non integra? Respō. quia per heredem cœpta negotia debent consummari. ff. pro sol. l. si licet noua inchoare necesse nō sit, ut ff. de neg. gest. l. nā & Seruius. §. si viuo. & ff. pro soc. l. hæres socij. quod nō est re integra, cum nullū cœptū sit.

* Rectè^b quoque mandatum cōtra. Qū si dum adhuc integra res^c sit reuocatum fuerit, euanesceit. Item, si adhuc integro^d

mādato^e mors alterutrius interueniat, id est, vel eius, qui mādauerit, vel illius, qui mandatum suscepit: soluitur mādatum. Sed utilitatis causa receptū est, si eo mortuo, qui tibi mādauerat, tu ignorans eum decessisse, executus fueris mandatū, posse te agere mandati actione: alioqui iusta & probabilis ignorantia^f tibi damnum afferret^g. Et huic^h simile est quod placuit: si debitores manumisso dispensatoreⁱ Titij, per ignorantiam liberto^j soluerint, liberari^k eos: cum alioqui stricta iuris ra-

conferri post mādatoris mortem non potest. l. vlt. ff. de solutio.

* e Alioqui. i. si nō posses agere. Accur. §. f Probabilis ignorantia. Quæ est in facto alieno: ut hic, & ff. eo. l. idemque. §. pen. aliā non est probabilis. ut ff. ad Velle. l. quāquam. & C. de rescin. vend. l. quisquis. & ff. de adil. edil. l. j. §. causa.

* g Afferret. Quod esse non debet. §. h Et huic. scilicet, proximo casui.

* i Dispensatore. Dispensator, qui & actor dicebatur, seruus qui domini rationes administrabat, & pecuniam eius dispensabat.

* j Liberto. primo dispensatori & seruo. Accur.

* k Liberari eos. Facit ff. si cert. pet. l. cius

N.A.

N.A.

eius qui in prouincie. & C. de solu. l. si
cum ternus.

4 a Non possent liberari. Nisi in casibus; ut infra quibus mod. tolli oblig. in princ. dicimus.

N.A. † Alij Notarj Ma-
numissum no-
vum hominem
effici, & huius
esse ab eo qui
fuerat l. servus.
27. in fine. ff. de
adim. lega. No-
12. suscipitur res
vltro, recipitur
à rogato.

¶ Mandatū non
suscipere.

pararem navigationem in Aegyptum, simulque mecum se Iulius profectus nondiceret, qui tuus amicus erat, tu mihi mādasti, ut certas merces tibi emerem. Recepti mandatum. Si ego id renūtiare volo, eousq; impune potero, donec Lucilius non-lum profectus sit, & ei idē negotium dare possis. Nam illo profecto neminem cuius mō dare possis, amplius habes. Sed si necessaria aliqua causa prohibitus sum tibi in tēpore renūtiare, tunc mihi venia danda est. Corn. Vib.

* Not. quòd ea quæ à principio sunt voluntariæ, ex postfacto sunt necessitatæ. Item, q̃ potest renunciari re integra, & quòd in diem, & sub conditione differri & mandari potest. Syl.

† b Quamprimū. s. potest fieri.

N.A. * Integra causa. In egra facultat. Nā in recepto renunciando duo requiruntur; ut id impetitur fiat, & ut testatō renuncietur. l. xxij. §. ij. ff. hoc tit.

tionem non possent
liberari: quia alij
soluissent, quam
cui soluere de-
buerint.

[illegible]

¶ Mandatum non
suscipere, cuilibet
liberum est: susce-
ptum autem, con-
summandū est. aut
quamprimum^t re-
nunciandū : vt per
semetipsum , aut
per alium eandem
rem mādator exe-
quatur. Nam , nisi
ita renuntietur, vt

¶ e Iusta causa. Pura casus fortuitus.
nam de dolo tenetur, & lata culpa, & *Nisi*
leni, & lenis inaequum, secundum B. & Ioan. *111. 11*
vi C. eod. l. in re mandata. & l. 3. pro. *9. 111*
curatore. Alij dicunt de lenissima m. *111. 11*

integra causamā-
datori reservetur
eandem rem , ex-
plicandi nihilomi-
nūs mandati actio
locum habet : nisi
iusta causa in-
tercefferit, aut nō
renuntiandi , aut
intēpelluē renun-
tiandi. Mandatum
& in diem differri,
& sub conditione
fieri* potest.

¶ Manda a m. c. -
her effe g. a m. c.
a m. c. a m. c. a m. c.
contradictum. Aret.

¶ In summa¹ sciē-
dum est, mādatum
nisi gratuitum sit,
in aliam formam
negotij^c cadere⁺.
N. mercede¹ cō-
stituta, incipit lo-
catio, & conduq̃io
esse. Et (vt gene-
raliter dicamus⁺)
quibus casibus si-
ne mercede susce-
pto officio, māda-
ti, siue depositi cō-
trahitur negotiū:

gratia remunerandi, non minus erat
mandatum: vt ff. eo. l. si remunerandi. &
resp. Et ad huius rei euidentiam distin-
gue: quia aut est incertū re & genere:
puta si dicā tibi, Bene retribuā tibi hoc
seruitium: vel recognoscā, & tunc
non potest periri quicquam: vt C. eo.
l. salarium. & ff. eodem. l. qui mu-
tuam. §. salarium. Aut certum genere,
licet incertū specie, vt dabo tibi equū,
vel

datariū non re-
nari sed de do-
lo tantū, quan-
do gratia man-
danti tūm fr-
vel de leu cul-
pa, quando v-
vriusque gratia,
instar aliorum
contractuum, et
H. de reg. iur. l.
contractus. Sed
primum vide-
tur verius: cū
hic contractus
multū difere-
ret ab aliis cō-
tractibus.

ח. ז. י. ו. נ. ט. א.

Tu dic, quòd de
lata leui, & le-
uiffima culpa
tatenus teneur,
quatenus id, qd
venit in manda-
to, exactam vel
exactiffimā re-
quirat diligen-
tiam. Aret.

Id est, breuiter
amodo hunc ti-
tulum expedia-
mus.

e Negotij. in p. r.
est, contractus. q. r.

ut mercede: ut
quia alijs non
erat pariturs
mandato: Si au-
tem alijs pari-
turs erat, &
cōstitutur ali-
quod salarium

vel par vestimentorum: & tunc potest dici, quod valeat conventio salarii: cum non sit prorsus incertum: ut ff. eod. l. si si leuissor. in glo. j. secus in iis, quæ pondere vel numero consistunt: ut ff. de leg. j. l. si ho-

minem. Si autem certum omnino: tunc aut stipulatione promittitur, & tunc certi conditio ne petitur. Si autem sine stipulatione, & in contineri aut mandatum, vel post, petitur actione ex eo contractu, scilicet, contraria mandati informata. Si autem ex intervallo, scilicet: postquam contrahentes ad alia diuersissent negotia, petitur officio iudicis:

ut C. eod. l. j. & ff. eod. l. salarium. & C. de pact. l. perens. & de duob. reis. l. duos. in fin.

N. A. f. Mercede. Generalis sententia notanda, Pactum de substantia contractus, eius nomen, secundum conventionalem formam imminuat. l. 17. ff. de præscr. verb. & l. iij. sup. quib. mod. re contrah.

a Interueniente mercede, scilicet, in pecunia numerata: ut diximus supra de loca. in principio. Item, hæc regula generalis est vera: nisi sit talis persona, quæ non consueuerat locare operas suas, vel res talis, quæ non consueuerat locari: tunc enim non locati, sed de præscriptis verbis agitur, ut ff. de præscr. verb. l. in tibi. & l. naturalis. et cum do.

b Fulloni. Fullo est, qui lauat, & tingit pannos, & etiam polio eleuando superflua. Sed sarcinator è contrahens qui sarcit & addit, ubi est scissum vestimentum, vel pannus, & confuit. Unde dicitur. Ille habet sartia recta: quia cum essent si recta, sunt reparata ex quibusdam adiunctionibus, ut ff. de usufr. l. hætenus. Et dicitur sarcinator à sarcina: & significat propriè eum, qui plurimum vellum sumit. Aliquando etiam pro sarore accipitur, ut hic.

AD NOT. Q. Dic quod fullo est, qui

curanda & polienda vestimenta accipit, sarcinator qui sarcienda: sarcire autem est integrum facere, auctores: Sext. Pomp.

f Aduerte obiter: quia doctor non videtur intelligere quid sit sar-

D OBLIGA

tionem, & a

q. d. h. s. r. 2

& h. a. s. r. 2

Argum. n. r. d

h. s. r. d. r. d

enumeratione. A-

retinet.

Post genera

contractuum

enumerata, dispi-

ciamus etiam de

iis obligationibus

quæ quidem non

propriæ nasci ex

contractu intelli-

guntur, sed tamen

interuenient, mandatum est. E con-

trario, si honesto alio viro mandaue-

ro, ut gereret quedam mera negotia,

& merces intercesserit, non est manda-

tum, sed locatio, & conductio.

a Actio. Imo videtur præsc. verb. cō-

peteret: ut supra de loca. s. j. solutio. ut ibi.

f Quasi contractus, dicitur tacita con-

uentione, quæ non minus obligat, quam ex-

pressa. l. v. ff. de obli. & act. l. 4. de pact.

DE OBLIGATIONIBUS

quæ nascuntur ex contractu

nascuntur.

f Tituli istius continuatio sumitur ex s. seq. supra tit. de oblig. ubi dicitur, quod obligationum quedam sunt ex contractu, quedam ex quasi contractu, &c. Et quia dictum est supra de oblig. huc ex contractu, sequitur de obligationibus ex quasi contractu: & etiam hic continuatur in text. Arct.

Post genera. Totus iste tit. dividitur principaliter in duas partes.

Primò ponit continuationem tituli, de quo est tractaturus. Secundò illud per exempla declarat. Secundò ibi agitur cum quis.

d Genera. id est, materies, vel diuersitate contractuum, ut supra de oblig. s. fin. vsque huc.

re quid sit sar-
tum rectum: ni-
hil enim aliud
importat, nisi
integrum, non
diminutum: qui
ergo locabat sar-
des sibi fieri sar-
tas rectas intel-
ligebat integras,
& quibus nihil
desit. Ita decla-
rat Budeus in
supradicta l. hæ-
tenus. Syl.

f Fulloni. No-
ta, si fulloni, aut
sarcitori, polien-
da, aut fulcien-
da, vel sarcien-
da vestimenta de-
dero, si nulla
mercedis men-

a b. g. l.

a b. g. l.

N. A.

Quæ nō

pro. iud

quidem

N. A.

¶ a Ex maleficio. subaudi, vel quasi, ut sit bona argumentatio. sic infra de obligat. ex quasi malef. in princ.

¶ Igitur. Valerius repentina festinatione coactus est Alexandria proficisci:

neque spatium habuit negotia sua ulli commendandi. Lælius ipsius amicus, eo absente, cum debita quadam recepisset, vel suis ipse sumptibus agros, seruos curauit, equos, vel boves in demortuorum locum emptos aratro vel vehiculis substituit. Ius civile & Valerium & Lælium inuicem victos obligatosque alteri alteri tradit: illum, ut hunc cogat ratione reddere: hunc, ut ea, quæ impendit, repetat. Quis iuris civilis solet interdicere vinculum obligationis iis duntaxat, qui ipsi sua sponte,

ac voluntate se ei vinculo subiiciunt: veluti contrahentibus. At isti neque contraxerunt, neque suam eius rei voluntate declarauerunt. An ergo Valerius absens, & ignorans obligabitur? Respondet, ius civile utilitatis causa id instituisse, quam tu ex ipsius s. contextu facile cognosces. Cor. Vib.

¶ Not. quod ubi datum est mandatum, non competit actio negotiorum gestorum. Item, quod sicut gestor habet dominum obligatum, si bene gerat: ita dominus habet obligatum gestorem, si malè gerat. Item, quod in reddenda ratione à negotiorum gestore habetur ratio exactissimæ diligentiae, & sic venit culpa leuissima. Item, quod non sufficit in alienis adhibere eandem diligentiam, quam in suis, si modò diligentius administrari poterant. Syluest. Ald.

¶ b Igitur. Quia de his obligationibus, quæ ex quasi contractu sunt, dicere debemus, incipiamus de hac, quæ ex sola prouenit amicitia: ut l. cod. 1.

¶ c Vltro citroque. id est, hinc inde possibile est eas nasci: nam ex vna parte tantum quandoque agitur, ut si alterius non interfit, sed sua tantum.

¶ Igitur b cum quis negotia absentis gesserit, vltro citroque inter eos nascuntur actiones, quæ appellatur negotiorum gestorū sed domino quidam rei gestæ aduersus eum, qui gessit, directæ competat actio: negotiorum autem gestori d. contraria: quas ex nullo contractu propriè nasci manifestum est. quippe ita nascuntur iste actiones,

mandatum, alterius negotia utiliter ipsius causa procurare d. l. v. de oblig. & act. Et cum quis vicini absentis domum, quæ ruinam minabatur, reficit.

¶ Directa. Vel dic directæ actio est, N. A. quæ ad eam ipsam causam quæ principalis est, adhibetur: vnde principalis appellatur l. 17. s. j. ff. commod. Et quibus in negotiis par vtriusque contrahentis causa est, ex his vtrinque directæ nascitur actio. Veluti empti, venditi; locati, conducti; pro socio: Contraria verò est, quæ ad minus principalem causam accommodatur. l. pen. ff. commod. Veluti mandati, depositi, commodati, negotiorum gestorum, tutelæ.

¶ d Negotiorum autem gestori. Licet etiam vnum negotium sit gestum. ff. de negotiis gestis. l. ii. s. j. versic. negotia sic j. vi honor. raptor. in princ. & ff. vi bono.

bono. raptor. l. ij. §. quod ait Pretor.

* a Sine mandato. scilicet, eius cuius negotia gesserit. & sic soluitur. Cod. de negotiis gestis. l. si mandatum.

* b Sic ut hic per Chytophor. quod aliquando quis mandat geri negotium ad se tantum pertinens, & habet locum actio mandati, & cessat actio negotiorum gestorum. Aliquando mandat geri negotium commune cum alio, & quatenus est respectu sui oritur actio mandati: respectu alterius, actio negotiorum gestorum. Et ita procedit text. allegati. Syl.

N.A. * c Sine mandato. Nota differentiam inter mandatum, & negotiorum gestionem. Mandatum, est contractus, negotiorum gestio, quasi contractus. Illud, nuda conventionione obligationes parit, hæc, non nisi ex facto, & administratione l. 6. de neg. gest. Mandatarius est rogatus, negotiorum gestor voluntarius.

Equi- * b Idque. s. ut reperiatur, quod impen-
negr dit, nisi denuntiatio inhibeat: ut C. de
se ac negotiis gestis. l. finali. vel paterna af-
t in fectio, ut C. eodem. l. si patrono. & l.
fuit ad quod in uxorem. & ff. eodem. de nego-
tiorum gestis. l. ij. §. qui. Vel obsequium:
tutis quod est, si libertus patroni negotia
pau gerat, ut C. eodem. l. officio. His enim
casibus nihil repetitur, alioqui quan-
doque repetitur in quantum locupletior est, ut dicemus infra §. proximi.

* c Desererentur negotia. Quod in multis noceret, ut ff. eod. l. j. accur.

* d Nullam. Cum neminem sit veresimile suam pecuniam iactare vel es-
funderet: ut ff. de probat. l. cum de indebito §. qui enim.

* e Obligarum. scilicet, in solidum, dummodo sit utiliter coeptum negotium, licet diuersus exitus sit secutus, ut ff. eo. l. sed an ultro. §. j. In casibus tamen non tenetur in solidum, ut si pu-

pillus est cuius negotia sunt gesta. [Cōsidera an requiratur quod sit gestum, non coeptum, ut videtur de mente Iurisconsulti. in d. §. j. Sylu.] Item si animo depraedandi gessit: ut ff. eod. de negot.

gesti. l. si pupilli. j. respon. & §. sed & si quis negotia mea. Item, & si ad noua negotia geren-

da accessit: ut ff. eodem. l. si qui negotia. Item, si pacto & hoc actum est, ut C. eod. l. negotium. Item, & si fuit in culpa gerens: ut ff. eodem. l. siue hereditaria. Item, si fuit in mora: ut ff. de leg. j. l. cum res. §. fin.

A D D I T O.

Et est ratio: quia in omnibus istis casibus gerens tenetur etiam

de casu fortuito: & in eis non sufficit esse coeptam utiliter, nisi utilitas perduret: ut no glo in l. si negotia. in ver. sit solutus. ff. de neg. gest. Ang.

* f Exactissimam. Hinc sequitur ergo, N.A. lenissimam culpam præstari, sed vno duntaxat isto casu, si modo nemo alius, & c. l. 6. §. ult. ff. de neg. gest. Regulariter ergo locus tantum præstabitur.

* g Ad exactissimam. Not. gestorem interdum de dolo solo & lata culpa teneri, si ad desertia negotia accessit. ff. de nego. gest. l. ij. §. interdum. Quandoque de dolo, lata culpa, & leui: & hoc regulariter: ut C. eo l. tutori & ff. eo. l. si pupilli. §. fin. Quandoque de lenissimam: ut quando alius diligentius volebat administrare, ut hic dicitur, & ff. eod. l. si pupilli. §. videamus. quandoque de casu: ut in his casibus, ubi agitur in quantum dominus locupletior est, ut modo §. diximus in eod. §. Acc. A D D I T O. Et hæc vera in gestis. de neglectis autem tenetur: siue gerere incipit, & postea dimisit: siue non incipit, dummodo à principio, ut omnia gesturus, accesserit. Idem, si non ut omnia gesturus. si alius diligens erat gesturus: aliter secus. Ang.

M m

¶ Tutores quoque. C. 4. § 5. Flavius pupilli bona male administravit, eaque dissipavit. nunquidnam remedium pupillo paratum est? datur ei actio tutelae, quia vinculum trahit tutorem in iudicium. Et quoniam

obligatione tutor vincitur est? non, quam sibi ipse per contractum iniecerit (contrahere namque cum pupillis tutores nequeunt) sed qua

ius civile administrantes pupillorum bona solet alligare. Sed ecce, Flavius de suo multa pro pupillo expendit. quid remedium? Actio vinculum trahit pupillum ad iudicium: non eo vinculo, quo se ipse pupillus alligavit, non enim potest. sed quod ius civile pupillis, quorum nomine pecunia per tutores expenditur, solet iniicere. C. Vili.

¶ Not quod tutor tenetur ex quasi contractu. Item, quod valet argumentum a sufficienti denominatione. Item, quod actio tutelae est mutua: & quod directa comperit, pupillo, contraria verò tutori. Sylu.

¶ Tutores. §. quondam. nam quandiu est tutor, non oritur obligatio: ut ff. de tut. & ratio distrah. l. si tutor §. fin. & l. si non datur. Azo.

¶ Glos. est falsa secundum Bar. in l. nisi finita §. de tut. & ratio. distrah. quae opinio verior est Sylu.

¶ b Ex maleficio. subaudi vel quasi, ut bona sit illarum. Accur.

N. A. ¶ Tutores. Actio tutelae directa est, quae

ratione nec sufficientem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibere solet: si modo alius diligentior eo? commodius administraturus esset negotia.

¶ Ea quae inter tutorem & pupillum, ex gestione tutelae oritur obligatio, ex quasi contractu nasci dicitur: ex qua tutelae actio directa & contraria reficitur: prima pupillo datur, ut tutela rationem consequatur: tutela tutori, ut quod ei & pupillo nomine abest, recuperet.

¶ Tutores & quoque, qui tutelae iudicio tenentur, non propriè ex contractu obligati esse intelliguntur (nullum enim negotium in-

ter tutorem, & pupillum contrahitur) sed quia sanè non ex maleficio tenentur, quasi ex contractu teneri videtur. Hoc autem casu mutuae sunt actiones. Non tantum enim pupillus cum tutore habet tutelae actionem: sed & contraria, tutor cum pupillo habet contrariam tutelae, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus: aut rem suam creditorebus eius obligaverit.

¶ Habentes rem aliter, quam ex contractu societatis, & communem videntur, ut ex quasi contractu obligentur, de obligatione tutelae, non tam evidenter eriscenda, & communis statuendo produci.

¶ Testator Antonio & Latio fundum communiter reliquit. Antonius eius fundi fructus solus collegit. Nihilne paratum est Latio remedium? Actioe communi diuidendo vinculum educet Latus Antonium, & partem petet fructuum dimidiam. Obligatum enim eum tenet vinculo: non quod sese contrahens Antonius adstrinxerit, sed quod ei per se ius civile iniecerit. Quid si Antonius suo sumptu agrum illum coluit?

Actio pro tutela directa est. C. 4. §. 5. Et ita habes hoc §. actionem tutelae directam. & contrariam esse ex quasi contractu. Quid de actione pro tutela? Resp. idem, cum ad instar actionis tutelae sit inducenda: ut ff. de eo, qui pro int. neg. gest. l. j. §. pro tutore.

¶ d Contraria. Quam finita tutela de iure inter tendit, ut modò diximus de directa, ut ff. de contr. act. tut. l. j. §. finito. Acc.

Contrarium. N. A. Actio tutelae contraria est, quae tutori conceditur de iis quae propter tutelam ei absunt. l. 4. & pass. de contr. tut. act.

¶ e Obligatus. Unde absuturum est: quod perinde est, ac si iam abesset: ut ff. de neg. gest. l. ij. in fin. & l. si quia mandato. in si. Item, si inter aliquos, &c.

¶ Testator Antonio & Latio fundum communiter reliquit. Antonius eius fundi fructus solus collegit. Nihilne paratum est Latio remedium? Actioe communi diuidendo vinculum educet Latus Antonium, & partem petet fructuum dimidiam. Obligatum enim eum tenet vinculo: non quod sese contrahens Antonius adstrinxerit, sed quod ei per se ius civile iniecerit. Quid si Antonius suo sumptu agrum illum coluit?

conferre? Obligatus ei Lælius est vinculo: non quod sibi ipse Lælius, sed quod ei ius civile iniecerit. Cornelius Vibellanus.

¶ a sine societate. Tunc enim ageretur pro socio.

scilicet, si esset societas. Videtur tamen, quod hic §. sibi ipse contrahat. nam aunc dicit, quod non est societas: & postea dicit, socius eius, &c. Sed dicit, quod non est societas vera, sed quodammodo societas: nam vera contrahitur consensu, ut supra de oblig. ex consen. in principio. Hæc autem præter spem: ut in hoc §. dicitur.

¶ b Socius eius. id est, consors eius: improprie enim ponitur, ut modo diximus.

N.A. ¶ Ad §. 3. Nihil inter se. Societas alia voluntaria, quæ conventionione expressa contrahitur:

alia est fortuita, quæ casu plerumque oblata, rei communione contingit. l. 31. & seq. ff. pro soc. Hæc proprie dicitur communio, & hoc ab illa differt, quod societas sit contractus. Illa negotiationis causa plerumque contrahitur, in hanc non cadit negotiatio. l. 37. ff. pro soc.

¶ c Ex maleficio. Subaudi, ut sit bona illatio: ut supra eod. in princ. & facit ad hunc §. ff. fami. ercisc. l. heres. communio quasi contractus §. non tantum. in fin. §. & ff. com. diui. l. 2. in fi. j. respons. & ff. pro socio. l. ut si pro socio. & l. actione. §. si post distractam. Accurs.

¶ d Idem iuris. Non per omnia: quia superior. scilicet, communi diuidundo, pro rebus singularibus comperit, hæc autem ad universitatem: ut sup. §. proximo. & ff. pro soc. l. pro socio arbit. Item, superior pluries intendi

potest. hæc autem semel tantum: ut ff. fami. ercisc. l. si filia. §. fami. & C. fa. ei. l. j.

¶ Familiz. Hoc nomine res hereditariæ intelliguntur. l. 19. §. i. ff. de ver. sign. Erccisci vetus verbum est, pro di-

uidere. Actio familiariz erciscundæ est, quæ inter cohæredes, redditur, ut res hereditariæ inter ipsos diuidantur, & quod eo nomine alterum alteri dare, facere oportet, debetur. ff. de ver. sign. l. 18. infra de actio.

¶ Ad uoce hereditariæ quæsi cōtrahere heres cū legatariis dicitur.

¶ Hæres quoque legatorum nomine non proprie ex contractu obligatus intelligitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest) & tamen quia ex maleficio non est obligatus, quasi ex contractu debere intelligitur.

sine facto heredis vinculum inheredes iniicere, à quibus res quædam legatæ sunt petendæ, illudque vinculum legatariis tradere. Cor. Vib.

¶ Legatorum. Actio ex testamento N.A. est, quæ datur legatario aduersus hæredem, ut quod ei legatum est, præstet, quoniam hæres aduendo cum legatariis & creditoribus, tacite contraxisse intelligitur. lege octaua. ff. de ad hære.

¶ f Ex maleficio. Subaudi, vel quasi.

¶ g Intelligitur. scilicet, actione ex testamento: ut supra de legatis. §. nostra. Rei vindicatio autem quæ datur, ut in eodem §. dicitur. nunquid ex quasi contractu? Respondeo, non puto: quia non est obligatio: unde non debet dici ex contractu vel quasi: ut infra de actionibus. §. primo. Idem, scilicet, quod in rei vindicatione, de hypothecaria dico, quæ similiter lega-

MM 2

variis datur: ut C. commu. de leg. I j. & in u. s. nostra. s. de leg. Sed unde nascitur hic quasi contractus, vel unde oritur actio ex testamento? Resp. ad eundem hereditatem, haeres quasi contrahere videtur: ut ff.

quib. ex cau. in pos. ca. l. apud Iulianum. s. fi. & l. seq. Item, quid de petitione hereditatis? Resp. & hac est ex quasi contractu: cum is non contraxerit, qui possidet pro haerede, vel pro possessoris nec etiā deliquit: vel quasi: unde sequitur ex argumentis, quae sunt in hoc titulo, quod sit ex quasi contractu. Item, quid de actione finium regundorum? Resp. idem, quia & illa habet similitudines multas, cum actione familiaris excusanda, & communi diuidundo, & cum petitione hereditatis: ut ff. de action. s. quaedam. & ff. de pet. her. l. si bonae fidei. s. petitor autem hereditatis. & l. sed & si lege. s. petitio hereditatis.

Item is cui. C. A. s. v. s. Cum putarē me Lucilio centum debere, centum ei numeravi. nihilne remedij? Imō, inquit, indebiti tibi conditio dabitur: i. personalis actio, quae vocatur Conditio, qua solum indebitum reposces. Nam ius civile vinculum accipientibus indebitam pecuniam solet iniicere: itaque obligatos tradere reperentibus, ducendos ad iudicium, ut pecunia rependatur. Cor. Vib.

N. A. Ad §. Item is. Hic §. expositus est §. de oblig. quae re conu. §. 2.

Debere videtur. Nam eo ipso, quod soluit, aliquid negotij contrahere videtur: ut ff. de cond. indeb. l. si in area. Cum ergo sit ex quasi contractu, ad quid ponitur hac conditio indebiti

inter actiones, siue obligationes ex contractu. s. qui. mo. re contra. obl. §. j. quae est huius contractus. Respon. ut ibi, in fin. s. diximus. in glot. condictitia.

A. L. D. I. T. I. O. Responde, quod ideo

hac conditio indebiti fuit apposta inter obligationes quae contrahuntur, non quia dicatur provenire ex contractu: sed quia non potest sine re sustentari. i. bi igitur posita fuit, ut eius substantia denotetur: hic autem etiā posita fuit, ut eius insinuetur origo: quia ex quasi contractu trahit originē. Christo. & b. supra diximus. ut §. quib. mod. re contra. hi. obl. §. i. quoque. Accus. & c. Obligator, s. benignitate inspecta, quae preualet: ut Co. de iudi. l. placuit. nam nemo debet locupletari

¶ Si in eo causatum genere, quae inficiando duplantur, indebitum solutum fuerit, repetitio cessat: ideo quod ex lege Aquilia, vel legato religionis & pietatis intuitu venerabilibus rebus facto, solum est, non repetitur.

cum aliena iactura: ut ff. de condit. indeb. l. nam hoc natura.

¶ d. Conditio. i. indebiti: & ita transit dominium in accipientem. aliis enim conditio nulla daretur, nisi contra furem: ut ff. vii. ruc. quemad. ca. l. si. Sed contra ff. de acquiren. rer. do. l. si procurator. Solut. nullum interest, an error sit in obligatione, an in re. Primo casu, transit dominium, ut hic dicitur, & conditio oritur. Secundo vero, nec transit dominium, nec oritur actio: unde agens exceptione repellitur: ut ff. de mand. l. seruum Titij. Acc.

¶ Ex quibusdam. C. A. s. v. s. Flavius seruum Roscij interfecit, ut est in oratione Ciceronis pro Q. Roscio Com. Habet ergo Roscius actionem ad pretium repetendum. at si Flavius inficiatus sit, deinde convictus fuerit, duplum rependet. Finge nunc Claudium cum putaret se seruum illum occidisse, pretium

Exemptio
tari nam
mo de
bet cum
aliena
iactura.
Error qu
in pre
dial do
minij
transla
tionem

etiam Roscio numerasse. Iustinianus
ait, ius civile non iungere Roscio in-
debitum illud accipienti, vinculum
obligationis vllum. Ideoq; Claudiam
solutam illam indebitam pecuniam
non posse repo-
scere. Et id est
si quis putans se
legatum eccle-
siae debere, per-
soluerit. Corn.
Vib.

¶ 2 Ex quibus-
dam. Idē §. non
facti ad hunc
titulum sed po-
nitur hic gra-
tia vberioris do-
ctrinae ad pro-
ximam mate-
riam de inde-
bito.

¶ b Quod per errorem. Ilicet ponat
vnumcūsum tantum, in quo solum
per errorem indebitum, nō potest re-
petitamen & alij sex sunt, vt si scien-
ter soluit indebitum: nam non habet
locum repetitio: vt ff. de condi. indeb. l.
j. Item, propter sententiam solum
etiam indebitum non repetitur: vt C.
de condi. indeb. l. j. Item propter trans-
actionem: vt ff. de condi. indeb. l. in sum-
ma. in prin. ver. & quidem. & Codice
eodem, lege secunda. Item, si iurauit
quis fieri debere etiam indebitum, de-
ferente aduersario: & fuerit solum,
non repetitur: vt ff. de iureiurando. l.
nam postea. §. primo. Item, quando
soluitur in causa, quae per inficiationem
crescit: vt ff. de condi. ind. l.
elegant. §. fin. in glo. fin. & Cod. eo.
de condi. indeb. l. ea, quae. & hic dici-
tur. Item, causa pietatis solum inde-
bitum non repetitur: vt ff. de condi.
indeb. l. cum is. §. si mulier. Item, si est
ab alio debitum, licet sit indebitum ab
eo qui dedit: vt Cod. de peti. hær. l. de
hæreditate.

AD D I C I O Intelligi si nomine de-
bitoris soluerit: alias secus. l. si pœna.
§. j. ff. de condi. indeb. - ng.

N. A. ¶ Lis crescit. Quasi de dubio litis euē-
tu contractum fuerit. l. 4. C. de transac.

¶ c Ex lege Aquilia Vt si solui emen-
dando damnum ab alio datum, quasi
ego dedissem: videor enim confiteri
me damnum dedisse, quod ab alio da-
tum est. Nam si à nullo datum est, non
impediatur repetere: sicut nec mihi præ-
iudicat confessio mea, si à nullo datum

esset damnum: vt ff. ad leg. Aquil. l. in-
de Neratius. §. fin. & l. seq. & ff. de in-
terro. act. l. qui seruum. §. j. & §. j. in fi.
Sec nunqui hæc sunt vera, siue in iu-
re, siue in facto erret b, qui soluit? Re-

pon. cum lex
illa. C. eod. tit.
de condi. indeb.
l. ea quæ. nō di-
stinguit, nec e-
go distinguam:
& est arg. ff. vt
in poss. leg. l. j.
sed quidam di-
stinxerunt, vt si
errauit in iure,
non repetat: si
in facto, repe-
tat. Prime ra-
men sententia
stet: vt ff. eod. de
cond. indeb. l.

sed & si me putem. Sed contra hunc §.
est ff. de condi. indeb. l. eleganter. §. fin.
Soluita erat pœnalis à principio, hæc
autem ex inficiatione: vt hic dicitur, &
j. de act. §. sed furti

¶ d Item ex legato. Quod & ipsum per
inficiationem crescit: vt infra de act.
§. item. l. illa. Accur.

¶ e In iis legatis, scilicet, indebite so-
lutis, quantum ad soluentem, debere
tamen quantum ad alia, vt & modò
diximus in lege Aquilia: & hoc se-
cundum quosdam. Sed B. contrā, di-
cit enim de indebito à quolibet. & sic
differt à superiori proximo casu, &
est speciale in hoc legato, de quo hic
dicitur: alijs autem, id est, in alio le-
gato distinguo: aut soluitur scienter
indebitum legatum quocunque mo-
do, & tunc non repetitur: vt ff. de con-
di. indeb. l. fideicommissum. Si autem
per errorem iuris, idem est: vt non re-
peratur si est debitum naturaliter, sed
ciuiliter indebitum: vt C. ad legē Fal.
l. error. nisi sit minor, qui repetit v-
troque casu per restitutionem in in-
tegrum: vt C. si aduer. sol. l. ij. Si verò
per errorem facti, repetitur: vt Cod. de
condi. indeb. l. fideicommissum.

¶ i iis legatis. Per damnationem. §. pri-
mo supra de legatis. Vlpianus infra
titulo 24. N. A.

¶ f Per damnationem. Vt per hæc ver-
ba, Damna et do heres, illum xre a-
lieno liberare: vt §. de leg. §. sed & tale.
¶ g Cuique. Alias cuiuscunque.

¶ h Constitutio. vt Cod. commu. de le-
gat. l. ij.

M ni ?

Legatariis. Ut in eis solum inde-
bitum non re-
petatur. naturam omnibus

hospitalia, & similia, quæ nominatur in athen. de non alien. §. nos igitur.

PER QVA
perfecto co-
lis a ligato
sequitur.

N.A.

Non reperuntur. Aequitas videtur, ex eo quod argatur de testamentis solennibus, in cuiusmodi piis legatis non admittuntur. Fuerat igitur testamentum, seu vel minus solenne, vel irritum aliquo modo factum.

§. omnes, in fine infra de actio.

. Continua videtur. ut hic in textu.

- 1,240-
signatures -
sur.

naturam omnibus
legatis, & fideicō-
missis indulfit, hu-
iusmodi augmen-
tū in omnibus le-
gatis & fideicom-
missis extendi vo-
luit. sed non om-
nibus legataris ^b
hoc præbuit: sed
tātūmodo in iis
legatis & fideicō-
missis, quæ sacro-
sanctis ecclesiis, &
cæteris venerabi-
libus locis, quæ
religionis vel pie-
tatis intuitu ho-
norantur*, relicta
sunt: quæ si inde-
bita soluantur, non
reperuntur †:

! 1 1 . 1 2 2 X

7. 2 2 1 1 1

tu in principio. Dicitur est suprà de obligationibus, tam de illi, quæ contrahuntur re, verbis, literis, & consensu, quàm de aliis. Nunc sequitur videre, per quas personas nobis acquiritur obligatio.

Ne quemquam moueri oportet, quod similis huic alius similis supra lib. ij. Et positus, quia ibi de acquirendis rebus corporalibus & aliis, præter obligationes: hic specialiter de his acquirendis pro materia subiecta tractatur.

EXpositus. Totus iste ritus diuiditur in tres partes. Primo, ostenditur, quomodo nobis acquiritur per illos, qui sunt in totū in dominio, vel potestate nostra. Secundū, quomodo per illos in quibus habemus aliquod ius, vel qui seruiunt nobis bonæ fide.

Quæro, nūquāmine ius ciui-

obligatio acquiritur.

9. Obligation to
contribute to the
costs of the
proceedings and
to the costs of
the appeal, and
to the costs of
the execution of
the judgment.

Ex officis gene-
ribus obliga-
tionum, quæ ex
cōtractu, vel qua-
si ex contractu na-
scentur: admonen-
di sumus acquiri
nobis non solùm
per, nosmetipsos,
sed per eas quo-
que personas, quæ
in nostra potesta-
te † sunt. veluti
per seruos & fi-
lios nostros: vt ta-
men † quod per
seruos nostros *

ibi diximus. Item, quid differt iste ab alio supra de stipul. fet. cum ibi de obligatione uicatur? Respon. ille specialis est in obligationibus quæ sitis per stipulationem; hic autem in omni genere obligationum loquitur acquirendo per filium, vel per seruum: præter quàm si sint ex castrensi peculio vel quasi: quibus castribus nec ad proprietatem, nec ad usufructum patri acquiritur: vt Codice de bon. quæ libe. l. cum oportet. §. secundo.

1. Nostra potestate. Quia qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest. 2. secundo, suprà per quas personas.

3-
liat, ut quod. & hic similiter suban-
tur tamen.

le permittit, ut quisquā nobis obligatus sit, nisi cui nosmetipsi vinculum iniecerimus? Imò verò, nam nunc servus, siue filius noster vinculum alicui iniicit, id nobis iniunctile in manum tradit: si tamen sit filius, traditur nobis vinculum quatenus tantum usufructus est: nō proprietas, ut sæpè dixim⁹, ad filium pertinet. Cornelius Vipsul.

c e Quz. scilicet obligatio-
nes. Sed quid
differt hic titu-
lus à superiori
suprà per quas
perf. nobis ac-
qui. Respon. il-
lic dicit de re-
bus acquirēdis:
hic autem de
obligatione. vt

abst.

N.A.

Acquiritur. Nisi ab alio possideatur seruus: qui possessori nec domini nec possessionem quarit, si non ex re eius comparauit, vel ex opera sua: nec domino, si ex re boni fidei possessoris: vel opera sua acquisiuit: quia eum non possidet, ut ff. de acquirendo rer. dominio. l. si seruus. primo responso. & l. homo liber. §. finalis.

N.A. Totum nostrum id est, plena proprietas, siue solida.

N.A. Diuidatur. Vt nuda proprietatis filiosam. v. usufructus patri adquiratur. §. j. §. cod. tit.

*** discre-**
dit.

b Secundum imaginem. Quasi dicat, fiat hanc diuisio imaginariae & intellectualiter. nam visibiliter fieri non potest, cum sint incorporalia, quae non diuiduntur. ut ff. de acquir. rer. domi. l. seruus.

*** refertur**
maur.

§. incorporales. & §. de rebus corpo. & incorp. j. respon. & §. de usufruct. in principio.

c Constitutio. Vt C. de bon. quae lib. l. si. §. vbi autem. Accurs.

d Actionem. Proprietas tamen ipsius actionis est filij, ut hic dicitur. & hoc obtinet hodie in omnibus aduentitiis. Sed olim tantum quinque actiones fi-

Filiol. liotamilias competeabant ratione proprietatis: ut iniuriarum, quod vi aut clam, depositi, commodati, & actiones in factum: ut ff. de act. & obl. l. filius familiaris. & l. in factum. [Itē de dote. ff. sol. mat. l. ij. & in glo. in l. si longius. §. j. in vers. dignitatem. ff. de iud. Syl.] Has tamen pater exercebat vel suus procurator, non filius: ut ff. de iniur. l. sed si tamē non vnus. §. ait Praetor & §. filio & l. pater. in si. nisi pater abesset: ut ff. de iudi. l. si longius. §. j. quod etiam in mutuo erat: ut ff. si cer. peti. l. cum filius. Sed

hodie ex omni causa aduentitia acquiritur ipsi filio proprietatis ut hic dicitur. A. l. 12 l. 10. Dic vndeunque dictae actiones in factum descendunt: vel ex dictis Praetorum, vel ex Interdictis: &

Aduenti-
orum:
propterea
filij
est.

est ratio: quia

¶ Liberi & serui alieni bona siue posselli, & serui usufructuarij & usufructuarij acquirunt nobis ex re nostra, & ex opera ipsorum. Acc.

¶ Item per liberos homines, & alienos seruos, quos bona fide possidemus, acquiritur nobis: sed tantum ex duabus causis, id est, si quid ex operis suis, vel ex re nostra acquirant. Per eum quoque seruum in quo usufructum habemus, si militer ex duabus istis causis nobis acquiritur.

Praetor usus est aequitate: & illa tantum motus: & in illis non tantum queritur patri: quando aliquid non remanet penes filium: ut l. j. cū ibi not. Co. qui admit. ad bon. pos. ergo non mirum, si omnes actiones in factum filiosae competeant: & ita dicit Bar in d. l. in factum. Ang.

c Diuisione. Quam diuisionem longum esset hic dicere, sed dicitur plene per ordinem, in d. l. C. de bon. quae libe. l. si.

¶ Diuisionem. Vt si pater usufructum admittit, filij consensu actionem exer-

*** optio-**
bua

N.A.

ceat, si repudiat, ipse filius patris consensu. l. §. C. de bon. quae liber.

f Per liberos homines. Nota, quod liber homo quandoque bona fide possidet, ut quando possessor credit eum esse, & scio meum non esse: ut ff. de acquir. pos. l. j. §. sed & per eum. quandoque nullo modo possidet, licet detineatur, ut quando scit liberum esse: ut ff. de acqu. pos. l. qui vniuersas. §. j. & ff. de prob. l. si quis liberum.

Liber h-
mo quē
doque
bona,
quandō
que ma-
la fide
poside-
tur.

¶ Duabus causis. Ex quibus aut sibi acquirit, si liber est, aut domino, si alterius seruus est. §. 3. & 4. eodem titulo. & Vlpia. tit. 19.

¶ Acquirant. Cum ab vno domino iussus, indefinitē tamen, & impersonaliter stipulatus est. l. vltima. Cod. per quas perso.

N.A.

g Usufructum. in quibusdam li-

M m 4

bris est in litera, usufructum, vel vsum: & secundum hoc videtur, quod per eum servum in quo habeo vsum, ex duabus causis acquiram. Sed contra.

ff. de usu, & habi. l. per servum. in prin. Sol. dicitur quidam illud corrigi. vel dic. secundum Ioan. qd illud verbu, ex duabus, referatur ad solum usufructum, alteru vero, si ex re, ad usufructum, & sic erit in litera confusio: si cur C. de col. l. illa. & s. qui datur. pos. s. si quis. Sed in aliis libris non est, vel vsum: & tunc plenum est, & nullum est contrarium.

Accursius.

ADDITIO. Tunc de, secundum docto. usufructum posse vi operis servi in suis fundis, non autem eas alteri locare. Ang.

ADDITIO. Eg. Baro putat servum vi posse

ad stipulandum, & alioqui contrahendum, non usque ad compendium: id est ad vsum sibi, & familie necessarium. l. plenum. ff. de usu & habitatio

1 Communem servum. l. 3. s. 3. Panurgus servus erat Fannij ex octo partibus, Roscij ex quatuor. Acquisivit autem eos duodecim. Octo debebuntur Fannio, quatuor Roscio. Quid, si dixerit, Roscio heredi meo duodecim dare spondes? Cum ius civile soli Roscio promissorem alligatum tradit. Quid, si solus Roscij iussu sibi ipsi stipulatus sit? Idem. Cor. vii.

2 Pro dominica. nisi cum propria nomina eorum stipulationi inseruit, ubi pro virilibus portionibus acquirere. ff. de sti. ser. l. si communis servus. s. h. stipulatus. scilicet simpliciter vel sibi, vel domino iubenti, ut statim sequitur. alias nullum esset dubium: ut supra de sti. seruo. s. pen.

b Supra dictum est. supra de sti. seruo. s. penultimo.

QUIBUS MODIS TOLLITUR obligatio.

decisionem res expedita est, ut illi tantum acquirat, qui hoc ei facere iussit, ut supra dictum est.

TIT. V. XXX.

QVIBVS MODIS TOLLITUR obligatio.

¶ Ius, quod debetur solutio, a debitore vel a quo ipse nominatim facta, omnem obligationem perimit: quo fit, ut solutione principalis evanescat si demissoria obligatio, ut versa vice idem dicito.

TOLLITUR

pilationem. Tertia ibi, Præterea obligatio. Quarta ibi, Hoc amplius

¶ Quintus stipulari cunctum promissit, & ita sibi vinculum intulit. Cupit nunc ab isto vinculo solui ac liberari: qua ratione id poterit? Si centum illa tra siderit, aut aliud quidquam sextio consentiente. Quid autem, si septimus pro eo vel ignorans, vel invito tradat liberabitur tamen. Nam ius civile vinculum dissolvit. Quintus centum promissit, Titiumque fideiussorem dedit. uterque obligatus est, quo si alteruter soluerit, utriusque vinculum dissolvitur: & ambo liberantur. Cor. vii.

¶ Not. quod a solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio. Item, quod aliud pro alio, invito creditore, solui non potest: sed eo consentiente sic. Item, quis potest solvere pro alio sciente, & ignorante, & invito: quia natu

¶ Visum est s. de obligatione inducenda, sequitur videre de obligatione dissolvenda, sine tollenda: quia nihil tam naturale est, quam utrumqueque vinculo, quo ligatur, dissolvi posse. l. nihil tñ naturale. ff. de regul. iur. l. h. d. Accursius.

TOLLITUR. Tit. iste tit. dividitur in quatuor partes. Primo, ponitur qualiter tollatur obligatio solutione. Secundo, qualiter acceptilatione. Tercio, qualiter novatione. Quarto, qualiter consensu. Secunda ibi, Item, per acceptilationem. Tertia ibi, Præterea obligatio. Quarta ibi, Hoc amplius

naturalis simul & civilis ratio dicant, ut quis possit alterius conditionem facere meliorem. l. solvendo. ff. de negot. gest. Item, quod quavis principalis, & fideiussoris duæ sint obligationes,

• *solu-*
186.

tamen unica solutione dissolvuntur: quia altera est accessoria, & sublata principali etiam ipsa tollitur. Sylvester.

• *187.*

2. D. D. L. I. O. Sed quæret aliquis, cur hic titulus hoc loco

sit positus ante tract. de oblig. ex malef. quin aliquot modi in eo exponantur, quibus ipso iure tolluntur obligationes etiam ex maleficio, vel quasi maleficio venientes. ut furti, rapine, &c. Aeg. Baro respondet, quoniam iam factis excrevisse hic liber videbatur, communem hunc ritum hic incertum. & obligationes ex malef. reiectas in librum ubi de actionibus tractatur post res corporales & incorporales, inter quas sunt obligationes omnes. §. fin. §. de usu & habitatione.

a Tollitur. Alias tollitur, alias solvitur. Si tollitur ergo non renascitur de cetero. ut ff. de sol. l. qui res. §. aream. ver. in perpetuum. & de nox. l. si alienus & C. de remis. pig. l. cum ex causa. & de sen. pof. l. si debitor. ubi magis suscitatur solutio eius quod debetur, quam tollatur, ut ff. de nox. l. electio. §. fin. sed ibi æquitatis ratione nec sublato dicitur l.

b Omnis obligatio. Siue re, siue verbis, siue literis, siue consensu. nam de his supra dictum est à titulo de obligationibus usque huc. Sed nunquid est idem illis, quæ ex maleficio sunt vel quasi? Respon. sic. [Hæc vera, quoad poenam patri applicandam: secus in applicanda sisco. l. ius publicum. ff. de pact. Sylvest.] Item hæc sunt vera, siue civilis & nam. alis fuerit obligatio simul, siue naturalis tantum: ut hic, & ff. ad leg. Fal. l. si pupillus. In princ. sed nunquid civilis tantum tollitur solutione eius quod debetur: videtur quod non: ut ff. de sol. l. qui hominem. §. finali. & hæc quidam dicunt. sed contradico. si enim sciens me debere civiliter tantum, sicut e contra si nudo pacto tibi decem debeam, & solvam causa mea facta implebitur: quare non liberor: ut

ff. de condi. indebi. l. fideicommissum? Quod autem dicta lege, qui hominem dicitur: ideo est, quia aliud operatur solutio, quam credere solvens. scilicet, repetitionem: cum errabat

credens se teneri naturaliter, non ergo mirum, si non faciat quod credebat solvens. scilicet, liberationem [Produceret enim contrarios effectus. scilicet, liberationem, & obli-

uat: utrum ipse qui debet, an alius pro eo. liberatur enim & alio solvente, siue sciente, siue ignorante debitore, vel invito l eo solutio

gationem contra. l. cum his. §. primo. ff. de condi. inde. Sy.] Item, est contra ad hoc. primo respon. in authen. ut ij qui ob se hab. per. res. §. si vero tacuerit. col. sexta. Sol. Illud speciale est. Item, contra. ff. de sol. lege, si rem meam. Item, contra. ff. de verborum obligat. l. Iulianus. §. qui fundum. Item contra. ff. commo. l. tertia. §. si reddit. Sed his legibus licet fuerit facta solutio, non tamen fuit facta sicut debuit fieri: unde pro non facta, quantum ad hoc, habetur. Item, contra id quod subiicit, quod demum sciente creditore solvitur pro alio. ff. de leg. j. l. non amplius. §. fin. & l. si domus. §. ij. & iij. & ff. de auro & arg. le. l. prima. §. si. & Cod. de don. l. si quis argentum. ff. de sol. l. qui hominem. & ff. de verb. ob. l. inter stipulatorem. §. penul. & l. si servus. In quibus legibus dicitur, quod liberatur quis solvendo aliud pro alio. Sed hæc specialia sunt, hoc autem regulare.

¶ Quia hæc materia videnda est ab omnibus iuvenibus necessario in lectura ordinaria. in l. ij. §. j. ff. si cer. per. ideo remittimus ad locum ordinarium. Sylu.

c Consentiente creditore. Interdum tamen etiam aliud pro alio solvitur, creditori etiam invito: ut diximus in authen. de fideiuss. §. pen. in glo. coactum col. j. & quosdam ex his notavimus. §. proxi.

¶ Aliud pro alio. Solutio eius quod N. A. debetur, fit etiam invito, alterius pro alio, non nisi volenti. l. 17. Codice de solutio

¶ Invito. Quoniam alterius, etiam invito & ignorantis, melior per alterum fieri potest. solutio §. 3. ff. eodem titulo 37. ff. de negot. gest. Acceptilatio

M m 5

est in tabulas acceptæ pecuniæ relatio, eaque duplex est, vulgaris, & Aquiliana. Vulgaris est, per quam sola verborum obligatio dissolvitur, hac formula: Quod tibi debeo, hæcne acceptum habeo, acceptumq; tuum. Aquiliana est per quã etiam aliæ omnes in stipulatione deductæ, & novatæ dissolvuntur. l. j. §. 18. ff. de acceptil.

a Solutio fiat. Patet hic, quod beneficium confertur in invitum. Sed contra ff. de re. iu. l. inuito. Sol. illa regula in privilegiis loquitur. hæc autem in aliis. Vel dic, quod nõ potest directò, potest tamen per mediũ. prima verior est. Sed nunquid è contra potest fieri alij solutio invito creditore? Resp. non. ut ff. de no. l. Stichum. §. si nisi creditori creditoris solvatur, ut ff. de nego. gest. l. si liber. vel procuratori creditoris: vel ei cui extiterit heres creditoris, vel futuro debitori, vel similibus personis, quæ numerantur ff. de sol. l. solutam. & ff. de pign. act. l. solutum. §. solutam.

b Intervenerunt. Ut sunt fideiussores, & mandatores, & sponsores, ut ff. de exc. l. omnes. & C. de nõ nume. pecu. l. iij. **c** Ipse solus liberatus. s. fideiussor. & si quid solvat nomine suo, liberatur ipso iure, reum autem liberat per exceptionem: ut ff. man. l. si quis. in fi. & l. Papinia. & ff. de peti. hered. l. si quid possessor. in princip. Si vero nomine rei, liberat ipso iure reum: ut ff. de neg. gest. l. soluendo. & ff. de noua. l. Stichum. in fi. Sed si hoc verum est, quod liberatur reus solviente fideiussore, quomodo cedit actionem creditor fideiussori, quod facere debet. ut ff. de sol. l. modestinus. & ff. de fidelit. l. fideiussoribus. quæ sunt contra hanc legem? Respond. illud potest fieri ante solutionem, scilicet cessio: vel etiam postea, hoc actò prius: quia videtur inesse. probatur hæc solutio. ff. de fide

iuss. l. cum is. [Tudic secundum Christoph. quod illa iura loquuntur, quod ille cui solvitur, debeat cedere actionem solvienti, quando solvendi non esset promissum de alia actione: sed hic

hic est reus, qui vere obligatus est, & ex re solvendi. & alio quovis modo contra se, ad actionem solvitur, quæ Aquiliana est, stipulationem ad al. verborum obligatio, & de liberatione, de liberatione, ut se de annuam acceptilationem tollit per quærit.

¶ Itaque acceptilationem tollitur obligatio. Est autem acceptilatio, imaginaria solutio

bitum mihi solvit: continuo scribo in cod. C. Centum quæ mihi Numerius debebat, hodie accepti. Hoc proprie dicitur Acceptum ferre, & Acceptilatio, quia refertur in tabulas. Quod si debitum illi condonasset, ac nihil accepisset, tamen consuetudinis cause scripsi hoc ipsum, me scilicet accepisse. Hæc quoque dicitur Acceptilatio. Sed ficticia est, ut cum duæ species eius essent, prima speciale nomẽ inveniunt, dicitur: ut solutio: ut §. dictum est. Altera vero generis nomẽ retinuit: diciturque est acceptilatio, quæ verbis fit, ac stipulando hoc modo, Quæ tibi debeo, ea habesne accepta? Olim autem hæc stipulatione liberabantur tantum ij, qui verbis obligati erant: postea Galli Aquilij formula omnes qui siue re, siue literis, siue verbis, siue consensu debebant soluti ac liberati sunt. Corn. Vibul.

d Imaginaria. id est ficta. sic ff. de regul. iuris. lege, imaginaria. Vel dicitur imaginaria, id est, per momentum duratura sic in authen. quomodo oportet: episco. circa princ. §. neque enim idiota. in glos. nec imaginariam. & in Psal. in imagine pertransit homo, &c.

A D D I T I O Ipsa tamen acceptilatio

erat promissum de actione mandati: ergo, &c. Syl.] Item not. hic vana solutionem parere plures liberationes. & facit §. de duo. reis. §. ex huiusmodi & ff. de arb. l. si duo. Acc.

¶ Item per acceptilationem. C. A. C. C. Cum in codice meo ac tabulas rei familiaris retulisset ac scripsisset, Numerius mihi centum debet ex causa emptio-

do habetur pro solutione: vt l. si ex pluribus. ff. de accepti. vt in simili etiam dicimus de iuramento, quod habetur loco solutionis inter deferentem & iurantem: non tamen etiam est proprie solutio: vt lege,

duobus. §. j. & ibi gl. in verbo, solutionis. & doct. ff. de iure iurand. Angel.

¶ a Vt patiatur. Et etiam respondet et vt supra eodem §. est autem. in fin. §. nam sola patientia non prodest.

¶ b Sed & Græcè. Non solum Latinis, sed etiam Græcis verbis, dum tamen aptis ad hoc, vt sequitur. & facit supra de verb. oblig. §. vtrum. & ff. de verb. oblig. l. j. §. si. Accur. Porro Græcorum quæ hic

adiecta sunt is est sensus, Tot denarios acceptos habes? acceptos habeo.

¶ c Vt diximus. supra eod. §. ibi, quod enim ex verborum. Accur.

¶ d Ceteræ. s. quæ sunt de iure gentium: cum acceptilatio, quæ est civilis actus, vt ff. de reg. iur. l. actus. non possit iura gen. tollere: vt §. de leg. agna. tu. §. si. quæ sunt vetustiora, & firmitiora: vt supra de rer. diui. §. singulorum. Sed nunquid alias obligationes iuris civilis tollit acceptilatio, vt literarum, & emphyteusis, & similes, vt diximus supra de iure natu. gen. & ciui. §. ius autem? Resp. non, cum so-

luta lam obligationem verbis inducta tollit. lat. vt hic dicitur. Sed certe licet non tollat, possunt tolli iure acceptilationis. s. obligationis iuris gentium, & alia civiles, habent tamen possunt iure pacti etiam acceptilatione facta, secundum Ioan. vt ff. de rescind. vendit. l. emptio. & l. cum emptor. Quod generaliter etiam dicebat. M. quod ubicunque fieret acceptilatio inutilis, quod habeat vim pacti: & facit pro eo. ff. de pact. l. si vnus. §. pen. vbi de hoc. At B. totum contra-

tio. Quod enim ex verborum obligatione Titio debetur, id (si velit Titius remittere) poterit sic fieri vt patiatur. hæc verba debitorem dicere: Quod ego tibi promisi, habesne acceptum? & Titius respondeat, Habeo. Sed & Græcè potest acceptilatio fieri: dum modo sic fiat, vt Latinis verbis solet exigi. ἵκεν λαβῶν δινάριε τέτα? ἵκω λαβῶν. Quo gene-

rium, & erat pro eo ff. de accepti. l. an inutilis. j. respon. & ff. de cont. pec. l. j. §. eū qui. Sed nos dicimus idem, quod M. vbi fuit inutilis ratione rei, vt dictum est. Item, idem quod Bulg. vbi est

inutilis ratione conceptionis: & facit pro nobis ff. de accepti. l. j. si acceptilatum. Accur.

Et est ratio: quia defectus forme circumscribit consensum: sicut in defectu materiæ. Syluester.

¶ e Et est ratio diuersitatis: quia minus est peccatum, quod prouenit ex alieno facto, vt in primo casu, quam quod prouenit ex propria culpa, vt in secundo casu. Ioan. Fab.

¶ f Consentaneum. Et facit ad hoc infra eodem §. fin. & ff. de reg. iur. l. nihil est tam, & C. quando lic. ab empt. disce. & ff. de pact. l. ab emptione.

¶ g Ex alia causa. Quam verbis.

¶ h Causa. Quocunque modo contracta N. A. sit, siue re, siue consensu.

¶ i g Dissolui. scilicet ipsum debitum. Et nota mirabilem prodicionem. nam cum non patereetur contractus alius tolli suo contrario actu, scilicet, per acceptilationem, decipitur, & deducitur in quendam non prorsus contrarium actum, vt in stipulationem: quod est obligatorium, & sic fit novatio indistincte iure isto: vt j. eod. §. preterea. & ff. de act. & obl. l. obligationum. ferè §. fin. & ipsa stipulatio patitur se tolli per acceptilationem: vt hic dicitur.

¶ k Recte soluitur. volente scilicet creditore. Sed nunquid eo inuito debitor soluitur? Resp. aut constetur de toto debitor: & tunc non potest solui nisi totum, vt ff. de usur. l. tutor. §. Lucius. quæ est huic contraria, nisi volente creditori, vt hic dicitur: aut differatur, & tunc pars confessata tantum recipia

Solutio
particu.
laris an
credito-
re inui-
to possi
feri.

cipiatur ab invito: ut si cert. petat l. quidam exi. si manerant. & hoc etiam casu potest intelligi quod tunc dicitur. & a ita posita est. h. his verbis, qui sequuntur, qui quid te &c. sic habes. ff. de acceptila.

l. & vno. s. eius rei. l. not. quod non potest sic legi, quia aliqua verba sunt hic superflua. Item, nunquid vnum solum ex his duobus scilicet dare, vel facere sufficit, scilicet dare, cum solum quod erat dandum, in hac stipulationem deducitur: ut infra ibi, tantam pecuniam, &c. Res. sic arg. s. de verb. obli. s. sed hęc solētia. & C. de donatio. l. si.

ADDITIO.
Aquiliana dicta est à C. Aquilio Gallo, auditore Q. Mutij Pont. Maxi. ut refert Pomp. in l. ii. ff. de orig. iur. Seruij Sulpitij in iure præceptor, ut Cicero tradit in Bruto: clarus iuris civilis scientia, à quo de dolo malo formula prolata est, qua

Cicero euericulum maliciarum omnium appellat in lib. de natura Deor. iij. & de offi. iij. & alia de instituendis posthumis nepotibus, de qua in l. Gal. ff. de lib. & posth.

¶ b Dare. Vbi debet dominium transferre: ut infra de act. s. sic itaque. & ff. de verb. obli. l. vbi autem non apparet. s. fin.

Perfectio. c. Actio. In personam, et petitio in rem, persecutio utraque continetur ff. de acti. & obligatio. l. actio in personam.

l. d. Petitio. In rem.

debiri acceptilationem non potest. Est autem prodita stipulatio, quę vulgò Aquiliana appellatur: per quam contingit, ut omnium rerum obligatio in stipulatu deducatur: & ea per acceptilationem tollatur. Stipulatio enim Aquilianarenouat omnes obligationes: & à Gallo Aquilio ita composita est. Quicquid te mihi ex quacunque causa dare facere oportet, oportebitve præsens, in diemve, aut sub conditione, quarumcunque rerum mihi tecum est actio, quę aduersus te petitio, vel aduersus te persecutio est, vel erit, quodve tu meum habes, tenes, possides

¶ e Ve. Pro vel.

¶ f Res. id est, estimatio.

¶ g Stipulatus. Num. mutat personam: de secun. enim transit ad tertiam. Et not. quod etiam realis actio deducitur in stipulatione facta rei estimatione: & ipsa pecunia, siue rei estimatio deducitur in stipulatione & in acceptilationem. Nam ipsa res non potest, cum nemo rem suam possit stipulari sibi dari: ut supra de iur. stipul. s. ij. sed quo modo deducam estimationem, cum non debeat?

¶ hides. [dolo ve malo fecisti, quod minus possideas:] quanti quęque earum rerum res erit, tantam pecuniam dari stipulatus est. ¶ Aulus Agerius, spon. dit Numerius. ¶ Nigidius. Item, ex diuerso Numerius Nigidius interrogauit Aulum Agerium. Quicquid tibi hodie no die per Aquilianam stipulationem spon. didi, idne omne habes acceptum? Respondit Aulus Agerius, Habeo, acceptumque tuli.

¶ Nouatio est prioris debiti in aliam obligationem translatio: in quo fit, ut prior obligatio ne sublata, noua constitutur: quę olim nouę personę

nec obligationem, nec officium iudicis præsupponit: præsupponit tamen quantum equitatem, ex qua datur actio: & ita equitas nouam per acceptilationem aug.

¶ Stipulatus est Aulus. Hactenus fuit formula nouationis per stipulationem.

¶ Numerius. Hinc incipit acceptilatio.

¶ Præterea nouationes. A. S. V. S. Quum Titius mihi centum deberet, ea ego à Septimio stipulatus sum. Ius civile Titium liberat, & ei vinculum transfert in Septimiū: nouaq; ideo nascitur obligatio.

posse disti. incluse ab iur. D. Alio reali p. est in stipulationem deduci.

N. A.

N. A.

obligatio. vnde hæc transferendi vinculi ratio, Nouatio appellatur. Quid verò, si ea centum à pupillo sine tutoris auctoritate stipulatus sim? Euanescit obligatio. Nam ius civile vinculum adimit Titio, pupillo verò non iniicit. Quid si à seruo? Ius civile Titio non adimit vinculum, itaque semper obligatus manet. Quid si ab ipso met Titio stipuler, quæ antea mihi debebat? Modo aliquid præterea sit adiectum, veluti, dies, aut conditio quæ extiterit: & professi sint se animo prioris vinculi tollendi hoc nouum inducere. tunc fit nouatio: alioqui Titius utroque vinculo obligatus erit, & priore, & hoc nouo ac recenti. Cor. yibul.

interuentu (etiam quæ naturaliter tantum obligari possit) inducitur: eadem verò interueniente persona, ita demum nouatio facta erat, si quid priori obligationi posterior adiceret, vel detraberet: hodie autem nunquam inducitur censetur nouatio, nisi expressim à contrahentibus hoc agatur, alias anterior firma manet, & posterior loco incrementi accedit.

¶ Præterea a nouatione b tollitur

¶ Not. q. promissio eius, quod alius debebat, ipso iure obligat promittentem. Item, quod ex inutili obligatione fit nouatio antiquæ obligationis efficacia. Itæ, quod si secunda obligatio est penitus nulla, prima non nouatur. Item, quod obligatio conditionalis ita demum nouat primam conditione existente. Item, quod hodie non fit nouatio, nisi expressè. Syluest.

¶ a Præterea. Non solum solutione, vel acceptilatione, vt dictum est suprâ.

¶ Et quia doctor. passim dicere solent, quod naturalis obligatio tollitur per ius civile in hoc casu, scilicet per stipulationem, aduerte: quia non intelligunt, quod naturalis obligatio tollitur per ius civile, id est, per solennem stipulationem. Nam considerandum est, quod etsi naturalis obligatio transfundatur in stipulationem, vel tollatur stipulatione: tamen ius civile, vel sollemnis stipulatio non tollit obligationem naturalem: à iure enim

ciuili tolli non potest. l. eas obligationes. de capit. diminutio. sed tollitur vinculum naturale ex alio naturali, quod inest ipsi stipulationi. Quia in stipulatione est conventio, & quælibet

conventio habet vinculum naturale. l. j. a de pact. Itaque ius civile non tollit ius naturale: quia stipulatio inquantum est sollemnis contractus à iure ciuili introductus, non tollit ius naturale: sed inquantum est conventio, quæ ab eodẽ iure naturali habet vinculum. Et ideo ius naturale tollit naturale, non ciuile: & ita declares. Syl.

¶ b Nouatione. Si fiat per stipulationem, vt subiicit, siue per iudicium: vt si aliquis nomine meo iudicium suscipiat animo nouandi: vt ff. de solutio. l. solutionem. & ff. de in rem verso. l. si pro parte. & ff. de verb. oblig. l. scire debemus. in fin. primi responsi.

¶ c Nouæ personæ. Etiam si hoc non agitur, vt fiat nouatio, iure illo, hodie contrahitur: vt in fi. à eod. §. sed cum.

¶ Nouæ personæ. Prima hæc nouationis species est; cum vna debitoris persona mutatur. Ad eandem pertinet delegatio, quæ est mutatio debitoris, simul & creditoris: Si iussero debitorem meum creditori meo promittere, lege xj. & lege xij. de Nouat. Nam delegare, est vice sua, alium reum creditori dare d. l. xj.

¶ d A pupillo. Qui naturaliter tenetur: vt ff. de nouatio. l. j. in fin. si est maior infante. alias nec naturaliter vt ff. de actio. & oblig. l. pupillus.

¶ Et est ratio: quia sequens obligatio est penitus nulla, ideo non potest habere locum nouatio: quia cessat subiectum, in quod prior obligatio transfundatur. Syluest.

¶ e Nulla

infra eod. §. proximo. & in d.l. obligat-
ionum fere.) nouum interuenientem,
scilicet stipulatio pœralis & facit ad
hoc supra quib. mo. l. reit. inir. §. j.
& ff. de re iudic. l. iij. §. si ex con-
uentione & §. sed
& si pignora.

A. D. I. C. I.
Et not. q. casus
in quibus olim
ex verbis ex-
pressis insin-
gabat tacita con-
eura nouatio-
nis, hodie non
corriguntur: quia
in illis sit noua-
tio saltem ope
exceptionis. An-
gelus.

N. A. Nouatio fit.
Tertia species
nouationis, cū
sola obligatio-
nis forma mu-
tatur. l. v. de No-
uat. Secundam
pretermisit, vel
potius sub Aqi-
liana tacite sti-
pulatione com-
plexus est, cum
re, aut consensu
contracta obli-
gatio, verborū
obligationē mu-
tatur l. j. & ij.
de cedend.

a Quod autē.
Facit ff. de no-
ua. l. quonies.

b Cum nouā-
di. Expressē, vel
tacite.

c Quando nou-
andi. scilicet,
tacite.

d Introduce-
bant. Et alij in
aliis: ut quia for-
tē aliquid noui
in obligatione
erat adiectum: ut supra eod. §. vers. sed
si eadem.

e Constitutio. ut C. de nouatio. l. fin.
Accursus.

N. A. Nostra constitutio. Iustiniani lege,
nouatio expressam requirit cōuentio-
nem: alioquin veteri obligationi noua
superuenit. l. vlt. C. de nouat.

adiiciatur, aut re-
trahatur. Quod au-
tem ^a diximus, si
cōditio adiciatur,
nouationē fieri sic
intelligi oportet,
ut ita dicamus fa-
cītā nouationem, si
conditio extiterit:
alioqui, si defece-
rit, durat prior o-
bligatio. Sed cū
hoc quidem inter
veteres constabat,
tunc fieri nouatio-
nē, cū nouandi ^b

animo in secundam
obligationē itum-
fuerat: per hoc au-
tem dubium erat,
quando nouandi ^c
animo videretur
hoc fieri, & qual-
dam de hoc præ-
sumptiones alij in-
aliis casibus intro-
ducebāt ^d: ideo no-
stra processit con-
stitutio ^e t, quæ a-
pertissimē defini-
uit: tūc solum no-
uationē [* prioris
obligationis] fieri,
quoties hoc ipsum
inter cōtrahentes
expressum fuerit,
quod propter no-

^f Accedere. Eū tamen exactio tan-
tū semel de eor. ff. de reg. iur. l. bo-
na fides.

^g Quæ cōsensu. scilicet solo sed quæ
sunt hæ? Respon- enum videntur supra
de obli. ex con-
sensu. Item, in
quousdam ex
maleficio, ut nu-
do cōsensu etiā
collantur ipso
iure, ut iniuria-
rum, item furti,
& similes: ut ff.
de pact. l. si tibi
decem. §. quæ-
dam actiones.
aliæ nō ipso iu-
re colluntur cō-
sensu, s. pacto de
non petedo, sed
per exceptio-
nē: ut ff. de pact.
l. si vñus. §. pa-
ctus. Accurs.

¶ Cōtraria vo-
luntate. Quibus
quidque modis
contractum est;
re integra, con-
trariis modis
dissoluitur l. v.
ff. de reg. iur. l.
80. de solutio.

¶ Hoc amplius, eē
obligationes, quæ
consensu & cōtra-
huntur, contraria
voluntate t dissol-
uuntur. Nam si Ti-
tius & Seius inter
se consenserint, ut
fundum Tuscula-
num emptū Seius
haberet centum
aureis: deinde re
nondū secuta, t id
est, neq; pretio so-
luto ^h, neq; fundo

denda venditione vtriusque consensus
requiritur.

^h Neque pretio soluto. Sed quid si
partē pretij soluat? Resp. nō est res in-
tegra, & ideo nō receditur nudo cōsen-
su, sed ita demum, si hinc inde facta sit
retro traditio: ut C. quādo lic. ab empt.
disce. l. j. & ff. de pact. l. ab empt. & est

ratio

ratio utrobique: quia nihil est tam conueniens naturali æquitati, quàm eodem genere quòdque dissolui, quo ligatum est: ut de reg. iur. l. nihil.

¶ 2. Dicitur est. suprà eod. §. Et not. in fi. huius tit. xij.

esse modos per quos tollitur obligatio: à civilis, quàm naturalis ipso iure, ut nullæ nō deant reliquæ. Per solutionē:

ut suprà eod. in princ. Item, per acceptilationem: ut suprà eod. §. Item per acceptilationem. Item, per novationem voluntariam: ut suprà eod. §. per terea. & suprà prox. §. Item, per novationem necessariam, ut per sententiam & contestationem litis, ut si alius meo nomine subeat pro me iudicium: animo nouandi & liberandi me: ut ff. de nouat. l. delegare. j. §. j. & l. etiam. Item, per compensationem: ut infrà de act. §. pen. & §. in bonæ fidei. Item, per delegationem: ut ff. de nouat. l. delegare. j. resp. Item, per confusionem debiti: ut ff. de fideiussor. l. si debitori creditor. Item, per oblationem, consignationem, & depositionem: ut C. de

solut. l. obsignatione. & etiam ipso iure: ut ff. de po. l. j. §. si pecunia. in fin. §. Item, per interitum speciei: ut ff. de verb. oblig. l. si ex legati. Item, maleficio suo, mora non precedente, ut per

conditione & locatione, & in omnibus contractibus, qui ex cōsensu descendunt: sicut iam dictum est.

constitutionem, si quis in tantum vel per edictum dñi Marci: ut C. unde vi. l. si quis in tantum. & ff. quod met. cau. l. extat. & ff. ad leg.

Jul. de vi priua. l. penult. Item, nudo consensu quandoque: ut in hoc §. Item nudo pacto, ut in maleficiis. Sed & alii modi tollitur non utraque, scilicet, civilis & naturalis, sed interdum civili tantum, & remanet naturalis, ut per sententiam: ut ff. de condict. indeb. l. Iulianus. Item, remanet civilis, & tollitur naturalis, ut per pactum, & chirographi resolutionem, & iusiurandum: ut ff. de solut. l. Stichum. §. naturalis. Ipsa etiam civilis sic eliditur, ut non habeat vigorem: ut infrà de except. §. præterea. Item, sunt & alij modi, quibus tollitur obligatio per exceptionem: quos habemus infrà de except. per totum. Accurs.

Institutionum Imperialium Libri
terti, Finis.

Continuatio est facilis & aperta ex ipso textu, sed dimissus hic liber ab Imperatore non satis commode videtur: quoniam praesertim ei⁹ magna pars ad obligationum tractatu pertinet. Sic tamen à Theophilo distinctus est. *Quidam* testatur se vidisse librum antiquum, in quo lib. 3. incipiebat à tit. de obligation. liber verò 4. ab actionib⁹.

N.A. Delicta prius, sunt crimina publica. Delictorum nomine prius contrahitur obligatio, ex qua

forensis nascitur actio. Criminum nomine publica iudicia constituta sunt, siue accusationes cuius de populo permittit. l. 1. ff. de incend. naufrag. l. 131. in fine. ff. de verb. sig.

Ubi sit. Totus iste titulus in novem partes diuiditur. Primo, continuat istum librum ad librum precedentem. Secundò, ponit definitionem, allusionem, & diuisionem furti: ibi, Furtum est contrectatio. Tertiò, ponit duo genera furtorum, eorum poenam annexendo: ibi, Manifestum est. Quartò, in quibus rebus fiat furtum, & quando fur excusetur, ibi, furtum autem fit. Quintò, quando quis praestet opem: ibi, Interdum furri. Sextò, quando illi, qui sunt in potestate alterius, domino vel patri furantur: ibi, Hi qui. Septimò, cui competit actio furti: ibi, furti autem actio. Octauò, an impubes committens furtum teneatur: ibi, In summa. Vltimò, ponit, quae sit vera poena furti manifesti.

Cognoui quemadmodum ius civile vinculum iniiceret obligationis propter contractum, aut quasi contractum. nunc aucto ex te intelligere, quemadmodum idem vinculum iniiciat pro-

pter delictum. Magna (inquit: Imperator) inter utrumque similitudo est, nam ut contractus quatuor sunt species, sic itide delicti quatuor videlicet species reperiuntur: sed in eo differunt inter se,

quod haec quatuor delicti species continentur una specie aliarum quatuor specierum: nimirum Re. atq; id esse videtur, quod obscurissime Dominus Imperator exponere voluit. Cor. Vib.

ligationibus ex contractu [& quasi ex contractu]: sequitur, ut de obligationibus ex maleficio, [& quasi ex maleficio] discipiamus. Sed illa quidem (ut suo loco tradidimus) in quatuor genera diuiduntur: haec vero vnius generis sunt. nam omnes ex re nascuntur, id est, ex ipso maleficio: veluti ex furto, rapina, damno, iniuriis.

quod haec quatuor delicti species continentur una specie aliarum quatuor specierum: nimirum Re. atq; id esse videtur, quod obscurissime Dominus Imperator exponere voluit. Cor. Vib.

Ex contractu. Ut si de oblig. ex contractu, usque ad tit. de obligat. ex quasi contractu.

Quasi ex contractu. Ut si de oblig. quae ex quasi contractu. Accur.

Ex maleficio.

Cave tibi: quia licet hic promittat dicere de omnibus his, non tamen dicit in hoc titulo de iis quae sunt ex quasi maleficio. sed dicit de oblig. ex quasi maleficio. Nec etiam de omnibus quae ex maleficio, sed de solo furto agitur in hoc tit. sicut & alias rubrica est generalior, quam sit text. ut si si certum petat. & de con. cer. & C. de rebus credi. & iureiur. Na non dicit ibi de rebus credi. sed in sequentibus titu. post illum.

Not. quod non est inconueniens, quod rubrica sit aliquando generalior textu, de quo dic, ut dictum est supra in rubrica proemij. Angelus.

Sed illa. f. quae sunt ex contractu: non autem repetit eas, quae sunt ex quasi contractu.

Diuiduntur. f. re. verbis, literis, & consensu: ut supra de oblig. s. fin.

Haec. f. quae sunt ex maleficio, vel quasi.

Iniuria. Sed nonne fit re. verbis, & conuicio: ut ff. de iniur. l. 5. iniuria. Item, literis infamia: ut ff. de iniur. l. lex. Cornelia. quis librum. & j. de iniur. s. j. Sed certe & tunc ex maleficio fit, & sic re fit: quia

N n

maleficio sit verbis vel libris. & sic
habet locum, quod hic dicitur. Acc.
§ Juris, &c. C. A. S. V. C. Demum
recipit exemplum. contabimur tamen
exponere. Tei, iniqua, etiam si fur-
tum aut cor. po-
ris ipsius, aut
usus eius, aut
possessio. Ver-
re, contabimur
ex geminis fa-
ctum, quod e-
re, resu. Sym-
iphs. inu-
pud se habet tur-
e m facit cor-
poris. Commo-

da i tibi meum equum, ut conficeret
meo ludantur cor fecit quatuor. fur-
tum, et sic usus. Hoc queram tibi colono
funtum meo, tu i tunc causa pos-
sessionis pro domino possidere. Cope-
stic, et tunc vendi tibi. furtu facis pos-
sessionis: ut apud Gellium lib. xj. cap.
xvii. Corn. Vibul

§ A. Si, tunc est contectatio, &c. Et fa-
cit extra de el. d. d. dudum ij. circa
princip. in versu. et tunc lo. & ibi gl.
furtum. h. re exigunt in furto, & sine
ea non fit furtum: licet voluntas, vel
alia verba, vel scriptura interueniant
si eodem. I. si quis uxori § C. quis as-
sum & l. inficiendo. in princ. & l. j. §
fals. Quandoque tamen sine contec-
tatione, ut in charta res, ut si eod. de
furi. l. qui tabular. §. sine & l. si quis v.
uxori. si quis as. sed certe ibi con-
trectatio intercessit, eum generaliter
contrectationem recipiamus. licet non
fuerit ibi actio. Accur.

§ A. Contrectatio. Furtum enim non fit
nisi rei mobilis. §. de d. d. res pign.
Non fit nisi possessio. l. j. §. servola.
§. si quis res. lib. r. Repudata est ve-
terum sententia de furti & laci furto.
§. supra de v. scap.

ADDITIO. Anton. Augustinus lib.
etiam d. 4. C. 4. lenit ex Fand. Flor.
contrectatio rei fraudulosa &c. quam
scripturam v. us codex Germani Col-
ladonij iurisperiti da furti con-
ferta

§ A. Fraudulosa. Hoc ideo dicitur, quia §
gradat. non fit furtum, ut
§. tunc, et tamen. §. si erod. to.
m. §. diffuram, non fit furtum,
§. eod. §. acur. In duobus tamen cas-
bus fit furtum fieri, etiam sine frau-
de furandi: ut in eo qui saccum pecu-
niae subripuit. Nā etiam sacci nomine

formam, et licet furtum non propo-
suerit furari, sed pecuniam, ut §. eod.
l. qui saccum, sed certe licet non prin-
cipaliter, secundario tamen voluit
sacrum subripere. Alii casus est: ut

etiam usus eius, vel
possessio.

§ Furtum est con-
trectatio rei fraudu-
lola, §. lucri fa-
ciendi gratia, vel
ipsius rei, vel
etiam usus eius,

de v. d. l. 220.
de l. pen. §. sed
funtum. in gloss.
fin. Item, sub-
audi ad definiti-
onem, quae fit
inuito domini
nam, eo volente,
non potest
committi fur-
tum, ut i. eod. v.
placuit.

§ C. Vel ipsius, scilicet rei, id est, pro-
prietas ipsius rei.

§ A. Rei, subaudi mobilis. nam de im-
mobili non potest fieri furtum, ut su-
pra de v. d. §. quod autem, nisi in ca-
su, ut in eod. sed certe tam illa est
mobilis, ut si eod. de fur. l. §. erod.
Item, subaudi cor. poralis: nam de in-
corporeis non fit furtum, eum nec
contrectatio in his esse possit: ut si de
acquir. ven. do. l. §. in corpore. §. incorporeis.
Item, subaudi aliena: quia rei mea non
facio furtum, in eo quod est meum, sed
secus in communi. ut si eod. l. si
socius. Item, & si §. nullius: ut hae-
reditaria rei, non fit furtum: ut si eod.
dem. l. hereditaria: & ideo dixi sub-
audi, aliena.

§ Declara totam definitionem, ut pul-
chre per Gand. in tract. de malefic. in
C. de furibus. §. l.

§ C. Usus. Ut habet exemplum i. eod.
v. §. furtum autem fit. Sed qualiter
quid applicetur hic? Respon. v. §. as-
sumtio eandem quadruplicabitur, ut non
plus extendatur poena, quam delictum:
ut C. de poen. l. §. facinus. in fin. & fa-
cit §. eod. l. vulgaris. in fin. & l. §. quid
fur. primo respon. §. j. & §. ij. & l. ve-
rum. §. A. si quis etiam ipsum pro-
prietatem debere estimari: quia non
potest separari usus a proprietate: ut
§. eod. l. qui iumenta & l. si ven-
didero. §. eum autem. Prima tamen
verior est opinio l. secunda. Codice
de fer. fugi.

ADDITIO. Dic primam opin. eandem
quod v. §. tunc, et tamen quadruplicatur, ut
§. l. §. i. §. de fer. fug. & ibi Cyn.
& d. §. in gloss. in l. qui furtum. §.
de condic. furti & istam opinio.
sequitur Bar. in d. l. qui iumenta. §.
eodem. Angelus.

§ A. Pro

¶ **De Possessione.** Ex hoc facto ipse possessorum duplicem, cum aliud sit pretium rei, aliud possessionis, ut si possessoris duo sunt, & subaudi quod hoc fuerit animo lucrandi, aliter non est furtum: ut ff. eodem. l. 1. §. 1. Accur.

¶ **De lege naturali.** id est, diuina. unde illud, non nocet furtum, &c. Item illud, Quod tibi non vis fieri, &c. ne feceris.

AD D. I. I. C. Illi etiam ratio ex l. prolium. ff. de verb. signi. quam etiam Alciatus conatus calumniari necesse reprehenditur est ab Auto. August. lib. 11. §. emenda. ca. 111.

¶ **De l. quam regulam sequemur in his dispositionibus.** hanc opinatur quod non societate dissoluit, eique adiungitur, id contra ius naturæ esse affirmamus nihil enim tam nature consentaneum est, quam humanæ societatis conseruatio.

¶ **De Quod id est, quia.**

¶ **De Auferendo.**

¶ **De fur aufero.**

¶ **De A. Græco.**

¶ **De Græco. di.**

¶ **De fur Latine.**

¶ **De phoras. id est, fures & ep-**

¶ **Autophoro.** id est, manifestus fur, s.

¶ **qui cum re deprehenditur.** & est indeclinabile: nam apud Græcos aduerbium est alias dicitur autophoros.

¶ **Furtorum autem,** &c. l. 1. §. 1. M. A.

¶ **Post definitionem diuisio sequitur.** Furtum aliud est manifestum, aliud nec

manifestum. Manifestum est, si quis possessionem duplicem, cum aliud sit pretium rei, aliud possessionis, ut si possessoris duo sunt, & subaudi quod hoc fuerit animo lucrandi, aliter non est furtum: ut ff. eodem. l. 1. §. 1. Accur.

¶ **Qui cum re furtiua ante, quam eam peruenierit, quod furtum perficere destitueret, ubi non deprehensus fuit, fur est manifestus:** qui si locum destinauerit iam aduerat, et iam si deum cum re deprehendatur, non manifestus dicitur.

¶ **Furtorum autem duo sunt genera: manifestum, & nec manifestum.** Nam conceptum, & oblatum species possessionis sunt

manifestum. Manifestum est, si quis possessionem duplicem, cum aliud sit pretium rei, aliud possessionis, ut si possessoris duo sunt, & subaudi quod hoc fuerit animo lucrandi, aliter non est furtum: ut ff. eodem. l. 1. §. 1. Accur.

actionis sunt furto coherentes, quæ genera furtorum: sicut inferius apparebit. Manifestus fur est, quem Græci ἀφ' αὐτοῦ, & appellant: nec solumis, qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quod furtum sit, velum, qui in domo raptum fecit, & nondum egressus ianuam deprehensus fuerit. & qui in oliueto, oliuaram, aut in vineo, vinarum furtum fecit, quando in eo oliueto, aut vineo deprehensus fuerit. Imò uerius furtum manifestum extendendum est, quævis eam res fur tenens visus, vel deprehensus fuerit, siue in publico, siue in privato, vel à domino, vel ab alio antequam eo peruenierit quod deponere destinauerit.

lurioni, s. finali & ff. quod vi aut clam. l. prohibere. Et sunt hæc etiam in casu, scilicet, cum se occultauit, ut cui sebat. Nam licet fur visus fuerit, tamen est fur non manifestus: ut ff. de furt. l. 6. qui interuenit exterum.

¶ **Deponere destinauerit.** Intantum

manifestum est, si quis possessionem duplicem, cum aliud sit pretium rei, aliud possessionis, ut si possessoris duo sunt, & subaudi quod hoc fuerit animo lucrandi, aliter non est furtum: ut ff. eodem. l. 1. §. 1. Accur.

¶ **Species id est, casus. Accur.**

¶ **Apparebit.** ¶ **quo fit** ¶ **ut infra eodem** ¶ **§. conceptum.** ¶ **de §. oblatum** ¶ **Accur.**

¶ **AD D. I. I. C.** ¶ **Quod etiam se** ¶ **quod dicitur de** ¶ **§. 1. significat** ¶ **in ipso furto** ¶ **ut in ipso furto** ¶ **dum rem auferret.**

¶ **Ab Abellio Per** ¶ **hoc videtur in** ¶ **frangi regula,** ¶ **per libera per** ¶ **sona nihil ag** ¶ **quiri, ut Cou** ¶ **dico per quas** ¶ **personas nobis** ¶ **acqui legi pri** ¶ **ma. quod soli** ¶ **sum est: quon** ¶ **magis ex deli** ¶ **cto suo pro** ¶ **prio, quoniam** ¶ **terius factu hoc** ¶ **evenit. & de** ¶ **usu l. si quis se**

secundum Hug. ut si ultra montes perferre destinasset: tamen si deprehendatur antequam sit fur manifestus.

Dic tamen, quod in sequestri casu, quando, scilicet, pertulit, iam, licet non dicatur manifestus fur, est tamen fur, & furti actione tenetur: quod tamen non procederet in honesta persona, ut declarat Dec. in l. qui accusare. verfi. hoc tamen limitatur. C. de edendo. Syluester.

N. A.

Pertulit. Manifestus fur est, qui in admittendo deprehensus est. l. 8. ff. de praescrip. verb. Admittendi autem finis non est,

antequam eo pertulerit, quo depone, rem eo die destinavit. l. 3. & l. 4. ff. de furt.

2. Nec manifestum. s. quia contrarium eadem est disciplina, ut ff. de his qui sui vel alii iur. sunt. §. j. & facit ad hunc §. ff. eodem. l. ij. iij. iij. v. vij. vij. & viij.

Conceptum furtum, &c.

Enumerat quatuor actiones, quae antiquitus in usu erant. Concepti, Oblati, Prohibiti, Non exhibiti: quas ita dilucidè explicat, ut nihil apertius dici possit. Sed cur manifestus quadruplo, nec manifestus duplo tantum puniatur, cum æquæ fures sint, ac fortasse hic altero improbius? An quod nunquam ita certum sit nec manifestum, furem esse, ac manifestum: ideoque grauior in eum de quo non dubitatur, quam in eum de quo dubitatur: potest pena constituta est? Corn. Vibulanus.

Relictis Aretij nugis, dicamus ex Gaij Instit. lib. ij. tit. vltim. Conceptum furti dici, cum rei furtiva alicui a fure datur, ut apud ipsum furem inueniri non possit. Paulus autem lib. sentent. j. tit. Concepti, inquit, actione is tenetur, apud quem furtum questum, & inuentum est: Oblati actione is tenetur, qui rem furtivam alij obtulit, ne apud se inueniretur. Concepti is agere potest, qui rem concepit, & inuenit: Oblati

is agere potest, penes quem res concepta & inuenta est. Hæc ille. Sed cuiusmodi furtum fuerit, quod per lanceam, & licium conceptum veteres appellabant, magna quaestio est. Honorianus suspicabatur

id fuisse, quod per simulationem religionis amicti licio sacerdotibus deprehendere solebat, cum panem ætne lapide conditum, & in lancea ceremonie causa delatum, eis qui furti suspectus erat deuorare iubebant. Quæ de re Dioscori. verba subscribemus, est ἡ κλεπτεία, ἐν ἣν πειθεῖν τὸν ἐν τῷ προσφροσύνῳ ἄνθρωπον, ὁ γὰρ κλέψας ἔκ τινος δυνάμεται καπιπτεῖν τὴν μάστιγιν. Φασὶ δὲ ὅτι καὶ σκωπεύονται οἱ αἰτίη τῆς ἐδοσμεν, κλεπτεία λεγέται. ἡ γὰρ δυνάμεται ὁ κλέψας καπιπτεῖν τὴν μάστιγιν σκωπεύονται αὐτοῖς.

Conceptum furtum dicitur, cum apud aliquem testibus presentibus furtiva res questita, & inuenta sit. nam in eum propria actio constituta est

Conceptum furtum dicitur. Conceptum furtum, est questum deprehendere. Gellius libro sexto, capite decimo. Lancea & licio furtum querebatur ab homine licio praecincto, lanceamque ante oculos levante propter matrum familiarum aut virginum praesentiam. Festus libro decimo. Plato de legibus libro primo.

2. Testibus praesentibus. Nota, quod magis dicitur notus ille, qui praesentibus testibus in delicto deprehenditur. facit lex, hæredes palam. in principio. digestis, de testibus. Angelus.

3. Constituta est. scilicet, olim. Accursus.

4. Non

Non fiat Imò
fi: vñ. de ser.
fugi l.i. hoc au-
tē. sed illud est
speciale in per-
sona serui.

Hæc vera, ces-
santib⁹ iudiciis.
nā his concu-
rentibus hæc, se-
cundū Bar in l.
requirēdi. C. de
ser. fugi. Syl.

h Ec cōsequē-
tia. Hæc non est
sēper bona cō-
sequētia, vt sub-
lata solēnitate,
ideo id tolla-
tur, quod cū so-
lēnitate fit: vt 5.
de ver ob. 3. sed
hæc. & C. de for.
& imp. act. sub.
l. j. & ij. Accur.

c Poena mani
festi. Quæ est de
iure prætorio:
vi. de perpe. &
temp. s. j. Acc.

d Ex serui.
Hoc tamē casu
seruus pro no-
xa dari poterit:
vi 7. de noxa a-
ctio. in princ.

Nec manifesti. quę descendit ex lege xij. Tab. v. j. de noxa. s. sunt autę. Sed quare minor pęna iure

leg. xij. Tab. im-
ponitur, quā in
per Prætozem?
Resp. quia ma-
ius delictū est:
vt j. tit. prox. in
princ. Præterea
tempore l. xij.
Tab. pæuperio-
res erant homi-
nes: vnde mino-
res pœnæ impo-
nebantur: vt in-
frā de iniur. §.
pœna. Accur.

f Dupli. Nisi
in casu: vt C. de

quāuis fur non sit, quæ appellatur Cōcepti. Oblatū furtum dicitur, cū res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaq; apud te cōcepta sit: utiq; si ea mente tibi data fuerit, ut apud te potius quā apud eum, qui dedit, cōciperetur: nam tibi apud quem cōcepta sit, propria aduersus eum qui obtulit, quāuis fur non sit, constituta est actio: quæ appellatur Oblati. Est etiam prohibiti furci actio aduersus eum, qui furtum querere, testibus præsentibus, volētem prohibuerit. Præterea pœna constituitur edicto Prætoris, per actionem furci non exhibiti aduersus eū, qui furtiuam rem apud se quaesitam, & inuentam non exhibuit. Sed hæc actiones, scilicet* cōcepti & oblati, & furci prohibiti, necnō furci non exhibiti, in desuetudinē abierunt. Cū enim requisitio rei furtivæ hodie secundū veterē observationē nō fiat, & meritō ex consequentia, etiā præfactæ actiones ab

vsā cōmuni recesserunt: cū manifestū * sit, quòd omnes, qui scientes rē furtivā susceperint, & celauerint, furti nec manifesti obnoxij sunt, Pœna manifesti furti, quadrupli est, rā ex serui¹, quā ex liberi personæ: nec manifesti, duplif.

Quem manda:
Alguns reis con-
stituídos, imbu-
tos no fascismo
e alguns comu-
nistas, que to-
pam, que se aca-
baram, fazendo
o mesmo.

Furtum autem
 fit, nō solum cum
 quis intercipiendi
 causa rem alienā
 amouet: sed gene-
 raliter cū quis
 alienam rem in-
 uito domino & cō-
 trefact. Itaque, si-
 ue creditor pigno-
 re, siue is, apud quē
 res deposita est, ei
 re utatur: siue is,
 qui rem utendam
 accipit, in alium
 vsum eam trāsfe-
 rat, quā cuius gra-
 tia ei data est, fur-
 tū committit: ve-
 luti, si quis argen-
 tū utendū accepe-
 rit, quasi amicos
 ad cōnā inuitatu-
 rus, & id peregrē
 secum tulerit: aut
 si quis equum ge-
 standi causa h cō-

ser. fugi i. l. mā-
cipia. Accur.

g; Intro do-
mino. Et quando
que volentes: ve
j.co. 5. vnde il-
lud Accur.

• Cōtrectat. Vt
non tantū rei,
sed etiam vsus
furū fiat vt in-
definitiuē dictū
est. Ac notetur,
q̄ potest esse cō-
trectā li modus
furriū, cū ipsa
contrectatio nō
sit furina. l. 76.
ff. de fur. Gel. li.
7. cap. 15. & Va-
ler. Ma. l. h. c. 3.
c. h. Gestādi cau-
sa. i. ducendi.

Nota, contra illos, qui accipiunt in commodatū equum vsq; ad villā & postea ducunt eum Bononiā: quia furtū committunt Ang.

Gestari hoc lo-
 co est, vel volu-
 ptatis gratia, vel
 valetudinis, sel-
 la gestatoria aut
 lectica portari.
 Brutus autē a-
 pud Gel. li. 5. ca.
 17. testatur olim
 quēdā furti dā-
 natum fuisse, q-
 uincentū alior-
 um duxisset, q-
 uān quō vtē-
 dum acceperat,
 idq; Mutiū Sce-
 uolā respōdisse,
 Quod & Valer.
 Max. lib. 8. ca. 2.
 refert, de eo, q-
 equo, cuius illi
 vsus vsq; ad Ari-
 ciā cōmodatus
 fuerat, vteriore
 eius municipij
 ciuioue et ceter.
 N n 3

placuerit. Cod. de furt. si quis seruo alieno persuaserit.

N. A. 7. Nentio. Quia nec suum volenti domino factum est, nec serui actio in cor-ruptis. Denique furti consilium, nisi furto secuto non puni-

tur l. 5. §. 3. ff. de fur. l. 3. §. 2. de ver. sig.

§. 2. de decisione.

ve. C. de furt. &

serui corrupti. §. si

quis seruo alieno

persuaserit.

§. si furti actio-

nem. Speciale

est, quod si de

citum aliter non

fit furti volenti

ut supra pro-

xim. §. 2. & ff. de

don. inter vir.

§. v. de co. in

figura. §. 2. co-

tra. Sed videtur

§. nec hoc casu

debeat esse spe-

ciale: ve. C. de

serui. §. si qui-

cunque. §. si

Sed ubi incipit

malitia de omni

no, hic autem

ab ipso corrup-

tionis. Accur.

§. c. licet in qua-

lis. Accur.

§. de regule. Quas

regulas habe-

mus. ff. de serui.

corr. l. 1. in princip. & per totum tit.

§. 2. Perniciem, id est, destructionem.

§. si impunitate sic fuit; §. sed nedum

valia.

§. g. Quibusdā. Item, ut vnius pena sit

maius militiorum. C. ad leg. Jul. repet.

§. 2. Et non in hoc §. puniri a seculo, nisi non

penitus, sequatur effectus. sic C. de epis. & cle. l. si

quis non dicā. C. de his quæ de. c. 1. §. 1. prae-

sentia. §. si. An. c. 2. ff. de pos. l. de cogitationis.

§. 2. Sed certe hæc cogitatio in * aduenerat

ad aliquē actum de nō erat nuda. Ac-

AD D. I. T. I. O. Tu dic circa istā mat-

riā quæ aut quis non cogitat delinquere: et

aut agens, aut periclitans, & regulariter nō

teneretur scire in casu inquisitis. C. ad

leg. Jul. maiest. §. 1. ff. de lib. & cor. lib.

aut cogitauerunt & iure poli pu-

niunt, non foris. Aut cogitavit & agit, sed

non periclitans, aut nullis actio non da-

tur, nisi delictum de facili transierit in exemplum. ve. hic. In criminali autem delicto quia pro delicto accessorio, puta quis legi offensa, vel seruitus ponitur, non pro principali, nec pre-

cedit ad actum

consilium corruptio-

nis ad perniciem

probatum serui in

credendum est. ut

fit ex penalis actio

impolitica, quæ si

re ipsa fuisse ter-

u^o corruptus ne ex

huiusmodi impu-

rate & in aliū ser-

uū qui facile pe-

set corruptus, tunc

facinus à quibus-

dā perpetuerit.

¶ In filiis in pote-
state potest etiam
furtum committi.
Aretinus.

¶ Interdum etiam
liberorum homi-
num furtum sit
veluti si quis libe-
rorum nostrorum,
qui in potestate
nostra sunt, subre-
ptus fuerit.

14. §. primo. ff. de seru. corrupti. quia
tamen in potestate sunt iure Quiri-
tium, vindicari possunt. l. prima ff. de
rei vind.

¶ h. Furtum sit. Non ratione domini,
sed maleficij & ideo ex hoc maleficio
non civiliter, sed criminaliter agitur.
Nam cum sit liberum corpus, non re-
cipit a stimationem. ff. de oblig. pæ-
quasi ex deli. §. ob hominē. criminali-
ter autem extra ordine agitur. ff. de
col. l. si & de priuilegiis. §. si mater ve-
lit non agi, sed & pater non agit con-
ditione nuda, cum ipsa ad possessio-
nem vel proprietatem competat, quod
neutrum in filio habet locum. ff. de
l. cum qui. §. 2. in pater. ver. si filius. §. l.
mater in prin. & l. liberorum. ff. de
acqui. poss. l. cum heredes. §. si. & ff. de
rei vind. §. 5. per hanc.

N. A. 4

Ita gl. reprobat doct.

quia imo ciuili ter agitur, & duplican-
tur opera, vel damna, quæ pater sub-
stinuit: qui licet non propriè, largo ta-
men modo habet in filium dominium
& possessione:

quod pater, quia
habet rei vendi.
de iure Roma-
no: vt l. j. §. j. ff.
de rei vend.

N.A. Si debitor.

Quia nō rei qui
dein futurum fit,
sed possessionis
vtilis. l. 19. §. 1.
ff. de fur.

2. subtraxerit.
Sed hæc res nō
efficitur furti-
ua: vt ff. de vfus-
cap. l. sequitur.
§. si rem. & ff.
pro emp. l. si rē.

Fur, fur. Vnde dic, quod
furtiua quandoque est
res, & res furtiua, &
conditio fit furtum, &
furti, nascitur actio
quando furti: vt ferè in
que separatoto hoc titu-
latur. lo. & ff. cod. &
C. eo. Interdum
nullum eorum
est: vt si re mea
vtar. Interdum
furtum fit, & res
furtiua, sed ac-
tio furti non
nascitur: vt §.
codē. §. ij. qui.

Interdum fur-
tum fit: & actio
nascitur, sed nō
fit res furtiua,
vt hic dicitur.
Similis est gl.
in l. sequitur. §.
si rem. ff. de v-
fuscap. Syl.

3. b. Furti tene-
tur. Non mani-
festi. licet etiam
deprehendatur:
vt ff. e. l. is qui.

N.A. Furtum factum. Quoniam aliud est su-
dere, aliud psuadere. l. j. de seruo corr.
c. Alius Facit ad hoc. ff. ad leg. Aquil.
l. si seruus seruū. §. si quis de manu mi-
hi. & ff. eo. furti. §. pen. & l. qui seruo.

4. debitor qui sub-
trahit rem pignora-
tam creditori, tene-
tur.

5. Aliquando autē
etiam suæ rei fur-
tum quis committit:
veluti si debitor t
rem quā creditori
pignoris causa de-
dit, subtraxerit.

6. Aliquoque a-
liquo re teneatur, nō
tamen qui furat, nō
tamen etiam qui
rem & consilium
dedit patrandi in-
præstat, eadem
reus quæ fur com-
modatus est, qui
si consilium tan-
tum dedit, non
teneatur.

7. Interdū quoq;
furti teneatur, qui
ipse furtū non fe-
cit: qualis est is,
cuius ope & consi-
lio furtū factum
est. In quo nume-
ro est, qui tibi nū-
mos excussit, vt
alius eos raperet:
aut tibi obstitit,
vt alius rem tuā
exciperet: aut o-
ues tuas, vel bo-
ues fugauerit, vt

Panno rubro. Eum alij viso panno
rubro irritant, vt Seneca lib. de ira.
secundo testatur, alij exasperant, &
territi disugiunt, vt is qui cor amise-
rat, vt Cicero festiue ludis. lib. de diu. 2.

8. Per lasci-
uiam id est, siul
tiam.
9. Lasciuia. La-
sciuia, est peiu-
lancia hominis
alacritate ni-
mia intemperā-
tis. l. 4. ff. ad
leg. Cor. de sic.
10. In factum.
id est vtilis le-
gis Aquilæ, si
corpora l. 1. fa-
ctum: alioqui sub-
sidiaria: vt j. ad
leg. Aquil. §. si &
§. pen.
11. At vbi. ad-
uersatur proxi-
mo dicto, vbi
dixit dari in fa-
ctum.
12. Ope & consi-
lio. Vetus for-
mula. Ope, consi-
lio tuo furtum
factum aio. Ci-
cero de natura
Deor. lib. 4. sed
furti consilium,
nisi secuta con-
treactione, nō
nocet. l. 53. ff. de
verb. sig.
13. Supponit.
Nō hic dari cō-
siliū solo facto,
aliās dicitur cō-
siliū hominis
in actio vel pro-
positū: vt ff. eo.
l. si quid fur. §.
j. Item, dicitur
consilium, quod
alij datur bo-
num vel malū:
vt ff. eo l. in fur-
ti. §. pe. in si. Itē
consilium dici-
tur, quod capitur à multis: vt C. de le-
& consil. l. humanum.
14. Non teneatur furti. Cum aliās effect
facturus furtum, etiā sine consilio hu-
aus, aliās, id est, si nō erat aliās facturus:
teneatur.

tur, quod capitur à multis: vt C. de le-
& consil. l. humanum.

15. Non teneatur furti. Cum aliās effect
facturus furtum, etiā sine consilio hu-
aus, aliās, id est, si nō erat aliās facturus:
teneatur.

teneatur uterque. ff. de fur. l. qui seruo. & de verb. sig. l. sape. Aliud videtur in actione serui corrupti: ubi teneatur, etiam si alius esset facturus: nec enim oportet laudando augeri malitiam: ut innuad ad leg. Aquis. s. c. c.

teritum. & j. de act. s. in quadrum. & ff. de serui. cor. l. j. s. persuadere. sed que est ratio? Resp. quia hic agitur de delicto secuto post persuasionem, non autem ex ipsa persuasione. Et ideo distinguitur, an erat alias facturus, vel non, sed in aliis casibus ex ipsa persuasione agitur, quicquid postea sequatur: ut s. cod. s. unde illud dummodo non ex intervallo nimio sequatur: ut ff. de ser. corru. l. in hoc. & l. Ne rarius. Item est contra. j. de iniur. s. non solum. Sed ibi non erat alius facturus, & fecit.

Is qui in, &c.

CA. Filius meus qui in potestate mea est, pecuniam mihi subfuratus est, ius civile tamen non iniicit illi vinculum obligationis: quid ita? quia obligatus patri filius nulla ex causa esse potest. Quid, si ope & consilio Titij id fecerit? Obligatus est Titius furti. Corn. Vib.

CA. Nec ob id. Quod verum est. si rem furtivam non posse viciari, nisi fuerit hic estimata, vel dominus vendiderit furi: ut ff. eo. l. quamvis. in fine tituli. Accursius.

N.A. Si rem etiam peculiarem. l. 56. s. si res. ff. de fur.

N.A. Viciari. Vide s. 2. s. de vici.

CA. Non nascitur. Nisi sit filius habens castrense peculium, vel quasi castrense: ubi filius teneatur patri, & pater filio.

Idem de vxore, eundem hic de filio. dicitur. ut ff. eo. l. si quis vxori. in principio. & in s. primo.

CA. Non nascitur. Qui in furem statuere potest, frustra cum fure litigat. l. 16. l. 17 ff. hoc tit.

nasci. Si vero ope & consilio alterius furtum factum fuerit: quia utriusque furtum committitur, convenienter ille furti teneatur, quia verum est, ope & consilio eius furtum factum esse.

CA. Titio annulum meum pignori dedi. Eum fur subripuit. Ius civile fure obligat. sed utrum nostrum vinculum & actionem tradit? Titio. qd ita non mihi? quia ipsius interest, ut rem salvam esse, licet dominus non sit, itaque domino aliter competit, quam si eius inter sit rem non perire. Vnde constat creditorem de pignore subre-

CA. Furei autem actio ei competit, cuius interest rem salvam esse, licet dominus non sit, itaque domino aliter competit, quam si eius inter sit rem non perire. Vnde constat creditorem de pignore subre-

lū furatus sim? Idem erit. sequens s. exponitur per exemplum. Corn. Vib.

CA. Cuius interest. Etiam modice: ut s. Titij. j. s. si. & ff. vi honorum raptorum. l. ij. s. in hac actione versio. sed ideo addidi. Item oportet, quod inter sit ex iusta causa & probabili. nam si est malus fidei possessor, ut huius rei fur furti non agit. ff. eo. l. itaque. circa principi. versio. sed furti. & l. eum qui emit. s. is autem. Se. si bonum initium habuerit: quia sibi commodauit, vel locauit, habet actionem furti. Et hic est casus, in quo fur furti agere potest: ut ff. eo. l. qui vas. s. si ego tibi. versio. quia non debueras ibi, furtum admiseris.

CA. Cuius interest. Eius autem interest, qui rem saluam commodum percipit. bar. l. 11. l. 12. ff. de fin.

NA. s

N.A.

*Furti ei
genuine
interest.*

*Furti ei
si quare
deque
agit.
N.A.*

1. In summa. i. ut breuiter huc tit. expediam?
 2. b. Amouendo. Not. quod furtum fit contrectando & amouendo, & sine eo non fit: ut l. ei qui. ff. eod. Ang.
 3. b. Proximus pubertati. A decimo anno seditimio, s. ut s. di ximus de inu. stipul. s. furiosus. & facit ad huc s. ff. e. l. impube. & ff. ad Sylla. l. excipiuntur. & ff. de reg. iur. l. pupillus.

Quando pubertati proximus sit, & doli capax lex sunt quæ definit. & ideo iudex æstimabit. arg. l. cõstitutio. ff. de ver. obli. E. B.

N. A. Proximus pubertati. Proximus pubertati, doli capax est. l. 23. ff. de furt. lex XII. tab. arbitrio Prætoris, virgis cædi impube. i. inhebat.

N. A. Extrinsicus. Quia nec in duplo, nec in quadruplo simpli inest.

Furti actio. Titi mihi vestē furtus est. Habeo actionē furti: nūquid p. eā cōsequar & rē, & p. eā nā minimē. sed tantū p. eā. Rē enim dominus cōsequitur, aut rei vindicatione, aut condictione. C. Vib.

malo fecerit. quæ de causa si res ei subrepta fuerit: quia restituendæ eius rei nomine depositi non tenetur: nec ob id eius interest rem suam esse, furti agere non potest: sed furti actio domino competit.

¶ In summa. i. ut breuiter huc tit. expediam?
 2. b. Amouendo. Not. quod furtum fit contrectando & amouendo, & sine eo non fit: ut l. ei qui. ff. eod. Ang.

¶ Quando pubertati proximus sit, & doli capax lex sunt quæ definit. & ideo iudex æstimabit. arg. l. cõstitutio. ff. de ver. obli. E. B.

In summa 2, sciendum est, quæ situm esse, an impubes rem alienam amouendo^b, furtum faciat? Et placuit, quia furtum ex affectu furandi * consistit, ita demum obligari eo crimine impubrem, si proximus pubertati^c sit, & ob id intelligat se delinquere.

¶ In summa. i. ut breuiter huc tit. expediam?
 2. b. Amouendo. Not. quod furtum fit contrectando & amouendo, & sine eo non fit: ut l. ei qui. ff. eod. Ang.

2. b. Amouendo. Not. quod furtum fit contrectando & amouendo, & sine eo non fit: ut l. ei qui. ff. eod. Ang.

¶ Furti actio, siue dupli, siue quadrupli, tantum ad pœnæ persecutionem pertinet. Nā ipsius rei persecutionem extrinsecus habet dominus: quam aut vindicando^d, aut condicendo^e potest auferre. Sed rei vindicatio quidem aduersus possesorem est, siue fur ipse possidet, siue alius quilibet. condicio^f autem aduersus furem ipsum, hæredemve eius, licet non possideat, competit.

¶ In summa. i. ut breuiter huc tit. expediam?

2. b. Amouendo. Not. quod furtum fit contrectando & amouendo, & sine eo non fit: ut l. ei qui. ff. eod. Ang.

¶ Quando pubertati proximus sit, & doli capax lex sunt quæ definit. & ideo iudex æstimabit. arg. l. cõstitutio. ff. de ver. obli. E. B.

¶ d. Vindicando. i. dominium petendo, si extet.
 ¶ e. Condicendo. i. in personā agendo condictione furtiua, si cōsumpta sit. Et facit ad hunc s. ff. de condict. fur. l. si pro fure. s. furti. & l. in condictione. & l. de act. s. sic itaque. & C. de furt. l. ancillæ.
 ¶ f. Conditio. Conditio furtiua est abnormis. singulari iure odio furū instituta: ut interdatur ei dare oportere, cū tamē id quod nostrum est, iterū nostrū fieri nō possit. s. sic itaque. l. de actio.

Conditio furtiua.

¶ In summa. i. ut breuiter huc tit. expediam?

¶ Viso de furto, sequitur de rapina: & consequenter ut potes videre s. tit. i. in princ.

¶ Vi res. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, quòd raptor & fur inæqualiter puniuntur. Secundò, quando quis rapit rem suam vel alienam putans esse suam. Tertiò, quòd sit subiectum in hac actione videlicet, quid debet deducere actor. Secunda ibi, Quia ramen. Tertia ibi, Sanè in hac.

¶ Qui res alienas.

Fabius vi mihi meâ vestem eripuit. Si quidem manifestò, habeo furti manifesti actionem contra eum in

quadruplum, quo quadruplo sola pœna continetur: aut actionem vi bonorum raptorum in quadruplum, quo res continetur: Si nec manifestò, habeo actionem furti nec manifesti in illum, aut vi bonorum raptorum in quadruplum intra annum: in simplicium, post annum. Sequor enim eos, qui absurdum esse docent, quod quidâ tradunt ex l. j. vi bon. raptor. Raptorem manifestum teneri furti nec manifesti. C. V.

¶ a Alienas. Largè accipe, ut etiam si sint communes, idem sit quo ad socij partem, ut ff. de furt. l. si socius. Accurs.

N.A. **¶** Rapina, est fraudulenta, simul & violenta rei contrectatio. Furtum est fraudulentum: Rapina violenta. Furti actio, nec manifesti, ciuilibis; manifesti, prætorie: Rapina, tota prætoria est.

¶ b Furti. scilicet, nò manifesti, etiam si deprehendatur, secundum P. quod falsum est: imò si deprehendatur, manifestus est, & in quadruplum potest conueniri, ut ff. de furt. l. si vendidero. s. cum raptor. aliàs si non deprehendatur, nò manifesti tenetur: qua actione si fuerit actum, tollitur vi bonorum raptor. nisi in id, quod excedit: ut ff. eo. l. j. Item, in casu nec manifesti, nec non manifesti tenetur: ut si quis ex domo, in qua nemo erat, rapuerit, sed tantum hac actione vi bonorum raptor. tenetur secundum P. ut ff. de furt. l. si quis de domo. Sed hoc est falsum: quia ibi erat actio furti non manifesti: & ideo amplius cessat actio furti: & ideo datur hæc actio vi bonorum raptor. quia excedit, & in id, quod excedit: ut ff.

eo. d. l. j. & ff. de actio. & oblig. l. qui seruum. s. fin.

¶ c Qui vi rapit. q. d. nullus: ut hic & ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. s. qui vim. Accursus.

eius delicti nomine Prætor introduxit, quæ appellatur, Vi bonorum raptorum: & est intra annu^d quadrupli^e, post annum, simpli. quæ actio utilis^f est, etiã si quis vnam rem, licet minimã rapuerit. Quæ

pag. l. Christianus. quæ est huic contra. Sed illud est speciale.

¶ f Utilis. id est efficax & directa. Vel dic, quòd directa competit, quando plures res raptæ sunt: sed utilis quando vnum tantum bonum raptum est, id est, vna res rapta est. Et facit ad hoc quòd pluralis oratio, scilicet raptorum trahatur ad singularem. ff. de condi. & dem. l. falsa. s. vlt. & ff. de neg. gest. l. iij. s. hæc verba. vers. negotia. & ff. de petit. hæred. l. regulariter. & l. licet.

Quæri solet communiter super hoc, quòd dicitur in fin. s. quòd ridiculum esset, quòd ille, qui rapit, esset melioris conditionis, quàm ille, qui clam surripit. Contrarium enim videmus: maior enim pœna infligitur furibus, quàm raptoribus: cum in pœna furti manifesti totum quadruplum sit pœna. In pœna autem raptoris solum triplum est pœna. Ad hoc autem diuersimodè respondetur. Quidam enim concedunt, q. maior pœna furibus, quàm raptoribus per legem infligitur, & non sine causa: quia sepius sit furtu, quàm rapina: vnde ne huiusmodi maleficio impunito facilius talia facinora perpetrentur, ut vnius pœna sit metus multorum, ut l. j. C. ad leg. Iul. repetunda. talis pœna pro furto maior, quàm pro rapina introducta est. Alij aliter dicentes respondent, quòd qui in vno grauatur, in alio debet releuari: vnde pœna raptoris plus contineat. Nam & criminaliter agitur contra eum, suspendi debet. Vocat enim lex raptorem famosum latronem. ff. de pœna. l. capitalium.

¶ d Annum. scilicet vtilem: ut C. eo. l. fin. & l. res. & C. de noxa. l. penult.

¶ e Intra annum. N.A.

Omnes prætorie actiones annuæ fuerunt: quia iurisdictio Prætoris annua s. j. Inf. de perp. & temp. actio.

¶ f Quadrupli. Nili in casu, quo agitur ad duplu tantum, ut C. de

hunc s. famosior. Profero autem non debet aliquis in re non pati, ut in auctoritate non iure. C. de se. l. i. p. p. Præterea si conueniant: raptor civiliter, & quoniam et ei minor pena infligatur, quod est furti. Do-

minus Guil. lo-
m. a. l. i. z. r. e. n. s.
d. i. c. i. t. q. u. o. d. q. u. i.
i. n. v. n. o. g. r. a. u. a. t. u. r.
i. n. a. l. i. o. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r.
v. t. i. p. l. i. c. i. t. u. r. i. n. f. u. r. t. i. o. n. e. l. i. c. i. t. q. u. i. R. a. p. t. o. r.
e. n. i. m. i. n. h. o. c. q. u. i. d. e. m. r. e. l. e. u. a. t. u. r. i. n. n. o. n. e. u. m. r. a. p. i. n. a. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. t. e. n. e. t. u. r. s. o. l. u. m. m. o. d. o. a. d. t. r. i. p. l. i. s. s. e. d. g. r. a. u. i. u. m. i. n. h. o. c. q. u. i. n. o. n. h. a. b. e. t. r. e. m. e. d. i. u. m. a. l. i. q. u. o. d. i. n. n. o. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. c. u. m. f. u. r. t. o. q. u. i. a. s. e. m. p. e. r. v. e. n. i. t. u. r. a. d. t. r. i. p. l. i. a. s. s. e. d. f. u. r. i. n. h. o. c. r. e. l. e. u. a. t. u. r. q. u. i. n. o. n. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. e. n. i. m. f. u. r. t. i. o. n. e. q. u. i. a. m. d. e. u. r. t. i. t. a. d. l. o. c. u. m. d. e. s. t. i. n. a. t. u. m. n. o. n. t. e. n. e. t. u. r. n. i. s. i. n. d. e. p. l. i. u. m. & i. d. e. o. i. n. a. l. i. o. g. r. a. u. i. u. m. s. c. i. l. i. c. e. t. p. r. o. d. s. i. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. c. u. m. f. u. r. t. o. q. u. i. d. t. e. n. e. t. u. r. a. d. q. u. a. d. r. u. p. l. i. s. s. e. d. s. i. d. i. c. i. t. u. r. q. u. i. a. q. u. a. l. i. t. e. r. p. o. t. e. s. t. r. a. p. t. o. r. n. o. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. h. a. n. c. q. u. a. s. t. i. o. n. e. h. a. b. e. t. s. u. f. f. i. c. i. e. n. t. e. r. s. o. l. u. t. i. n. g. i. l. i. b. e. r. a. i. n. i. s. t. o. c. o. s. s. u. p. e. r. i. l. l. i. s. v. e. r. b. i. s. s. i. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. s. u. e. n. o. n. A. l. i. j. a. d. h. a. c. i. n. t. e. r. r. e. s. p. o. n. d. e. n. t. d. i. c. e. n. t. e. s. q. u. o. d. n. i. q. u. a. m. v. e. l. l. i. c. i. t. e. t. c. o. n. d. u. l. o. r. i. s. r. a. p. t. o. r. q. u. i. a. m. f. u. r. t. o. q. u. i. s. e. m. p. e. r. p. o. t. e. s. t. a. c. t. i. o. n. e. f. u. r. t. i. c. o. n. u. e. n. i. a. t. u. r. f. i. d. e. f. u. r. t. i. s. i. f. v. e. n. i. e. r. i. t. u. r. c. u. m. r. a. p. t. o. r. s. e. d. h. i. c. n. o. t. a. n. d. u. m. q. u. i. n. f. u. r. t. i. m. a. n. i. f. e. s. t. i. a. c. t. i. o. n. e. c. o. n. u. e. n. i. a. t. u. r. i. n. q. u. a. d. r. u. p. l. i. u. m. c. o. n. d. e. m. n. a. t. u. r. R. a. p. t. o. r. q. u. o. q. u. e. i. n. q. u. a. d. r. u. p. l. i. u. m. p. e. r. a. c. t. i. o. n. e. m. v. i. b. o. n. o. r. u. m. r. a. p. t. o. r. c. o. n. d. e. m. n. a. t. u. r. t. e. n. i. m. i. l. i. t. e. r. p. a. c. t. i. o. n. e. m. f. u. r. t. i. m. a. n. i. f. e. s. t. i. p. u. n. i. t. e. r. c. o. n. u. e. n. i. t. u. r. & i. t. a. a. d. h. u. c. r. e. s. t. a. t. p. r. i. m. u. m. q. u. o. d. p. l. u. s. v. e. n. i. t. i. n. a. c. t. i. o. n. e. f. u. r. t. i. q. u. i. a. m. i. n. t. r. o. n. o. s. i. b. o. n. o. r. u. m. r. a. p. t. o. r. u. m. S. v. l.

Druplū autem non cor. i. p. p. a. n. a. e. s. t. s. i. u. e. i. n. a. c. t. i. o. n. e. f. u. r. t. i. m. a. n. i. f. e. s. t. i. d. i. x. i. m. u. s. s. e. d. i. n. q. u. a. d. r. u. p. l. o. i. n. e. s. t. & r. e. i. p. e. r. s. e. c. u. t. i. o. n. e. v. t. p. e. n. a. t. r. i. p. l. i. s. i. n. f. i. s. t. i. t. u. e. c. o. m. p. r. e. h. e. n. d. a. t. u. r. b. r. a. p. t. o. r. i. n. i. p. s. o. d. e. l. i. c. t. o. s. i. u. e. n. o. n. R. i. d. i. c. u. l. u. m. e. n. i. m. e. s. s. e. t. e. n. i. o. r. i. s. c. o. n. d. i. t. i. o. n. i. s. e. s. s. e. e. u. q. u. i. v. i. r. a. p. t. i. q. u. i. a. m. q. u. i. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. c. u. m. f. u. r. t. o. q. u. i. a. s. e. m. p. e. r. v. e. n. i. t. u. r. a. d. t. r. i. p. l. i. a. s. s. e. d. f. u. r. i. n. h. o. c. r. e. l. e. u. a. t. u. r. q. u. i. n. o. n. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. e. n. i. m. f. u. r. t. i. o. n. e. q. u. i. a. m. d. e. u. r. t. i. t. a. d. l. o. c. u. m. d. e. s. t. i. n. a. t. u. m. n. o. n. t. e. n. e. t. u. r. n. i. s. i. n. d. e. p. l. i. u. m. & i. d. e. o. i. n. a. l. i. o. g. r. a. u. i. u. m. s. c. i. l. i. c. e. t. p. r. o. d. s. i. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. c. u. m. f. u. r. t. o. q. u. i. d. t. e. n. e. t. u. r. a. d. q. u. a. d. r. u. p. l. i. s. s. e. d. s. i. d. i. c. i. t. u. r. q. u. i. a. q. u. a. l. i. t. e. r. p. o. t. e. s. t. r. a. p. t. o. r. n. o. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. h. a. n. c. q. u. a. s. t. i. o. n. e. h. a. b. e. t. s. u. f. f. i. c. i. e. n. t. e. r. s. o. l. u. t. i. n. g. i. l. i. b. e. r. a. i. n. i. s. t. o. c. o. s. s. u. p. e. r. i. l. l. i. s. v. e. r. b. i. s. s. i. d. e. p. r. e. h. e. n. d. i. t. u. r. s. u. e. n. o. n. A. l. i. j. a. d. h. a. c. i. n. t. e. r. r. e. s. p. o. n. d. e. n. t. d. i. c. e. n. t. e. s. q. u. o. d. n. i. q. u. a. m. v. e. l. l. i. c. i. t. e. t. c. o. n. d. u. l. o. r. i. s. r. a. p. t. o. r. q. u. i. a. m. f. u. r. t. o. q. u. i. s. e. m. p. e. r. p. o. t. e. s. t. a. c. t. i. o. n. e. f. u. r. t. i. c. o. n. u. e. n. i. a. t. u. r. f. i. d. e. f. u. r. t. i. s. i. f. v. e. n. i. e. r. i. t. u. r. c. u. m. r. a. p. t. o. r. s. e. d. h. i. c. n. o. t. a. n. d. u. m. q. u. i. n. f. u. r. t. i. m. a. n. i. f. e. s. t. i. a. c. t. i. o. n. e. c. o. n. u. e. n. i. a. t. u. r. i. n. q. u. a. d. r. u. p. l. i. u. m. c. o. n. d. e. m. n. a. t. u. r. R. a. p. t. o. r. q. u. o. q. u. e. i. n. q. u. a. d. r. u. p. l. i. u. m. p. e. r. a. c. t. i. o. n. e. m. v. i. b. o. n. o. r. u. m. r. a. p. t. o. r. c. o. n. d. e. m. n. a. t. u. r. t. e. n. i. m. i. l. i. t. e. r. p. a. c. t. i. o. n. e. m. f. u. r. t. i. m. a. n. i. f. e. s. t. i. p. u. n. i. t. e. r. c. o. n. u. e. n. i. t. u. r. & i. t. a. a. d. h. u. c. r. e. s. t. a. t. p. r. i. m. u. m. q. u. o. d. p. l. u. s. v. e. n. i. t. i. n. a. c. t. i. o. n. e. f. u. r. t. i. q. u. i. a. m. i. n. t. r. o. n. o. s. i. b. o. n. o. r. u. m. r. a. p. t. o. r. u. m. S. v. l.

§ Dicitur. Vt supra. l. i. §. s. n.

§ 2. Tripli. Rapto. nomine. Quale. C. de. c. i. c. i. u. l. i. s. f. u. r. t. i. q. u. i. n. d. u. p. l. i. e. s. t. & p. r. i. o. r. i. a. q. u. e. v. i. b. o. n. o. r. u. m. r. a. p. t. o. r. u. m. & t. r. i. p. l. i. e. s. t. e. d. a. l. i. e. r. a. a. l. i. e. r. a. m. c. o. n. s. u. m. i. t. l. i. p. s. n. o. c. i. t.

§ 3. Si apprehendatur raptor. Sed quomodo potest raptor non deprehendi, cum dicitur eripere, quasi de manu

recepti. Vt supra. l. i. §. s. n. qui s. e. u. r. q. u. i. n. i. n. s. l. i. n. g. u. a. s. i. n. g. u. a. a. n. i. m. a. m. a. u. r. e. n. t. i. s. v. t. i. c. e. t. i. n. i. m. u. s. e. i. p. o. l. a. m. q. u. a. s. i. p. e. r. v. i. m. t. u. f. e. r. e. n. d. i. s. i. c. e. i. b. i. n. o. m. i. n. e. m. i. n. u. n. i. a. n. t. a. m. e. n. e. s. t. r. a. p. t. o. r. s. e. d.

clām. d. amouet.

§ Si quis rē suam, aut quā n. suā op. nabatur peres al. u. constituta. v. i. o. l. e. n. t. e. r. , a. u. t. r. a. p. u. e. r. i. t. , a. u. t. m. a. n. i. f. e. s. t. i. s. i. d. o. m. i. n. u. s. s. i. t. d. o. m. i. n. u. s. e. a. d. e. t. s. i. n. o. s. i. t. , p. o. s. t. r. e. i. r. e. t. u. t. i. o. n. e. m. e. i. d. e. m. q. u. e. q. u. e. a. s. s. u. m. a. t. i. o. n. e. v. i. m. p. a. s. s. o. p. r. a. s. t. a. n. c. o. g. i. t. u. r.

vnique furtū dici, quod de loco vnico contextu, siue vnico tempore sit, licet plures res simul ab sporientur, ex quo non veniet quis furca suspendendus, nisi esset egregium, quod pluribus paruis praestaretur hic per Angel.

§ C. Ridiculum. Bene dixi, siue non: Ridiculum enim, &c.

§ d. Qui clam. id est, fur nec manifestus. Rā raptor tenetur in quadruplū: hic autē, scilicet fur non manifestus in duplum tantum, vel tantum cum re subopta. sed qui palam furatur certū est in plus teneri, quā raptorē: cum in quintuplū cum re teneatur. Accur.

AD DITIO. Contra tamen Hieronimus in Verrinas ita disputat. Quamuis propter nomen vtrique in specie triplū abilitatem, grauius quiddā in raptorum genus constitui videatur, tamen negari non potest quin ereptor, saltem manifestus, fure manifestus, vniuersimul dicitur: praesertim cum sub titulo perp. & temp. dicatur, quum annua sit hāc in quadruplū bonorum raptorum actio, furti tamen manifesti perpetuam esse in quintuplū actio. n. Quia propter & Furti generalē esse actionem exiliu. ar. (quod etiam Imperator hic aperte significat) & si raptor manifestus sit, furti manifesti actione teneri: si nec manifestus sit, nec manifesti. Quod ille copiose in suis in Verrinis commentariis disputauit: ex quibus, quae ad hunc locum pertinent

pertinet: sumat licet. Nam Papinianus sanè in l. si vendidero. de furtis. si planissimè demonstrat, si dolo meo factum sit, ut raperes, quia æquissimum est et gravius, quàm me puniri, quum ego iam

vi bonorum raptorum teneas, tu non furti nec manifesti, praeterea si manifestus exceptor es, sed manifesti obligatum esse.

CASVS. Quintus equum meum furto forte abduci non possit. Sed si vi eripuit, tunc mihi vincula iniunguntur obligationi, et si nonneque Quintus equum vi bonorum raptorum, quæ nec cogit equum reddere, et si quis dominum de possessione exciderit. Quia si alius equus erat tunc & equum reddam, & eius limitationem: quod de rebus immobilibus eodem modo iudicandum est. Cor. v. b.

¶ Ita tamen.

Alii quia et non: sed illud quia videtur,

superfluum. Vel pone quia, pro sed

Alii tamen & tunc est junior.

¶ Aliquo errore. Hoc casu concutit

ignorantia facti, & ignorantia iuris.

¶ Quis licet. Nemo mihi ipse licet

ius dicere. Vis est enim tunc cum quis

possessori suo rem suam eripit. l. iij. ff.

quod met. caus.

¶ b Absoluti. scilicet ab actione vi bonorum raptorum iudicis sententia, ut

qui iam dicti vel ipso iure, secundum

Aronem argum. ff. de publ. & vech. l. i.

communi s. n.

¶ c Sed ne. Dum, pro tamen, secur-

dum quoddam vel pone proprie.

d. Invenitur via. Sic f. p. a. i. i. j. s.

unde illud.

¶ Constitutionibus. Ut C. vnde vi. l. i.

si quis in cantina. & in aliis sequenti-

bus usque in si. sed hic pro-

sequitur contra tenorem illius.

l. si quis in cantina. Super qua

matéria legum esset hic dicere:

cū plures quæstiones ibi no-

tentur super prædictis.

¶ c Cadere Re. N. i. j. l. i.

pote. prospectu. N. i. j. l. i.

et, & etiam si i. j. l. i.

præstare nec est necesse ponere,

cogitur, vel de-ber: quæ verba

non inveniunt in l. i. s. emendatis.

¶ Ac limitatione. Qui possessori N. A.

suo rem suam eripit, dupli da-

natur. l. vii. C. vnde vi.

¶ Inuasionibus. N. A. i. j. l. i.

Invasio dicitur in rebus soli,

quæ rapina in immobilibus. Sic

res mobiles furto subipi: res soli, vi possideri

dicitur. l. iij. ff. de usufructu.

¶ g Res soli. Proprie, quan-

doque tamen im-

propre: ut C. de actio. empti. lege secunda. sed rei

mobilis dicitur occupatio licet etiam

quando de immobilibus dicantur occu-

pato. l. i. de rei vend. l. domum in

glo prima.

¶ hæc in hac. CASVS. Quum ser-

ui Pamphili usufructu habuerim, va-

letas eum mihi vi eripuit, quæro, an

habeam actionem contra eum, quum

in edicto fiat mentio de bonis: servus

autem in bonis meis non sit, sed ex

bonis? Responderi me actionem tamen

habiterum, non ut consequar servum,

sed usufructum ex servo & poenam.

Ususfructu

ususfructus namque est in substantia, bonisque rebus. Corn. Vibul.

a In hac actione. scilicet vi bonorum raptorum.

b In bonis. id est in dominio: ut ff. de acquir. rer. do. l. rem in bo. & l. statuas. & ff. de verbo. signif. l. honorum appellatio. Vel si etiam bona fide possideatur, idem est.

In bonis
et ex bo-
nis diffi-
citas.

Quid sit in bonis, Ulpianus in titulis tit. j. elegantissime docet his verbis. In bonis tantum alicuius servus est, velut hoc modo, Si cuius R. a ciue Ro. servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen emancipatus ei, neque in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit: nam quandiu horum quid nat. is servus in bonis qui sem emptoris est, ex iure Quiritium autem venditoris est.

c Ex bonis sit. ut aliquod ius habeat: ut statim per exempla probat.

N. A. Ex bonis. Res in bonis nostris esse dicitur, quae pleno iure no-

stra est; cuius pleno iure dominium adquisimus. Veluti, emptionis, donationis hereditatis titulo. Ex bonis autem res dicitur esse, quae saluta esse nostra pecuniariter interest. Veluti, commodatum, locatum, pignus, ususfructus. l. ij. s. in hac ff. hoc tit.

d Hae actio. scilicet vi bonorum rapt.

e Deposita. promissa custodia a depositario: ut supra tit. j. s. penult. Vel etiam commisit culpam ut sequitur. Vel

etiam si pretium accepit depositionis, non tamen quasi mercedem, tenetur eidem: ut ff. eo. l. ij. s. dicit aliquis. alioqui esset locatio: ut supra mand. s. fin.

Dic ut habetur in l. nat-

turalis. s. ij. in glos. si res. ff. de praescript. verb. & facit l. j. s. si quis servum. in gl. non datur. ff. de po. Ang.

f Dominium. id est, domini estimatio, ut ff. quod metus cau. l. si mulier. s. qui possessione. & ff. vi poss. l. penult. s. fin.

g Dominium accipiat. Ut petat rem sibi dari oportere, sicut in conditione servituta.

h Hanc actionem. Facit ff. vi bon. rapt. l. ij. s. & generaliter.

i Ex substantia. N. A. Quod si propter rapinam abest, sic appellatur, id quod interest l. ij. ff. re rat. hab. Dicitur & proprie litis estimatio l. v. s. j. ff. commod. Nota, si cuius in bonis res est, petit rem, & rei estimationem: qui vero ex bonis, ut commodatarius, petit litis estimationem: Id est, quanti eius

est quod] ex substantia eius ablatum esse proponatur. Et generaliter dicendum est, ex quibus causis furti actio competit in re clamata, ex eisdem causis omnes habere hanc actionem s.

... ..

... ..

Amni iniu-

interest, & quanti ipsi abest.

Post maleficium rapinae, sequitur de damno, quando per legem Aquiliam puniuntur. Accursus.

Amni. Totus iste tit. dividitur in duas partes. Et primo, tractat de primo capite leg. Aquil. Secundo, tractat de tertio capite. Secunda ibi,

ibi, Capite tertio. Itē, prima subdividitur: quia primò ponit verba primi capituli leg. Aquil. Secundo, illa interpretatur. Secunda ibi, Quòd autem non præcisè. Item, secunda principalis subdividitur in duas partes. Nā primò ponit verba. secundò interpretatur. Secunda ibi, Itaque si quis.

C A S V S. Flavius Q. Roscius Comensi servum Panurgum nomine iniuria interfecit. Ius civile vinculum iniicit obligationis in Flaviū, actionem que dat Roscio ad cogendum Flaviū, ut tantam pecuniam restituat, quantum pecuniæ fuit eo anno, Panurgus centum aureos: nam si valebat ante octo menses, postea luscus aut claudus scilicet triginta tantum valeat, Flavius in centum aureos damnabitur. Quod eodem modo de quadrupedibus

quæ gregatim pascuntur, iudicandum est, maiores enim nostri servos pecudibus exæquarunt. Cor. Vlb.

N. A. Damnum, iniuria sit, quod nullo iure, sed dolo, culpæ hominum inferatur. l. 5. §. 1. ff. hoc tit. Quadrupedum alix sunt pecudes, alix bestix, alix canes. Pecudes, quæ gregatim pascuntur, bestix, quæ naturaliter, & feritatem, & libertatem retinent, ut apri sylvestres. l. 8. in bestiis. ff. si quadr. pau. Leo mansuetus à bestiis separatur. l. 1. §. remanet. ff. de postul. versus cicur. Feræ sunt quævis animantes brutæ, non modò mansuete, cicuræ & domesticæ. Canes, neque inter pecudes, neque inter bestias numerantur. l. 2. §. 2. ff. hoc titulo.

§ a Iniuriæ actio. id est, actio legis Aquiliæ: quæ competit pro damno dato, id est, destructione alicuius rei facta. Nam si dicitur damnum deminutio patrimonij: ut ff. de damn. in-

sect. l. iij. si autem rem alterius subriperes, licet videaris damnum inferre, tamen non inferis tale, & per hunc titulum tenearis, sed actione furti, ut ff. eodem. l. si servus servum. §. si olivæ & §. idem & in sylva. § b Primo capite. Habebat enim hæc tria capita siue capitula: & de primo capite dicitur hic, secundum autem non est in usu. De tertio dicitur §. eod. §. caput secundum. & §. capite tertio. & ff. eo. l. ij. Accur.

§ Δίς τοι γένεσθαι παράμυρον, οἱ δὲ νέμονται.

Παρ' ἑστέας πέντε, ἔτι τε κρήνη Ἀγέθουση.

§ Qui casu occidit, lege Aquilia non obligatur: qui autē aut dolo, aut culpa, obligatur.

agitur: ut infra eodem §. capite tertio. Accursius.

§ c In eo anno s. præterito.

§ d Plurimi. Habita æstimatione non ex æstimatione singulorum, sed communis æstimatione: ut ff. eo. l. si servum meum.

§ e Domino. ut ff. eo. l. item Mela. §. item & cum eo. ver. legis autē Aquilæ vel quasi domino ut fructuario, vel alij, qui habet ius in re: ut ff. eo. l. item Mela. §. fin. & l. seq.

§ h Gregatim pascuntur. Facit ff. de legatis iij. legatis servis. §. pecoribus.

A T T I C O. duorum versuum Odyss. libr. 13. hic sensus est, Invenies illum assidentem subus, ad Coracis saxum, Fontēque Arethusam.

¶ Iniuria autem. C. A. V. S. Sernus
tuus latrocinebatur, cum mihi vim af-
ferre conatum interfeci. Ius civile
mihi non iniicit vinculum obligatio-
nis, si quidem creatum ab eo mihi pe-
riculum aliter.

uiare non po-
tuit. Quid si cum

fortuito occi-
dit? Distinguen-

da ait. nam aut
culpa, aut sine

culpa id fa-
ctum est. veluti,

milites cum es-
sem meque ar-

cu exercere in
campo Martio

solerem, sernus
tuus illac iter

fecit: quoniam
expers sum cul-

pa, propterea
non sum obli-

gatus. quod si
a sibi id fece-

rim, aut paga-
nus cum essem,

in loco militi-
bus ad se exer-

cendum consti-
tuto seruum tra-

iecerim, tunc
quia causa est

obligationis,
vinculo tibi co-

nstrictus uador.
Quatuor qui se-

quuntur, & per
exemplum exponuntur, itaque clari

sunt & perspicui, ut quod alienam lu-
cem desideret, quasi noctua meridie

caligare videatur. Cor. V. b.

¶ 2 Iniuria. Iacit. ff. eodem. l. sed & si
quemcumque. § iniuriam.

A. P. P. T. I. C. Ex quo res. not. diffe-

rentis inter hanc actionem, & actionem
iniuriarum: quia in illa non sufficit cul-

pa, sed requiritur contumelia & dolus,
est & alia differentia: quia in hac agitur

ad damnum, sed in actione iniuriarum agi-
tur ad vindictam, & sapit instar cause

criminalis: ut ff. de ini. l. Pretor edixit.
Aretinus.

¶ b Latronem. scilicet diurnum: ut ta-
men claret, & ille se defendat, sed

furem etiam si se non defendat, ut
hic subicit: & ff. eodem. lege tertia.

Accursius.

¶ d D. I. T. I. O. Sed hoc est contra l.

¶ Iniuria autem

occidere intelli-

gitur, qui nullo iure

occidit. Itaque qui

latronem b infidia-

torem * occiderit,

non tenetur, utiq;

si aliter periculum

effugere non po-

test. Ac ne his qui-

dem hac lege te-

netur, qui casu oc-

cidit: si modo cul-

pa eius nulla inue-

niatur. nam alioquin

non minus d ex do-

lo, quam ex culpa

quisque hac lege

tenetur. Itaque si

quis dum iaculis

ludit, vel exercita-

tur, transeuntē ser-

uum tuum traiece-

rit, distinguitur e.

Nam si id a milite

in campo, ubi soli-

tum f est exercita-

ri, admissum est:

nulla culpa i eius

furē. ff. de fidei. unde dicitur, quod est dif-
ferentia inter infidiatorem latronem, & fu-
rē: ut in auth. ut nullo iud. § pen. quia la-
trone infidiatore itinere. possit occi-
dere indistincte. ut ff. eod. facit l. j. & ff.

C. quando li. vni.

fine iud. vindi.

Si autē sit tur,

tūc debet distin-

guari, aut est diu-

rus: & sic si po-

test capi, vel a

dāno euadit: non

debet interfici.

Nocturnū autē

licet occidere,

si interficiēs nō

possit ei parce-

re sine pericu-

lo suo: ut dicit

lex. in l. finem.

ff. de fidei.

¶ Si aliter. latro

nē ita demum oc-

cidere ius est, si

viuari periculū

aliter nō possit.

¶ c Alioq. Si cul-

pa interveniat.

¶ d Nō minus. i.

nō pl^{us} ex dolo,

qui ex culpa: cū

etiam leuissima

culpa in hac a-

ctione veniat: ut

ff. eod. l. in lege

ij. vel pprie le-

ge: & cetera li-

terā nō minus,

& c. i. nō minus ex culpa, q̄ ex dolo. sic

& alia. ff. de pact. l. iuris. gētium. § pa-

ctorū in gl. nō minus. & C. de sec. nup.

l. cū ap. i. f. m. ē. in gl. quātū filio. & ff. de

fig. l. Paul^{us}. § dom^{us}. & est figura hylle-

to paron, i. ordo et uersus, secūdu lo-

¶ Nō minus ex dolo. Hic est metathe-

sis pro, non minus ex culpa, q̄ ex dolo.

¶ e Distinguitur. Vtrum commiserit

dolo vel culpa, vel non.

¶ f Nulla culpa. Nisi data opera factum

est, ut ff. eod. l. item si oblietrix. in fin. &

l. nam sicut.

¶ g Leu^{is} est. Quia hoc non est ei depu-

tatum. argu. in auth. ut ij, qui obl. se ha-

bere perhi. res min. §. sin verō tacuit. &

ff. eod. l. idem iuris. in fine.

¶ h Putator i. qui putat viret in arbo-

ribus depositauit in quibusdam terris

sunt: vel etiam ipsas arbores putando.

¶ i Ramo. Culpa est, nō providere, quod

ā dili

N. A.

N. A.

N. A.

N. A.

N. A.

N. A.

N. A.

N. A.

a diligentiori
provideri po-
tuit. I. 3. ff. cod.
s. a licet nō p-
clamavit, Nisi
forte dolo: vi-
cod. si putator.
b Imperitia.
facit ff. de reg.
iu. l. imperitia.
& ff. loc. l. si qd
fundum. s. Cel-
sus. & s. si quis
vitulos. & ff. de
suspect. m. l. au-
tor quoq; s. fin.
c De hoc Feli.
in c. tua nos. de
homici. ubi po-
nit et & quan-
do medicus te-
neatur de impe-
ritia, & ad quid
teneatur. Syl.

A. D. D. I. O.
In isto casu me-
dicus non tene-
tur lege Julia.
de sicariis: quia
illa lex requi-
rit dolum, vt l. j.
C. ad legē Cor.
de sic. & l. in
lege. ff. cod. tit.
ad legem Cor.
de sic.

N. A. Imperitia. Im-
peritia est spe-
cies culpæ, sed
in p̄fessore ar-
tis duntaxat. Nā
artis ignoran-
tia in iis culpa-
tur, qui eā pro-
ficientur. l. ix. s.

Celsus. ff. loca.
l. 6. s. sicuti. ff.
de off. praesid.

c Infirmitatē.
Non enim de-
bet infirmitatē
suā in alterius
lesionem con-
vertere, vt ff.
cod. l. idem iu-
ris. Accur.

d Vehere-
tur. Puta in rheda,
vehiculo, vel et
iam ipso equo.

rit, si propē viā pu-
blicā, aut veniale
id factum est, neq;
proclamavit, vt ca-
sus curari posset,
culpæ reus est. sed
si proclamavit, nec
ille curavit p̄grea-
vere: extra culpā
est putator. Aequē
extra culpam esse
intelligitur, si seor-
sū a via fortē, vel
in medio fundo
cadebat, licet non
proclamavit: qā
in eo loco nulli
extraneo ius fue-
rat versandi.

Imperitiæ cul-
pā adscribēda est:
quo fit, vt qui onus
pericia & viribus
impar subierit: si
ob eius imperitiā
vel imbecillitatē
quid damni datum
sit, culpæ reus di-
catur.

Præterea si me-
dicus, qui serum
tuum secuit, de-
reliquerit curatio-
nem eius, & ob
id mortuus fuerit
seruus: culpæ reus
est. Imperitia b
quoque culpæ ad-
numeratur: veluti
si medicus ideo
seruum tuum oc-
ciderit, quia ma-
lè eū secuerit, aut
perperam ei medi-
camētum dederit.

Si mulus vel e-
quus propter im-
peritiā, vel imbe-

cillitatē mulonis
vel equantis ter-
uū alterius occi-
derit, tenetur mu-
lio vel equitas le-
ge Aquilia. Arct.

Impetu quoque
mularū, quas mu-
lio propter impe-
ritiam retinere nō
potuit, si seruus
tuus oppressus fue-
rit, culpæ reus est
mulio. Sed & si per
infirmitatem eas
retinere non po-
tuerit cum alius
firmior eas retine-
re potuisset, æquē
culpa tenetur. Ea-
dem placuerūt de
eo quoq; qui cum
equo veheretur
impetum eius aut
propter infirmita-
tē, aut propter im-
peritiā suam reti-
nere non potuerit.

Pœnales actio-
nes in delinquen-
tis hæredes non
dantur.

His autem ver-

bis legis: Quanti id in eo anno
plurimi fuerit, illa sententia ex-
primitur, vt si quis hominē tuum,
qui hodie claudes, aut mancus, aut
luscus erit, occiderit: qui in eo an-
no integer aut pretiosus fuerit:
non tanti teneatur, quanti hodie
erit: sed quanti in eo anno pluri-
mi fuerit. Qua ratione creditum
est, pœnalem esse huius legis a-
ctionem: quia nō solum tātī quisq;
obligatur, quantum damni dede-
rit: sed aliquando & longē plures.
Ideoque constat in hæredem eam
actionem non transire & quæ tran-

Equo vehere- N. A.
tur. In iis qui
equitant, non
modo imperi-
tia, verum etiam
infirmitas cul-
patur. l. 8. s. 1. &
s. ult. ff. hoc tit.

c Quanti id in
eo anno. Mate-
rialiter hæc ver-
ba ponuntur, &
habet eadē co-
tit. in princip.

Quanti pluri- N. A.
mi. Ergo, si quo
tempore animal
plurimi est oc-
ciditur, pœna
nulla est. l. 1. l.
5. ff. cod. tit.

Aliquādo. N. A.
Ignot. semper
pœnalis est, sed
interdū in sin-
plura. s. omnes
autem. l. de act.

Non transire.
Nisi ex dano lo-
cupletior factus
esset, vt ff. cod.
inde Neratius. s.
si infans ver sic.
hæc actionem.

Non transire. N. A.
Nisi forte ex dā
no, hæres locu-
pletior factus
est. l. 6. l. 23. ff.
hoc tit.

¶ a aestimaretur. Opponitur de eo, qui hodie plurimi fuerit, quam olim: & occisus est ab aliquo. Nam non videtur in hoc casu esse pœnalis hæc actio, ergo videtur transire debere in hoc casu ad hæ-

redes. Sed non sequitur: licet enim reperitur in hoc casu, q̄ non sit pœnalis: tamen non est apta ut transire debeat: ut in hoc exemplo: aliquis non videt, vel non ridet actualiter: tamen est aptus ridere, vel vice-re naturaliter: ut arg. ff. de aqua. quot. & a. ff. l. prima, §. quotidiana. & ff. de flumin. l. prima, §. item fluminum.

¶ Præterea dici potest, quod nō transeat ad hæredes ex eo, quia est ex maleficio, ut intra de perper. & tempo. actio. §. non omnes autem. Syllu.

AD D I T T O
Et sic inspicim⁹ propriam & priuatam naturā actionis, & secundum illam iudicamus, non autem secundum accidentale. facit quod not. gl. in l. si creditor. ff. de legatis primo.

Quando actio subrogatur, & caput naturam alterius, intelligitur secundum naturam ordinariam, & propriam, & priuatam: quod not. Aret.

¶ Illud non ex verbis legis. C. A. S. V. S. Seruum meum Aurelius moriens hæredem fecit. antequam meo iussu hæreditatem adiret, seruum illum occidisti. Ius civile vinculum tibi obligationis iniicit, non modò in æstimationem mancipij, sed etiam hæredi-

tituta fuisset, si vltra damnum nunc quam lis æstimeretur.

¶ In lege Aquilia non modò illud damnum perempti corporis æstimatur, sed eo amplius quicquid perempto e corpore damni patimur, siue in admittendo, siue in non acquiendo consistat.

¶ Illud non ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit, non solum perempti corporis æstimationem habendam esse, secundum ea, quæ diximus. b: sed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore t damni vobis illatum fuerit: veluti si seruum tuum hæredem ab aliquo instituantem quis

tatis, quæ mihi tua culpa perit. Item, Tu iugum mularum habebas, quæ simul ambæ centum aureos valebant: singulæ viginti: ego vnā occidi: non tantum obligor in viginti, sed in quinquaginta. quan-

occiderit, quā is iussu tuo hæreditatē adierit: nam hæreditatis quoque amissæ rationem esse habendam constat. Item, si ex pari mularum vnā, vel ex quadrigis equorum vnū quis occiderit: vel ex comœdis vñs seruus occisus fuerit: non solum occisi sit æstimatio: sed eo amplius id quoque cōputaretur quanti depretiati sūt, qui supersunt.

¶ Actio legis Aquilæ non solum ciuilitate, sed etiam criminaliter potest intentari. Ar.

¶ Liberum autem est ei, cuius seruus occisus fuerit, & ex iudicio priuato legis Aquilæ damnum persequi,

seruum meum.

¶ d Vel ex comœdis. i. qui cantabāt de comœdia: & vnus sine altero cantare nesciebat.

¶ Depretiati. Quia vsum sui, non singulis, sed coniuncti tantum præstant. d. l. 22. ff. hoc titulo.

¶ e Qui supersunt. Facit arg. contra. ff. de act. emp. l. si sterilis. §. cū per veditorē, & de peric. & commo. rei vendi l. si.

¶ f Damnum. s. quanti fuerit in anno retro: ut §. cod. in princ.

quaginta. quanti scilicet pretium eius quæ superest, minutum est. Item, duos habebat Roscius histrio- nes, qui simul ducentis aureis æstimabatur: singuli quinquaginta: vnū interfecisti: ceterum persolues: quasi qui super depretiatus est. Cor. vltul.

¶ b Dixim⁹. Per totum hunc titulum.

¶ Perempto corpore. Paulus appellat causam corpori coherentem. Qui diuini causam dedit, damnum dedisse videtur, & intelligitur. l. 22. & l. 23. ff. hoc titulo.

¶ c Nam hæreditatis. In lege enim Aquilia dñum consequimur: & amisse dicitur, quod aut consequi potuimus, aut erogare cogimur: ut ff. eodem. l. proinde si seruum occidisti. & l. si

¶ **Capitalis criminis.** s. legis Corneliae de sicariis. & de homicidiis. & de raptu. & de vi publica. & de vi privata. & de vi publica. & de vi privata. & de vi publica. & de vi privata.

§. j. donec tamē agitur vna, non poterit agi reliqua, ut ff. de pub. in l. i. iij. & ff. vi hon. rapt. l. j. §. j. sed peracto vno, agi reliquo, ut C. quando ci. act. p. iud. cri. l. j. & ff. vi bo. rapt. l. ij. §. j.

¶ **Limita.** nisi fuerit secuta sententia absolutoria, secundum Bartol. in l. j. C. quando. civil. 2. titio. Syluest.

N.A. ¶ **Capitalis.** C. de serui. non tamē Aquilia, sed & Cornelia de sicariis puniuntur. l. i. ff. ad leg. Cor. de sic. §. Capite tertio, T H E M A.

Quenam differentia est inter primum & tertium caput? Primum ad ea pertinet quae gregatim pascuntur: & ad seruos. Tertium ad alia, quae gregatim non pascuntur, & summam ad res omnes, quibus damnum asferri potest. Primum lib. quitur de occisione tantum: tertium de omnibus damnis, quae quocumque modo inferuntur.

Itaque siue canem occidero, aut laefero, siue vas fregero, vinum effundero, aut corrupero, siue vestem discidero, fores effregero, aut alio quouis

& capitalis criminis: eum reum facere. Caput secundum legis Aquiliae in vsum non est.

¶ **Reliqua.** quae (praeter mortem seruū aut quadrupedis, quae pecudum numero est) rebus nostris animatis, vel inanimatis damna illata sunt, capite legis Aquiliae tertio vindicantur: quapropter quisquis alteri vredo, frangendo, depascendo, secando, rumpendo, & id genus modis damnum fecerit, quanti ea res in diebus triginta retro proximis plurimi fuerit, domino dare damnabitur.

¶ **Capite tertio de omni cetero damno.** b cauetur. Itaque si quis seruum, vel eam quadrupedem, quae pecudum numero est, vulneraverit, siue eam quadrupedem, quae pecudum numero non est, veluti canem, aut feram bestiam, vulneraverit, aut

modo (dolo scilicet & culpa) detrimentum fecero, tunc ius civile mihi vinculum iudicis obligationis: non tamen ut quanti plurimi eo anno res fuerit, sed tantum diebus triginta proximis

occiderit: hoc capite actio constituitur. In ceteris quoque omnibus animalibus, item in omnibus rebus, quae anima carent, damnum per iniuriam datum, hac parte vindicatur. Si quid enim vsum, aut ruptum, aut fractum fuerit, actio ex hoc capite constituitur, quāquā poterat sola rupei appellatio in omnes istas causas sufficere. Ruptum enim intelligitur, quod quoquo modo corruptum est. Vnde non solum fracta, aut vsta, sed etiam scissa, & collisa, & effusa, & quoquo modo perempta, atque deteriora facta, hoc verbo continentur. Denique responsum est, si quis in alienum vinum, aut oleum id miscuerit, quo naturalis bonitatis vini, aut olei corrumperetur, ex hac parte legis Aquiliae eum teneri.

ut specialiter quibusdam enumeratis, generaliter subiciatur verbum, in quo singula complectantur. ut ff. eod. l. si seruum, seruum. §. inquit lex.

¶ **De 3.**

animatio incatur. Cor. vii.

¶ **Not.** quid continetur in tertio capite legis Aquiliae: quia in eo agitur de omni damno praeter mortem. Item, quid continetur appellatione verbi rumpere. Item, quid sit dolus, vel culpa exigitur in hoc capite, sicut in primo. Item, quid plus delinques plus puniuntur. Item, quae lex quantūcunque poenalis habens plura capitula censeatur repetere in sequenti, quod dictum est in precedenti. Sylva.

¶ **Cetero damno.** Quod, scilicet non continetur in primo capite: ut supra eodem in principio

¶ **Animalibus.** N.A. Velut apibus, asinibus, columbis, pavonibus.

l. 9. §. hac actione. ff. ad l. Aqu.

¶ **Ruptum.** Rumpendi verbo, quae corruptionis ratio continetur. d. l. 9.

¶ **Ruptum.** Quod verbum est legis tertij capitis.

¶ **Sufficere.**

Sed non est no-

ex lex de hoc casu cogitavit. Pretor igitur novam formulam concepit, in qua factum narrabit, quæ actio propter ea in factum præscriptis verbis nominatur. Cor. vii.

N. A. i. Directam. A-

Et directa est, quæ ipsi verbis legis concepra est, cum corpori, à corpore, aut non corpori à corpore damnum datum est. l. 27. §. 1. ff. de leg. 2. Aquil. Utilis est, quæ non ex verbis, sed ex sententia legis concepra est, cum non corpore, sed corpori damnum datum est: ut in his exemplis. In factum actio hæc appellatur, per quam factum persequimur, cui nec oratio, nec legis sententia convenit, cum damnum neque corpori, neque à corpore datum est. l. 33. l. 55. ff. hoc tit.

2. Mortuus.

Quia qui occasionem damni dedit, damnum se diste videtur: ut theop. l. qui occidit. §. in hac quoque actione.

A. P. D. L. I. O. Tu die secundum Flor. ibi, quod aut quis dat operam rei licite, & adhibet illam diligentiam quam potest: & tunc non tenetur de iis, quæ postea sequuntur: ut d. §. in hac. in fin. secus si non adhibeat diligentiam, aut det operam rei illicitam: quia tenetur arg. ff. eo. l. item veta. in prin. & est glossa in eadem sententia. extra de testam. in verbo delectant. Ang.

3. b. Utilis actio in eum datur. §. legis Aquiliae, & nihilominus in factum: ut ff. eo. l. item oblatu. §. si, qui, hominem.

4. Non difficulter. Imò facile: ut ff. eo. l. qui actione. §. pen.

5. d. Lege Aquilia. i. directa actione legis Aquiliae.

6. In factum actione. i. subsidiaria

pro damnis da-

tur, quæ lege

Aquila non co-

prehenduntur,

vel non tenen-

tur, ut ff. eo. l.

si servus. §. fin. &

videtur hæc esse

prætoriam, ut ff.

de præsc. verb.

l. quia actione.

7. Si quis mise-

ricordia ductus.

Sed si non ductus

miseriordia,

datur furti: ut

ff. de dolo. l. &

elegant. §. idē

labro.

8. Compeditum.

Est enim dolo

proximū: ut ff.

de po. l. si homi-

nem. j. resp.

9. h. ut fugeret.

Hic nota, quan-

doq; damnum da-

tur à corpore

in corpus: & tunc

locum habet ac-

tio legis Aqui-

liæ directæ. Quā

doq; à non cor-

pore in corp⁹,

ut patet p. mul-

ta exempla. §.

proxim⁹. Quan-

doq; è contra-

rio de corpore

in non corpus,

ut si annulū excusserit, ut in aqua caderet, ut ff. eo. l. si servus servus. §. si quis de manu. Et in his duobus casib⁹ habet locum utilis actio leg. Aquil. & nihilominus in factū, secundū Io. v. ff. eo. l. quemadmodum. §. magistratus municipales. cum utroque casu utramque reperiam dari, secundū Ioan. ut ff. vi bo. cap. l. ij. §. si publicanus. Quandoq; à non corpore in non corpus, & tunc subsidiaria in factum competit, ut ff. eo. l. si servus. §. fin. De qua actione in factum, quoniam habet naturas: dic, ut ff. de præsc. verb. in titul. & ut dicemus j. de inter. §. fin.

D E I N I V R I I S.
 ¶ Post alia privata delicta, & de iniuriis ponitur quod privatum est delictum, id non publicum. nec enim cuilibet competit, sed iniuria tantum. Acc.

Generaliter.

Gener. Totus iste tit. dividitur in sex partes principales. Primo, ponitur quot modis accipitur iniuria, & qualiter committitur. Secundo, ex cuius persona nobis iniuria illata intelligitur. Tertio, quæ est præna actionis iniuriarum. Quarto, quando iniuria atrox estimatur. Quinto, quod pro iniuria, potest etiam criminaliter agi: & an tunc possit intervenire procurator. Sexto, quando tollitur ista actio. Secunda ibi, fatetur autem. Tertia ibi, Pœna autem. Quarta ibi, Atrox. Quinta ibi, In summa. Sexta ibi, sed hæc actio.

* Alias
 γαλη-
 μα.

¶ Iniuriæ tres sunt species, contumelia, culpa, iniustitia. l. i. ff. hoc tit.

¶ Generaliter. Facit ff. eo. l. j. Accurf.

A D D I T O. Veluti si furiosus servum occiderit. l. v. ff. ad leg. Aquil.

¶ b Græci ἐβρίη appellat. Hybris Græcè, dicitur contumelia Latine: ut asserit textus, ἀβρίη, est culpa. Anomia, iniustitia, id est iniustitia. Inde ἀδίκη, id est iniustum.

¶ c Iniustitia. Iniquitatem committit iudex, quando contra æquitatem pronuntiat: iniustitia quando contra iuri-

TITV. III. DE INIV- riis.

¶ Iniuriæ verbum generatim pro eo quod non iure fit, accipitur, specialiter, pro culpa.

Generaliter a iniuria dicitur omne, quod non iure fit. specialiter aliàs contumelia quæ à contemnendo dicta est, quæ Græci ἐβρίη appellant. b aliàs culpa, quam Græci ἀβρίη dicunt, sicut in lege Aquilia damnum iniuria datum accipitur: aliàs iniquitas & iniustitia, quæ Græci ἀδίκη vocant. Cui enim Prætor, vel iudex non iure contra quem pronuntiat, iniuriam accepisse dicitur.

¶ Iniuria non solum committitur

in corpore, ut verberibus, & pulsatione: sed etiam extra corpus, ut conuiciis famosis libellis, pudicitia attentata, aliisque modis innumeris.

¶ d Accepisse dicitur. s. ille contra quem est iudicatum. vel dic accepisse. i. fecisse iudicem sicut de damn. inf. l. Proculus. Ac.

¶ e Iniuria. Hic prosequitur per hoc tit. accipitur.

¶ f Conuicium, quasi conuiciu: cum in unum plures voces conferuntur: ut ff. eo. l. item apud labeonem. g. conuicium. **A D D I T O.** Not. quod verbum iniuriosum dicitur, siue in genere. siue in specie, imputatur aliquod delictum commissum: ut not. Bartol. Bald. & doct. in l. iij. in principi. ff. de lib. & posth. ¶ h Quasi debitoris. Cum non esset: ut hic. & ff. eo. l. si iniuria. Accurf.

¶ i Qui intelli- gebat. Ex affectu enim fit iniuria, ut ff. eo. l. iij. sed quid si erat verè debitor? Adhuc videtur idem: cum nihil adeo durum sit, quod familiarem popam ostendi. Quid enim tam durum tamque inhumanum, quam publicatione pompæ rerum familiarium, & paupertatis detegi villitatem, &c. ut Co. quan. & qui debetur quarta pars ex bon. defuncti. l. ij. §. j. lib. x. Sed dico contra in sequenti casu, si iure cum provocui, vel meum debitorem appellavi, cum esset: ut arg. ff. eo. l. cum, qui in principio. ¶ k Matrem familiæ. Matrem familiæ

¶ e Iniuria. Hic prosequitur per hoc tit. accipitur.

¶ f Conuicium, quasi conuiciu: cum in unum plures voces conferuntur: ut ff. eo. l. item apud labeonem. g. conuicium.

A D D I T O. Not. quod verbum iniuriosum dicitur, siue in genere. siue in specie, imputatur aliquod delictum commissum: ut not. Bartol. Bald. & doct. in l. iij. in principi. ff. de lib. & posth.

¶ h Quasi debitoris. Cum non esset: ut hic. & ff. eo. l. si iniuria. Accurf.

¶ i Qui intelligebat. Ex affectu enim fit iniuria, ut ff. eo. l. iij. sed quid si erat verè debitor? Adhuc videtur idem: cum nihil adeo durum sit, quod familiarem popam

ea dicimus, quæ est notæ auctoritatis, & honestæ vitæ in domo sua: ut d. de lib. exhi. l. ij. §. si. & ff. de iis, qui sunt sui vel alie. iur. l. nam civium.

¶ a Prætextatū. Prætextatū genus est vestis, qua nobiliores ciues Romani solebant uti. Unde si alius, qui cui permissum erat deferre, deferrebat, in alicuius certe personæ ignominiam: in iuriarū tenebatur illi, quæ insectabatur: sic plerūq; fit. Acc.

ADDITIO.

Prætextatū vestis erat puerorum nobiliū vsq; ad annū xvij. quo tempore togā virile sument, & in forū deducebatur: ceterū hic prætextatū significare arbitror omnē puerū ingenuum, cui per ætatem impudicitie nota iniri possit. Aem. Ferr.

N.A. ¶ Prætextatus.

Ingenuitatis insignie hoc fuit, ut pueri, puellæq; toga purpurea prætextatū limbo vsque ad annū 17. uterentur: post, purā, siue virile togā pueri sument.

¶ b Affectatus. Affectatus, est frequenter seq. sed attentare, est

blando sermone pudicitiam alicuius impetere: ut ff. eodem. lege, item apud Labeonem. §. aliud.

¶ c Cuius. id est, alicuius.

¶ d Plurimis modis. Qui notantur. ff. eo. per totum. & C. eo per totum.

¶ e In potestate habet. Si ille qui iniuriam facit, scit eos esse in potestate, licet ignoret in cuius potestate sint, aliqñ non: siqñ marito si mulierem

viduam credat: ut ff. eo. l. eum qui nocentem. §. si. Accurs.

¶ f Seu vxorē suam. vel sponsam: ut ff. eo. l. item apud. §. sponsum quoque.

¶ g Etia patris. Eius non esset: ut ff. eo. l. item apud. §.

spōsum quoq;.

ADDITIO.

Ista glo. non est vera, per l. sed si vni. §. ait Prætor ver. idē est, & si emancipatus. ff. eo. & ibi vide glo. Præter ea, si non cōpetit patri actio iniuriarū, quādo credit pulsatū fore patrem familiæ: ut d. l. eum qui. §. si. ff.

eo. ergo multo fortius non cōpetit sibi, quando in veritate est pater familiæ. §. quando est emancipatus, secundum Ios. Fab. quod credo verum. Ang.

¶ Patris. Si modo in eorum iniuriam id factū. l. §. si. ff. hoc ti.

Et notandus casus, quo vnus delicto, plures lēdi intelliguntur.

¶ h Cuius. §. fœminæ vel nūr.

¶ i Nulla iniuria. Quātum ad hoc ut agant, §. inspecto iure civili. sed sic, inspecto iure naturali: ut ff. eo.

¶ Seruis autē ipsis

quibus nulla iniuria ¶ fieri intelligitur, sed domino per eos fieri videtur: non tamen istodem modis, quibus etiā per liberos, & vxores: sed ita: cum quid atro-

l. eum qui. §. j. & ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. ij. & §. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. §. si. quæ est contra.

¶ Nulla iniuria. Quia serui pecudibus comparantur. l. secunda. §. i. ff. ad leg. Aquil.

¶ k Per liberos id est, filios.

¶ Et alios etiam, qui liberorum appellatione veniunt. l. liberorum. ff. de ver. sign. Sylu.

^c a Atrocius. Quam equum sit.

^e b Et quod ap. 11. Reperit, & cum id commissum fuerit quod, &c. si autem non in domini contumelia, sed serui tantum, tamen adhuc non debet iniuria relinqui-

à pratore: ut ff. eod. item apud Laeone m. s. si quis sic fecit.

^c Ad contumeliā domini respiciat. Hic duobus casibus domino datur actio: hoc est, siue ad eius contumeliā fiat iniuria, siue seruis atrociter verberetur: & sic dominus agit propter iniuriā serui factam: non tantum serui nomine, quasi seruo competat actio: sed in primo casu suo nomine propter iniuriā. sicuti commissā.

^d Hic ex mente Ang. in ij. nob. hic. & h. re. glos. male loquitur: quia text. hic duo copulatiue exigit. s. quod quid atrocius sit commissum, & aperit ad contumeliā domini re-

spiciat: unde vnum tantum non sufficit, prout vult gl. in l. si heredi plures. ff. de cond. inst. l. syl.

^e d In hunc casum. Non solum in superiori casu, quando ad contumeliā domini facta est iniuria.

^f Adde, quod ex ratione v. assignata h. re. quoque glo. facta est. Syl.

^g Si communi. ^h A. Panurgus seruus erat Fanni & Roscii communis. Finge Fannii Consule aut Praetoris fuisse. Si Flavius Panurgus verberatus, ius civile lege maius obligatū tradit Fannio Flavio, quam Roscio. quid igitur? quoniam iniuria h. re. non ex parte, sed ex persona dominorum est imposita. Item, finge Fannii Proprietarium, Roscium usufructuarium esse. Soli Fannio Fla-

uius obligatus est. Cor. Vib.

Pro parte. id est, pro partibus dominicis, ut in contractu. s. de stipul. seru. Paulus tamen contra sentit. l. 16. ff. hoc tit.

dominorum persona: quia ipsis sit iniuria. Quod usufructus in seruo Titij est, proprietatis Marij, magis Mario iniuria fieri intelligitur.

ⁱ Pro iniuria facta. ^j Hic etiam. ^k Si vero aliter, qui tenet in bono, bona fide si facta fuerit iniuria, competet actio iniuriarum. Aret.

^l Sed si libertus homini, qui tibi bona fide tenuit iniuria facta sit, nulla, tibi actio dabitur, sed suo nomine is experiri poterit: si in contumeliā tuā pulsatus sit, tamen enim competit &

usufructuarij facta sit: ut ff. eodem. l. item apud Laeone m. s. si usufructus. & si item si liberum ad finem legis.

^m Marzio. Quia usufructus seruorum. N. A. in ipsorum operis, non in ultione iniuriarum positus est. l. 15. ff. hoc tit.

ⁿ Competit. Alii casus, quo plures vnius delicto leduntur. d. l. 15. ff. hoc tit. sed si libero. ^o A. S. S. S. Palinurus liber cum esset, mihi tam bona fide seruiebatur, cum seruis verberantibus civile vinculum iniicit obligationis Neuius. sed vti trader illud vinculum in manum mihi an Palinuro? Distinguendum est. aut enim in meam contumeliā verberatus est, & tunc mihi dabitur: aut in ipsius tantum Palinuri contumeliā, & tunc ipsi dabitur. Cor. Vibul.

^p a Et

^q Dominus. Imo pro parte dominij: ut ff. eod. l. sed non contra sol. non contradicit si recte intelligatur. Nam quilibet agitur ratione dimidie: ut si duo sint, vna nobilis, alia ignobilis, seruus effectus nobilis, agitur iniuriarum in xx. nunc ergo agit in decem nobilis autem agere in decem si esset totus suus seruus: nunc ergo agit in quinque. & ita quilibet pro parte sua: & ratio dignitatis habetur. Vel ibi etiam partes per omnia domini.

^r Ex dominorum persona. q. d. non ex serui persona.

^s Magi. Quia Titio.

^t h Marzio. Nisi ad contumeliā

usufructuarij facta sit: ut ff. eodem. l. item apud Laeone m. s. si usufructus.

^u Si item si liberum ad finem legis.

^v Marzio. Quia usufructus seruorum. N. A. in ipsorum operis, non in ultione iniuriarum positus est. l. 15. ff. hoc tit.

^w Competit. Alii casus, quo plures vnius delicto leduntur. d. l. 15. ff. hoc tit.

^x sed si libero. ^y A. S. S. S. Palinurus

liber cum esset, mihi tam bona fide seruiebatur, cum seruis verberantibus civile vinculum iniicit obligationis Neuius. sed vti trader illud vinculum in manum mihi an Palinuro? Distinguendum est. aut enim in meam contumeliā verberatus est, & tunc mihi dabitur: aut in ipsius tantum Palinuri contumeliā, & tunc ipsi dabitur. Cor. Vibul.

^z a Et

a Et tibi. Non solum ei.

b In tuam contumeliam. Nec minus ipse iniuriarum ager. ideo in fructuario distingui oportet, ut ff. cod. l. item. §. item si liberum.

Pœna autem iniuriarum.

c Quæ ro, æquænam pœna iniuriam facienti constituta sit ex legibus xij. tab. Si membrum ruperit, menis pœto talio est: si iniuria alteri faxit, viginti quinque æ. is pœne summo. Si os rupisset, gravior erat pœna. Quæ huic successit edicto Prætorio iniuriam passus eam æstimat: & iudex arbitram suo eam quantitatem taxat, atque desinit. Corn. Vib.

d Membrum. Pura manum, vel pedem.

e O.

Not. ex text. & gl. quid dicatur membrum & habetur in l. non sunt liberi. ff. de statu hom. per gl. & doc. & an dēs dicatur membrum, habetur in l. cui dens. ff. de iudic. edic. de quo vide Bart. & Ioan. de Imo. in l. ff. de pub. iud. Ang.

f Ruptum. i. detruncatum.

g Talio id est, similitudo supplicij: ut membrum pro membro.

h Quasi in magna. Nec est ratio non ad proximum, sed ad illud quod erat pœna talionis. Accur.

N.A. i. Paupertate. Plinius lib. 10. c. 3. Gel. li. 11 c. 1. testatur supremam fuisse dazum ouium, boum verò triginta.

i tibi iniuriarum actio. Idem ergo est & in seruo alieno bona fide tibi seruiente: ut toties admittatur iniuriarum actio, quoties in tuam contumeliā iniuria ei facta sit.

k Rationis pœna, quæ olim nummaria interrogabatur, hodie pecuniaria imponitur: ut scilicet reus talio condemnatur, quanti iniuria passus æstimanda duxerit, aut iudici taxanti, æquum visum fuerit: quippe qui pro dignitate illius cui inferitur, pluris, minorisve iniuriam æstimabit.

l Pœna autē iniuriarum ea lege duodecim Tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat: propter os verò fractum nummarie pœne erāt cō-

Index. Sic Gellius. Prætores (inquit) iniuriis æstimandis recuperatores se duros edixerunt: hæc est actio moribus introducta, ut Paulus testatur lib. 5. m. i. sentent.

m stituta: quasi in magna veterum paupertate. Sed postea prætores permittebat ipsis, qui iniuriā passi sunt, eam æstimare: ut iudex vel tanti reus condemnaret, quanti iniuriam passus æstimauerit: vel minoris, prout ei visum fuerit. Sed pœna quidem iniuriarum: quæ ex lege duodecim Tabularum introducta est, in consuetudinem abiit: quam autem Prætores introduxerunt (quæ etiam honoraria appellatur) in iudiciis frequenteratur. Nam secundum gradum dignitatis, vitæque honestatē crescit, aut minuitur æstimatio iniuriæ: qui gradus cōdemnationis & in serui persona nō immerito seruatur: ut aliud in seruo actore, aliud in medijs actus homine, aliud in vilissimo

n æstimantur. Per sacramentum taxatione iudicis.

o Honoraria. Facit de iur. nat. gent. & civil. §. propositio.

p i. Actimatio. Proposita actio ne iniuriarum prætoris, quæ anno continuo tollitur: ut Cod. eodem l. si non conuicti nisi in casu, ubi anno vili datur: ut ff. quod metus cau. l. si cum exceptione. §. post annum.

q In seruo actore. id est, caldulo.

r O.

s Seruum actorem. Aem. Ter exponit, cui rationis, aut mensuræ, aut rerum omnium: aut bonæ partis, procuratio madata & credita erat.

t Seruum actorem. Actor idē qui dispensator, id est, qui domini pecunias administrat. De qualitate seruorum vide l. 203. in fine. ff. de verb. sign.

u i. Medij. actus homine. Qui mesonauras, alias mediastinus dicitur. ff. nau. cau. sta. l. 1. §. qui sunt. ver. nec enim. & §. caupones. ver. si. exterrim.

v Medij actus seruus intelligi potest neque maxime rei præpositus, qualis est actor: neque minime, qualis hostiarius, aut scolaris: Media

Mediastrinum autem appellabant, vilissimis muneribus fungentem portadorum Ignorumque similium rerum: hi si mali erant, & suspecti in compedibus habebantur, & agro fodiendo,

salint, simili-
busque rebus ex-
ercebatur. Hos
genus ferratile
Plantus appel-
lat. Aemyl. Fer.
§ a Compedito.
Id est, in eo ser-
uo, qui nullam
aliam affert vi-
lilitatem: sed
tantum ligatus
stat.

Non bene in-
telligit gl. quia
tex. voluit in-
telligere de his
qui compediti
fodiunt terram,
vel metalla. Syl.
§ b Lex Corne-
lia. Ideo sic di-
ctata, quia Cor-
nelius Sylla præ-
fectus primus
eam fecit: ut ff.
de accusa. l. hos
accusare. in fine
legis. Accur.

§ c Introduxit.
f. d. l. Cornelia.
in qua actione
condemnatio sit
æstimatione in-
diciis: non iure
iurando in litē:
ut ff. eo. l. con-
stitutionib. Sed
nunquid in his
casibus, qui tres
sunt ex lege

Cornelia, est hæc actio perpetua?
Dicunt quidam, ut M. quod sic: cum
omnis actio ex lege descendens sit per-
petua: ut infra de perpet. & temp. act.
in principio. Sed Ioan. contrā. dicit
enim semper eam anno continuo tol-
li: ut Codice eodem. l. si non con-
iitij. Et not. quod his tribus casibus est
civilis, alias est ubique prætoriam, cum
à Prætoris sit inducta: ut ff. eo. l. Præ-
tor. Accur.

§ Aduerte, quia gloss. supra proxim.
in vers. æstimatione. & Bartolus in le-
ge, iniuriarum, ff. eodem. ex opin. A-

zo. contrarium sentiunt. Syl.

§ Introduxit. Quæ publica quidem ac-
cusatio est. l. 12. in fine. ff. de accus. Sed
receptum est, ut etiam civiliter agatur.
l. 7. ff. hoc tit.

vel compedito
ius æstimationis
constituantur.

§ Lege Cornelia
de iniuriis tenetur
quia etiam in tri-
bus casibus hic spe-
cificatis, & domus
nostra dicitur etiam
conducta. Accur.

§ Sed & lex Cor-
nelia de iniuriis
loquitur & iniuria
rum actionem in-
troduxit: tunc quæ cō-
petit ob eam rem,
quod se pulsatum
quis verberatum
ve, vel domum
suam vi introitum
esse dicat. Domū
autem accipimus,
sive in propria do-
mo quis habitet,
sive in conducta,
sive gratis sive ho-
spitio receptus sit.

§ Atrox iniuria
gravius puniatur:

atrocem autē in-
iuriam ex facto,
loco, persona, &
corporis parte,
quæ læsa fuit, re-
putamus.

§ Atrox & iniuria
æstimatur, vel ex
facto: veluti si
quis ab alio vulne-
ratus sit, vel susti-
bitur celsus: vel ex lo-
co: veluti si cui in
theatro, vel in fo-
ro, vel conspectu
Prætoris iniuria fa-
cta sit: vel ex per-
sona: veluti si ma-
gistratus iniuriā
passus fuerit: vel
si Senatori ab hu-
mili persona ini-
uria facta sit, aut
parēti, patronove
fiat à liberis: vel
libertis. Aliter
enim Senatoris, &
parētis patroniq;
aliter extranei, &
humilis personæ
iniuria æstimatur.

incend. ruin. naufr. l. Pedius. § j.

§ Magistratus. Quæ de re, exstat Demo-
sthenis querela in Midia, quæ profer-
tur in l. 16. §. 4. ff. de pignis.

§ i Humilis persona. Quæ sit perso-
na humilis, dic: ut Cod. de inc. nu. l.
humilem.

§ k A liberis vel libertis. Quibus ad-
uersus parentes & patronos agere per-
mittitur, si sit atrox iniuria facta eis
à parentibus & patronis: ut ff. eodem.
l. Prætor edixit. §. præterea puta in o-
culo, vel in ore: ut ff. eo. l. Prætor. §. ff.
& l. sequen. Accur.

§ d Pulsatum.
Sine dolore.

§ e Verberatum
ut scilicet cum
dolore, ut ff.
eodem. l. lex
Cornelia. §. pri-
mo.

§ f Domū suā. Facit ff. de iis,
qui deiecit. vel
effud. l. j. §. ha-
bitare.

§ Introitum. Quod ad dire-
ctarios perti-
net. l. 7. ff. de ex-
tr. crim.

§ g Atrox. Ideo
atrox iniuria ab
alia separatur,
quæ sit minor,
ut per hoc ma-
gis puniatur: ut
supra eodem §.
puna. ff. eodē.
l. Prætor edi-
xit. §. atrocem.
& §. finali. & l.
vulneris. & l.
sequenti.

§ Quæ autem
dicatur atrox
iniuria decla-
rat Specul. in
titu. de aduoc.
§. vij. vers. fin.
Syluest.

§ h Ex facto. Ma-
gis quæ ex præ-
tio rei: ut ff. de

N.A.

De iur.
iur.

N.A.

N.A.

A N

AD DITTO. Dicitur secundum Salicet. in l. iniquum. C. qui accusa. nō pos. quod licet pro leui iniuria filius in potestate nō possit patrem solenniter accusare: vt l. lis nulla. ff. de iud. tamē iudicis officium potest implorare pro graui: vt l. si lenones. C. de epis. aud. Emancipatus quoque pro leui delicto nō accusat: sed pro graui sic: dummodo ciuilitate agi nō possit. aliis secus, vt hic per doct.

¶ **2** Nonnunquā id est, aliquando. & sic dux negationes faciunt vnā affirmationem. Accursus.

¶ **b** Filios familiaris. Nisi quia facta iniuria filio, dux actiones nascuntur: & vtriusque exercitium competit patri: vt ff. eodem. l. sed si vnus. s. filios familiaris. & l. pater. sed facta iniuria patri, non ideo filius ager.

¶ In summa. C. A S V S. Si velim priuatam rem meam persequi, vt actio, quæ ciuilis dicitur. Si rei publicæ quod interest persequi malim, crimenque puniri, & malignum hominem, q̄ contra leges fecerit, vt actio criminali. & iudex pœnam ei imponet, qui fecerit iniuriam: quæ pœna Extraordinaria est. quia solus ille iudex hanc pœnam imponit, contra consuetum ordinem publicorum iudiciorum, in quibus Quæstor sedens pro tribunali quinquaginta aut sexaginta iudices habebat, cum quibus de crimine cognoscebat. At in criminibus, quæ Extraordinaria dicuntur, Præfectus vrbi, vel Præses prouinciæ solus de crimine cognoscit & pœnam lege constitutam imponit. Corn. Vib.

N. A. ¶ Criminaliter. Itege Cornelia.

¶ **c** Agere. Et sic tollitur vnum iudi-

cium per aliud: cum vtrumque sit prodictum ad vindictam, vt ff. eod. l. Prætor. s. j. & l. quod lenam. consultum. in fin. in glo. fin. secus, si alterum esset de re familiari: vt C. quando ciui. act. criminali. præiud. l. j. Et ideo si de iniuria auoci actum est iniuriarū, nihilominus potest agi lege Aquilia ad damnum: & e conuerso. Nec enim actione iniuriarum agitur ad damnum, vt ad damnum, sed vt ad contumeliam: vt ff. eod. l. item apud Labeonē. s. si quis seruo verberato.

¶ In summa sciendum est, de omni iniuria, cum, qui passus est, posse vel criminaliter agere, vel ciuilitate. Et si quidem ciuilitate agatur: estimatione facta, secundum quod dictum est ^d, pœna ^e reo imponitur: si autem criminaliter, officio iudicis extraordinaria ^f pœna reo irrogatur: hoc, vi-

pœna. in fin. s.

^e Pœna. Pecuniaria, scilicet actori danda.

^f Extraordinaria. scilicet capitis vel status si iudici sedeat, vel pecuniaria inferenda fisco, non actori: vt ff. eod. l. fin. Accurs.

¶ Latē disputatur de hac glo. vero. in l. si fugitiui. C. de ser. fugit. & Dec. in c. ex literis. de constit. vbi limitat octo modis. & in l. cum filius familiaris. ff. si cert. per. in iij. notab. Syl.

AD DITTO. Et sic vbi pœna est in arbitrio iudicis, potest suū arbitrium extendere vsque ad mortem: quod est verum pensata & intenta facti qualitate. l. Pedius. s. j. ff. de incendi. rui. nau. Item, ex hac glo. elici potest. quod si ageretur de crimine ad pœnam pecuniariam fisco applicandam, iudicium dicitur esse criminale.

¶ Extraordinaria. Aut metalli, aut exilibi, aut operis publici Paulus lib. v. tit.

¶ Hæc glo. sentit idem, quod glo. in l. dominium. C. eodem. quæ reprobat a Bart. in l. qui seruū. ff. de act. & oblig. Syl. ¶ Ciuilitate. Actione. Prætoriana. ¶ d dictum est. Vt suprā eod. s.

• quænam admodū pœna arbitria ad mortem extenditur. N. A.

tit. 4. sentent. & l. 33. ff. hoc ius.

¶ a Constitutio. Vt C. de l. fin.

¶ b Illustres. Hi sunt qui tantum nomine illustres sunt, & non dignitate: illi autem sunt super eos, qui dignitatem & admini-

strationem habent: supra quos nemo est, nisi imperator: quod dicitur, ut not. in authen. vi ab illust. & qui supra eos sunt.

AD DITIO.

Illustres sunt Senatores, ceterique, qui ius dicende in Senatu sententiam habebant: ut patet ex l. nuptiar. ff. de senat. Clarissimi autem, Patricij & Consules, quos super illustres hic appellat. Nominatum autem Clarissimum nomine comprehendit Comites & Tribunos tradit Iustin. in Nouel. tit. ut ab illust.

N.A. ¶ Illustres. Hi sunt, qui sententiam in Senatu dicende ius habent. Eorum alij sunt minores, alij maiores, qui dicuntur super illustres: ut Consules, Patricij, Praefecti Praetorio l. j. C. de Primicer. ¶ c Actionem. i. accusationem. Et est speciale in accusatione, alios contra: ut ff. de procur. l. licet. §. ad actionem. & ff. de pub. iud. l. pen. §. ad crimen. ¶ d Apparet. Dic ergo hic casum eius legis.

¶ e Vt cui. id est, alicui: vel cuius, id est, alicuius.

¶ f Mala. id est, maxilla.

¶ g Percuteretur. Sed videtur, quod ex tali consilio non teneatur, ut supra de oblig. quae ex delicto nascuntur. §. ope. in fin. §. Sed dicitur, ut ibi diximus. Item, arg. contra, supra mand. §. tua tantum. ibi, quia nemo ex consilio.

¶ Hae actio. Dic, quod ratio quare si

semel animo remissa est iniuria non potest recoli, §. ff., quia principaliter tenetur l. j. §. ait Praetor. ff. si quadr. pan. fec. dic. & i. l. co. dissimulatione aboletur. ut hic dicitur: & declarat

tur*, qui dolo fecit iniuriam vel qui procurauit, * ut cuius mala pugno percuteretur §.

¶ Actio iniuriarum nascitur, nisi ab initio iniuriatus in animo suo iniuriam renouauerit. Vel sic, secundum glo. Actio iniuriarum iam nata, tollitur dissimulatione. Aretinus.

¶ Hae actio dissimulatione tollitur aboletur. & ideo si quis iniuriarum dereliquerit: hoc est, statim passus ad animum suum non renouauerit: postea ex poenitentia remissam iniuriam non poterit recollere.

verbis talibus nascitur haec actio, sed ex contumelia: ut ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. Item quomodo aboleretur haec, nisi esset nata: certe nullo modo: ut ff. de iniust. rup. test. l. nā & ff. §. post defectum. & ff. de verb. obl. l. decem.

¶ Dissimulatione. Iniuria aestimatur non tantum ex animo faciendi, sed etiam ex animo patientis: Nam qui iniuriam sibi factam ad animum non renouat, non videtur iniuriam passus l. xj. §. j. ff. hoc tit. Eius rei exemplum extat apud Terentium in Adelphis: Moris enim fuit, ut his satisfaceret verbis. Nollein facili, vel nollein dictu. Plantus in Amphitruo. ¶ i Non renouauerit. id est, aboleretur. Non enim oportet dicere, ad animum renouo: sed sufficit si remaneat iratus, & ei non reconcilietur. Sed quid, si in

cont. hoc multa inferenda in l. legitima. ff. de pact. Syluest. ¶ h Dissimulatione. Vt si iussu, vel iussu, vel commetui cum eo postea. ff. hoc verum si ex voluntate, non si ex necessitate, vel honestate aliter fieri non potuit, ut si iussu in conuicio, vel aliter. Sylu. ¶ Item tollitur etiam quando pacto ipso iure: ut ff. de pact. l. si tibi. §. quaedam actiones. Sed nunquid est nata, etiam statim facta iniuria: aut ita deum, si dicat ad animum renouo? Quod vltimum dixit, ut dicitur. Sed certe imo est nata statim: nec enim ex renouatione ad animum, vel ex

cont. inferenda in l. legitima. ff. de pact. Syluest. ¶ h Dissimulatione. Vt si iussu, vel iussu, vel commetui cum eo postea. ff. hoc verum si ex voluntate, non si ex necessitate, vel honestate aliter fieri non potuit, ut si iussu in conuicio, vel aliter. Sylu. ¶ Item tollitur etiam quando pacto ipso iure: ut ff. de pact. l. si tibi. §. quaedam actiones. Sed nunquid est nata, etiam statim facta iniuria: aut ita deum, si dicat ad animum renouo? Quod vltimum dixit, ut dicitur. Sed certe imo est nata statim: nec enim ex renouatione ad animum, vel ex

si in ultima voluntate in penitentia remittit quasi coactus morte, & postea contrahat: nunquid renascitur? Vi-
tetur q. sic ut arg. supra de don. s. mortis
causa. Item quia coactus remittit, unde

Prætor ratu non
habetur. Et quod
met. cau. l. j. Sed
contradico: quia
fuit semel ex-
tincta: unde in
perpetuum re-
suscitari non po-
test. Et ff. de sol.
l. qui res. s. a-
res. ibi, in per-
petuum. Et præ-
sumo, q. perpe-
tuu voluerit re-
mittere, siue co-
ualuerit, siue
non: nam alias
non potuit bene

penitere: præsumam ergo eum non
fuisse inmemorem lux salutis: ut C.
ad leg. iul. repet. l. fin. Item est contra
ad id, quod hic dicit, nuda voluntate
tollit hanc actionem. ff. de negot. gest. l.
Pomponius. ibi, nam quomodo, &c. &
ibi not. gloss. nuda: sed certe ab initio
tollitur nuda voluntate, & simplici &
vnius tantum. sed si semel ad alium
reuocauerit, non remittitur, per nudam
voluntatem: sed per voluntatem nu-
dam verbis, vel pacto expressam, sic
etiam ipso iure: ut dictum est per l. si
tibi. s. quædam. ff. de præcis.

• Dictamen, quod si quis in confes-
sione sacramentali remittit iniuriam,
potest nihilominus agere: quia ran-
cor remissus est, non interesse. Ita est
communis opin. doct. in l. si tibi. s. j. ff.
de pact. Syluest.

DE OBLIGATIONIBVS, quæ quæ ex delicto nascuntur.

• Quia de obligationibus ex maleficio diximus, sequitur de his, quæ ex
quasi maleficio sunt. Accurs.

• Index. Totus iste tit. diuiditur in
duas partes principales. Primò,
ponit casus, in quibus quis obliga-
tur ex quasi maleficio. Secundò, quæ
actione his casibus agitur. Secunda ibi,
In his autem.

Causa. C. Aquilius Index inter,
Quintum & Neuium datus est. is per
imperitiam male indicauit, ac Neuium

damnavit. Ius civile vinculum ei obli-
gationi, iniicit, quod vinculum Neui-
cia sit, ut actione in factu cogere eum
possit, quantum equum & melius iudici
sumpto videbitur solvere. Hæc obliga-
tio non ex con-

tratu nata est:
quid enim cum
Neuius negotij
perit non ex de-
licto, imprudens
enim peccauit:
at delictum ani-
mo malo com-
mittitur. Sed
quoniam pro-
pius accedit ad
delictum Aquilij
factu, quam
ad contractum,
Prætor quasi ex
delicto edet, a-
ctionem contra

Index a litem suam fecerit

cum in factum dabit. Corn. Vib.
• Index. Item suu tacere dicitur male N.A.
iudicando: propterea quod eius secun-
dum quem male pronuncians, causam
suscipere cogitur, eamque suam defende-
re. l. v. s. si index. ff. de oblig. & act.
l. ult. ff. de extraord. cogn.

• Index. Siue sit paterfamilias index,
siue filiusfamilias, sed quia lo est filius-
familias, pater de peculio tenetur, in
quantum fuit in peculio: cum filius-
familias litem sua fecit, ut ita sint duo
specialia: & quia datur de peculio, li-
cet sit quasi maleficio, quod non est
aliud, ut ff. de iis, qui deie. vel effu. l. j.
s. si filius. Item, quia inspicitur tem-
pus quo fecit litem suam in condem-
nando: licet aliud, rei iudicata tempus
spectetur: ut ff. de pec. l. quæritur. &
probantur hæc. ff. de iud. l. si filiusfam.
Vel dic, quod filius conuenitur, ut not.
in d. s. si filiusfamilias. Accurs.

• Adde, quod communis doct. resolu-
tio est, quod quando per imperitiam
iudicat, peculio tenetur: quan-
do vero dolo, tenetur in solidum. Ita
doct. in d. l. si filiusfamilias. Syluest.

• b Item suam. i. controuersiam, vel
litigium: ut in id tenetur ipse in quo
læsit aliquem, & hoc quando per igno-
rantiam, vel imperitiam: ut i. sequitur.
Nam si dolo, tunc non habet locum
hic titulus: sed ex maleficio tenetur
& sit infamis: ut C. de per. iud. qui m. 2.
iud. l. fin. sed nunquid hæc omnia in ar-
bitrio locum habent? Dicit Io. quod
sic: ut C. de pact. l. si quis in conscrib.

Alij

Arbiter
si facit
litem
suam ar-
bitrio
necesse
sicut in-
dex.

Alij contra, cum possit pœna peti tantum nec sententia valeat: vt C. de arb. l. j. & l. ij. & maxime secundum noua iura, quæ loquuntur, cum est iuratum ab arbitro, vel à partibus secundum quæ nihil eis

erit præter sacramentum: vt inauthen. de iudi. §. quia verò. vel si autem ex ignorantia. Sed certe sententia prima vera est, nec obstat hæc auth. quia nihil erit ei, id est, arbitro, præter sacramentum, scilicet vt possit cogere partes suo iure iudicio, vel eis, id est, partibus. Nā vocabit alteram partem per iuramentum: sed & contra arbitrum nihilominus agat, vt dictū est: & per actionem in factum, vt infra eod. §. fin.

¶ Dic, quod in arbitrio compromissario decisio glo. non procedit. l. penult. vbi omnes. C. de arbitr. In arbitratore magis communiter videntur tenere, si dolo iudicauit, quod declara, iudicio meo, in dolo ex proposito, nō in dolo re ipsa: Syluest.

ADDITIONO. Iudex litem suam facit, qui vel dolo malo, vel imprudentia, ita iudicat, vt sibi ius dicere videatur, non litigatori. Vide tamen (inquit Eg. Baro) ne litem suam faciat iudex, quod cum litem alienam iudicet ob dolum suum vel culpam litem sibi pariat, ex delicto, vel quasi delicto. Cum enim pecuniæ corruptus scienter perperantius dicit, maleficio est, & præter ignorantiam litis æstimationem suffert. l. fin. C. de pœn. iud. l. si filiusfam. ff. de iudi.

¶ Fecerit. id est, malè iudicauerit.

¶ Ex contractu. Vel quasi.

N.A. ¶ In quantum. Hoc differt dolus ab imperitia. Illud, delictum est; hoc, quasi delictum; & illius nomine, veram litis æstimationem præstat l. viij. ff. de iud.

¶ e Videbitur. Vt si dubitauit circa legem Fulgiam Caniniam, durius puniatur. si autem in l. illa Gallus Aquilius, mitius puniatur. [Hanc gloss. sequitur Ias. in l. quod re. ff. si cert. pœna. quem

vid. Et quod error probabilis faciat iudicem in nihilo teneri patri lesæ, dicit gloss. xj. q. iij. remercium. Syl. Et hoc quando nō fuit data pecunia iudici, vel promissa: alijs graues pœnæ sequerentur: vt C. de pœn. iud. qui ma. iud. authen. nouo iure. & facit ad hoc resp. ff. de var. & extraord. cog. l. si. Accurs.

¶ Item is, ex cuius cœnaculo ¶ vel proprio ipsius, vel conducto, vel in quo gratis habitatur ¶ deiectum effusumve aliquid est, ita vt alicui noceret ¶: quasi

vicini occidit: Ius ciuile mihi vinculum iniicit obligationis, non tamen ex contractu: quid enim cum vicino negotij gessi? non ex delicto, quid enim deliqui, cum id me imprudente factum sit? Quia tamen hoc ad delictum propius accedit, quam a contractu. Prætor dabit contra me actionem, quasi ex delicto obligatus essem. Cor. Vib.

¶ Cœnaculo. Cœnaculum, est pars domus superior. N.A.

¶ d Habitat. Hospes planè non rector, sed is, qui hospitium dederit, vt ff. de iis, qui deie. vel effud. l. j. §. penult. Accursus.

ADDITIONO. Not. quod quādo quis debet citari ad domum solitæ habitationis, nō sufficit citari ad hospitium. iuxta. l. iij. §. Prætor. & ibi latè Bart. ff. de damn. infect.

¶ Noceretur. Id est, alicui damnū daret: Nam hæc actio de damno est, & ad legem Aquiliam accommodata: quæ de causa, improprie legis Aquiliæ actio dicitur l. §. §. & ideo. & s. cum autem. l. 27. §. pœn. ff. de his qui deiecer.

¶ 2a Id

• a Id possum. Licet ipse nō posuerit.
 • b Si ceciderit. Non enim spectatur, ut
 noceat.

• c Pœna Præstanda.

N.A. • Pœna. Quæ actori attribuetur: nam
 hæc actio po-
 popularis est. l. 5.
 s. hæc autem. ff.
 popul. actio.

• d Decem de
 reorum. Vel so-
 lidorum: ut ff.
 de iis qui deie-
 vel effud. l. si ve-
 rō. s. Prætor. &
 s. fin. & tunc di-
 cas actionem in
 factum fore an-
 nuam: ut ff. de
 popul. actio. l.
 fin.

N.A. • Dupli Graui⁹
 igitur damnum
 hoc punitur, q̄
 in lege Aquilia,
 quæ in duplum
 non est, nisi ad-
 uersus inficiant-
 tem: & tantum
 aduersus eum,
 qui ipse dam-
 num dedit.

• e Continua
 est actio. Per-
 petua, quæ hæ-
 redi datur, sed
 in heredē non
 datur: ut ff. de
 iis, qui deie. vel
 effud. l. si verō.
 s. hæc autem a-
 ctio.

• Nisi iam lis
 fuerit contesta-
 ta, vel aliud si-
 mile factū. Syl.
 • dicitur. • f Quinquagin-
 ta. Ideo certa
 pœna statuitur:

quia non potest æstimatio liberi cor-
 poris fieri: ut ff. ad leg. Rh. de iact. l. ij.
 s. l. j. Et competit hæc actio intra an-
 num, & nec hæredi, nec in heredē da-
 tur: cum sit pœnalis, & popularis, quæ
 prius datur ei, cuius magis interest: ut
 ff. de iis, qui deie. vel effud. l. si verō. s.
 quæ autem.

N.A. • Quinquaginta. Pro pœna, scilicet, nō
 pro eo quod interest: quia liberi ho-
 minis æstimatio nulla est. l. ultima. ff.

hoc tit. sed tanquā primum ei, qui
 hæc actione experitur.

• g Actio datur. Perpetua sibi: sed alij,
 putā hæredi, pro eo, si mortuus est, an-
 nalis datur: ut ff. de iis, qui deie. vel ef-

fid. l. si verō
 plures. s. hæc
 autē actio. ibi,
 sed si libero,
 &c.

• h Est factus.
 Quia difficilli-
 mu est æstima-
 mare futuras
 operas.

• i Si filius fami-
 lias seorsum.

• k v. s. Fi-
 lius. qui in pa-
 tris manuerat,
 & seorsum à

patre habita-
 bat, regulā de-
 iiciens per im-
 prudentiā ho-
 minem vulne-
 ravit: Ius ciui-
 le non in pa-
 trē, sed in ipsi
 vinculum inii-
 ciet obligatio-
 nis. quæ de cau-
 sa non ex con-
 tractu, cum cō-
 trahere neque
 potuerit, neq;
 voluerit: nō ex
 delicto, impru-
 dens enim id

fecit: sed quia
 propius ad de-
 lictum hoc ac-
 cedit, ideo Præ-
 tor contra eū
 actionem quæ-
 si ex delicto ob-
 ligatum cōce-
 det. Quod eodē

modo iudican-
 dum est, si iudex cum esset, tibi iniu-
 riam fecerit. Cor. Vib.

• i Seorsum. i. Separatus à patre.

• k Nullam esse. Etiam de peculio: ut
 ff. de iis, qui deie. vel effud. l. j. s. si fi-
 lius familias.

• l Filio. Quia pater de peculio actio-
 ne, neq; ex delictis, neq; ex quasi deli-
 ctis filij tenetur. l. j. s. si filius. ff. de his
 qui effud. Pater tamen cedere peculio
 cogitur. l. ij. ff. de iudic.

• m Si filius familias seorsum à patre aliquid
 fuerit proiecitur, vel aliquid fuerit
 appensum, vel fe-
 cerit litem suam,
 pater non tenetur.

• n Si filius familias seorsum à patre
 habitauerit, & qd
 ex cœnaculo eius
 deiectum effusum-
 ve fuerit*, siue qd
 positū, suspensum-
 ve habuerit, cuius
 casus periculosus
 est: Iuliano pla-
 cuit, in patrē nullā
 esse actionem,

• o Si filius familias seorsum à patre
 habitauerit, & qd
 ex cœnaculo eius
 deiectum effusum-
 ve fuerit*, siue qd
 positū, suspensum-
 ve habuerit, cuius
 casus periculosus
 est: Iuliano pla-
 cuit, in patrē nullā
 esse actionem,

• p Si filius familias seorsum à patre
 habitauerit, & qd
 ex cœnaculo eius
 deiectum effusum-
 ve fuerit*, siue qd
 positū, suspensum-
 ve habuerit, cuius
 casus periculosus
 est: Iuliano pla-
 cuit, in patrē nullā
 esse actionem,

P p

a Litem suam fecerit. s. si sine patre habitauerit, aliàs pater de peculio teneatur: vt ff. de iud. l. si filius familiars, secundum Io. Vel dic idem, s. vt teneatur ipse filius familiars, habiteret cum patre, vel non. (sed secundum Azonem pater hic teneatur de peculio, vt dictum est per l. si de iis, qui deiecit vel effudit. l. si filius fam.)

o. i. i. i.

Filio vero condemnato, & ibi pater teneatur de peculio, cum videatur quasi contrahi cum filio: vt ff. de no. x. actio. l. & si condemnatus. & ff. de pecul. l. si. s. idem scribit.

Item exercitor. c. a. v.

Cum in caupona essem, aut trigonali pila exercere, quidam minuter domo pallii meum furatus est. Iuxta civile magistrum caupona, aut ludum obligatum mihi tradidit: non ex contractu, aut delicto. quid enim

aut contraxit, aut deliquit? sed quia hoc ad delictum accedit (cum enim ministros fures habeat, non est expertus culpa). Prætor in eum, quasi ex delicto obligatus esset, actionem dabit. Cor. vii. b. Item exercitor. Quis sit, dic, vt j. cum eo. s. l. j. Accus.

N.A.

Item exercitor. Exercitor navis, caupona, stabuli dicitur, ad quem, quæstus, qui exercenda naui, caupona, stabulo sit, pertinet. l. s. vlt. ff. de oblig. & actio, qui & nauarchus, & nauicularius dicitur.

c. Quasi ex maleficio. i. actione in factum in duplum: vt ff. naut. caup. stab. l. si. & ff. sur. aduer. naut. caup. stab. l. j. Item est & alia in factum actio, quæ est ex eo contractu de recepto: vt ff. naut. cau. stab. l. j. in principio.

Et hic dicit Io. Fab. q. si dominus fuit, condemnatus ex factio

nautarum, ab eis potest repetere: arg. l. si colonus. ff. de aqua plu. arcen. & l. si verò. s. cum autem. ff. de iis, qui deiecit vel effudit.

d. Ex contractu. Vel quasi.

nullum est maleficium: sed alicuius eorum, quorum opera naue, aut caupona, aut stabulum exercet. Cum enim neque ex maleficio, neque ex contractu sit aduersus eum constituta hæc actio, & aliquatenus culpe reus est, quod opera malorum hominum vteretur: ideo quasi ex maleficio teneri videtur.

Item, quia maleficium agitur actione in factum, quæ non transit contra heredem.

In his autem casibus in factum actio competit, quæ heredi & quidem datur: aduersus

heredem. Sed in casu de suspensio non datur heredi: vt diximus s. eod. s. item is. vers. ad hominem. Et non hic differentiam inter actionem ex maleficio, & quasi ex maleficio. nam ubi est ex maleficio plures sunt, quilibet in solidum convenitur: sed secus in hac actione ex quasi maleficio: vt C. de cond. sur. l. si furt. l. j. & ff. naut. cau. stab. l. j. & l. si. s. si plures. Item in actione ex maleficio, vnus soluendo non liberat alium: sed in hac sic: vt ff. naut. cau. stab. l. licet. s. possumus. & d. l. j. de cond. sur. Item iure non ceduntur act. ex maleficio: vt ff. naut. cau. stab. l. sed & ipsi. sed in actione ex quasi maleficio ceduntur: vt d. s. possumus. Datur etiam hæc actio non cessat: vt ff. de iis, qui deiecit vel effudit. l. si verò plures. s. cum autem. Item, hæc generalius datur heredibus actorum, vt hic,

e. Aliquatenus culpe reus. Facit ff. ad leg. Aquil. l. si seruus seruus. s. Proculus. & ff. sur. aduer. naut. cau. stab. l. j. s. pen.

f. Malorum hominum. Quorum vi ministerio, culpe species est. Nauta, caupo, stabularius suorum hominum facta præstare coguntur. l. vltim. ff. naut. cau. stab.

g. In his autem casibus, s. supra dictis omnibus.

h. In factum. Quia non certa formula Prætoris edicto præscripta est: sed actoris arbitrio permissa est, factum iudici in libello expendere. l. 3. s. j. ff. naut. caup. stab. g. Heredi. id est, patenti iniuriæ.

ADIO. ex maleficio & quasi ex maleficio differt.

hic, quàm illæ, quæ sunt ex maleficio: ut i. de perp. & temp. act. §. sed hæredibus.

* 2 Aduersus hæredem. Ut ff. de indi. l. Iulianus autem. & ff. nau. caup. stab. l. si. §. hæc iudicia.

N. A. 1 Aduersus hæredem. Pœnalis actio nõ datur in heredes, ni ex defuncti delicto locupletiores. l. 28. ff. de reg. iur.

hæredem autem non competit.

TITULUS VI.

DE ACTIONIBUS.

DE ACTIONIBUS.

* Titulus iste continuari potest: ut dicitur supra in titulo de obligat.

Actio in singulari. b De actionibus. Ideo ponit in plurali, quia plures actiones sunt: ut infra eodem per totum. Sed cum sint plures, quare in singulari numero definitur: ut i. cod. §. primo. Respon. licet sit numeri singularis: tamen ponitur ut genus, ut in aliis definitionibus contingit: & sub se continet omnes actiones. Item, quare non dicitur de agendo? Respon. quia illud est facti, hoc iuris. Accutius.

ADDITIO. Glos. nescit quid dicat: quia cum tractetur de pluribus actionibus, pluraliter debuit inscribi: & tamen in singulari generale nomen definiri. Nam actio aliàs omnes continet, ut genus species. sic de pactis, de transactionibus, in ff. vbi tamen singulariter finitur.

Superest. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales.

Primò, ponitur continuatio istius tituli ad præcedentes materias. Secundò, definitur actio. Tertiò ponitur diuisio omnium actionum. Secunda ibi, prope principium, Actio autem nihil. Tertia ibi, Omnium autem actionum.

CASVS. Quoniam tribus propositis personis, scilicet, rebus, & actionibus, duo explicasti: reliquum est, ut tertium, puta mihi de actionibus exponas. Quid est actio? Ius persequendi, &c. veluti, Mutuum tibi dedi. Ius ciuile (ut saepe diximus) tibi vinculum iniecit obligationis, quod mihi in manum tradit, ut te in iudicium ducam,

inuitumque cogam id quod mihi debes reddere. Vis illa, ad potestas cogendi te propter vinculum, vocatur actio. Nam sine dubio personalem tantum hoc loco definimus. Cor. Vibul.

* c Superest.

Sed quid superest? Respon. forma: ut i. de iure na. §. si. vel dic, quod §. tractatum est de obligationibus, quarum filie sunt actiones: ut ff. de proc. lege, licet. §. ea obligatio. & supra de verborum obligation. in principio. idco de filia post

raro. & a. i. c. r. tractatum obligationum potest, cum ab obligationibus, ut pote a matre originem ducant.

Superest, ut de actionibus loquamur. Actio autem d nihil

matrem ponit, quasi ordine successorio.

* Declarat, quod dictum est non solum de obligationibus, quæ sunt matres actionum personarum, sed de acquisitione dominiorum & aliorum iurium, quæ sunt matres actionum realium. l. in rem. ff. de rei vindicatione. ideo, &c. Syl.

* d Actio autem. Not. quod actio quandoque pro actu ponitur: ut in authent. de non alien. §. finimus. in fin. glo. act. & C. de sacrosan. eccles. auth. hoc ius porrectum. in princ. & ff. de don. inter vir. & vx. l. iij. §. sciendum. circa mediū. Quandoque pro accusatione criminali: ut C. quando ciui. act. cri. præ. l. j. Quandoque pro iure agendi, vel persequendi: ut hic, & ff. eo. l. nihil. Item, not. quod illud quod de actione, hic dicitur, voluit Pla. dicere de causa. scilicet, quod causa sit actio: ut sicut apud dialecticos dicitur argumentum, quod ex propositione, assumptione, & conclusionem consistit, non tantum conclusio: sic apud Legistas actio, causa agendi dicatur: ut si dicam, Conuenio te ad decem, quia vendidi tibi equum pro decem, sit idem, acti dicerem, ago contra te actione ex vendito. Sed Azodicit (quod & verum est) aliud esse causam, & aliud actionem. Nam obligatio est causa, & mater actionis: ut ff. de proc. l. licet. §. ea obligatio. sicut ergo aliud est obligatio, & aliud est actio: sic aliud est causa, & aliud actio. Item, quia vendidi est factum: sed actio est ius: ut ff. de cur. furio. l. consilio. §. j. & fin. & hic. Itē, potest esse, quod v-

P p 2

didici, & non competat mihi actio: quia mihi solum est: vel quia renisi unde hæc verba, quia vendidi, non sunt actio. Itē nomina certa actionum sunt à iure inducta, scilicet ex empto, & similes nec hoc

inductum est, ut aliud est ^a, quàm causa sit actio. ius ^b persequen-

Si q^o ergo hoc

velit dicere, nō potest, cum lex non dicat: ut ff. de suppell. leg. l. Tabeo. in fin. Item, si causa esset actio, frustra diceret lex, mutari actionis nomen, cum agitur de dolo patroni, vel parētis, vel simili personarū: de quorū dolo non agitur per actionē de dolo, sed per actionē in factū. Nam ad quid mutaretur nomen, cū tamē causa maneret eadē, si esset i^o in sola causa? Cōcludo ergo, & dico, q^o aliud est causa, & aliud est actio. Itē, licet dixerim, quod nomina sunt actionū ex empto, & similes caue tibi, q^{ia} nō sunt actiones, sed actionum nomina: sicut hæc dictio homo, non est homo, sed significat hominē.

¶ 2 Nihil aliud est. Patet ergo quod olim aliud erat, erat enim conceptio verborum formata à magistratibus: ut ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde ex his. & §. omniū. unde formula vulgaris dicebatur: ut ff. de iur. l. si servus nautem. Sed hodie hæc solennitas est sublata: ut C. de formu. & in pe. l. j. & ij. etiam circa interdicta est sublata huiusmodi solennitas: ut §. de interdictis. §. fin. Sed quæ erat olim differentia inter actionem, & interdicta? Nam & interdicta erant verborum conceptiones, ut §. de interdictis. in princip. Resp. ut dicemus ibi. At hodie nulla est differentia inter interdicta & actiones: cum interdictum nihil aliud sit quàm actio prætoriae: ut §. de interdictis. §. fi.

¶ 3 D I T I O. Hæc glossa est ridicula: quia actio nunquā aliud fuit, quā quod hic dicitur, nimirum facultas ducendi adversarium in iudicium, & ibi discipulā: cum interdictum sit Prætoris decretum, de quo dicemus suo loco.

¶ 4 Quam ius. scilicet civile, ubi est actio civilis: vel prætorium, ubi actio prætoriae est. nam civiles actiones & prætorias dico hic defini. Item nota, quod actio est ius quo persequimur: sed obligatio est ius propter quod persequimur. Et si quæritur, quod sit istud ius: vel naturale, vel civile, vel prætorium, vel gentium? Resp. quia civile, vel prætorium: ut modo diximus. Nec facias magnam vim ibi:

quia cum multas habeat significationes hæc dictio Ius: ut ff. de iustitia, & iure. l. pen. & fin. hoc est etiam unum de significatis eius, ut dicatur ius agendi, vel persequendi. Sed ad cuius dis-

dic ^c in iudicio ^d quod sibi debe-

bra posita in definitione habeant suum ministerium? Resp. secundum M. quod ad differentiam rerum corporalium hic ponitur: ut de i^o intelligere, quod actio sit res incorporali: quod verum est: ut §. de rebus corp. & incorp. §. j. Vel melius dicas, ad differentiam officij iudicis, quod non est actio: ut ff. de minor. l. quod si minor. §. si. licet M. dicat, quod officium iudicis est actio: & est pro eo, quod dicit lex in actione iniuriarum fieri estimationem iudicis officio: ut §. de iniur. §. p^ona autē. & §. in summa. Sed certe actio iniuriarum est actio, cui inhæret officium iudicis: non tamen illud officium est actio: sed in factū potius hoc consistit. ius enim petendi per actionem mihi cōpetit: quod per hoc officium iudicis mitigatur. [Potes dicere, quod considerato officio de per se, est iuris: considerato quo ad executionem, & administrationem, est factū. Syl.] Sed quid petam? Resp. quod estimavero. nā debeo estimare, licet iudex possit refrenare: est tamē quoddā aliud officium, quod vicem sustinet, & obinet actionis: ut dicemus j. eo. §. prætereā in fi. §. Communis opinio hic, & in l. j. §. sublata. ff. ad Treb. est, quod officium iudicis non sit actio. Syl.

¶ 1 c Persequendi. Hoc dicitur ad differentiam exceptionum, quæ dantur reis, per quas defenduntur. Sicut enim actiones sunt arma actorum, ita exceptiones sunt arma reorum: ut ff. de except. l. ij. in prin. & §. illud.

¶ 2 Ius persequendi. Hoc ius à Prætorē impetrandum erat. l. 2. C. de form. subl. Ac Prætoris & Iudicis differentia summe notanda est, ex superioribus.

¶ 3 d In iudicio. Hoc dicit ad differentiam eorū, quæ sunt licitā, etiam extra iudicium: non tamen sunt actiones. ut si nocturnum, vel diurnum furem, vel militem deserentem militiam quis capiat: ut ff. ad leg. Aquil. l. iij. & Cod. quando lic. vnicui. sine iud. se vind. l. j. & ij. Item, & propter debitorem fugitivum quem capere possumus: ut ff. quæ in frau. cred. l. ait Prætor. §. fin. debi

Ius ad
quid po-
nitur in
defini-
tione
actionis

Officium
iudicis
an sit ac-
tio.

Actio
est i^o de
iure ci-
vili, quā
præto-
rio.

debitorem. licet quidam exponant l. illam ibi, quod caput fuit auctoritate iudicis. Accur.

A D D I T O. Dic idem in omnibus personis, quæ pertinent ad obedientiam perpetuam, de quo nō fit questio: ut in monacho, fratre, vel uxore, quia si aufugiant, poterunt capi propria auctoritate: ut per Bal. in l. j. Co. ubi quis decur. aliave cond. conven.

secus si esset questio. Iaf.

2. Quod sibi debetur. Hoc duobus modis exponitur: vel ad differentiam realis actionis, secundum Azo. & ita strictè accipitur hæc definitio pro personali actione tantum, sicut accipitur ff. eo. l. actio in personam. Vel largius, ut etiam realem contineat, non tamen officium iudicis: ut ff. eodem. l. actionum genera. quandoque largissimè, ut etiam iudicis officium contineat: illud. s. quod est loco actionis: ut p. quo restitutio minorū petitur: ut ff. eo. l. actionis verbo. [Et q. sit actio, quæ non habet obligationē, dicit Bartolus in l. iuris gentium. s. & ideo. it. de pact. quamvis Fortun. ibi reprobat: & utrum actio realis sit proprie actio, vide quæ disputat Fortun. in l. Gallus. s. idē credendum. ff. de libe. & posth. ubi tenet quod sic. Sylu.] Vel ponitur hæc verba ad differentiam criminalium actionum, per quas non persequor mihi debitum, sed vindictam. & secundum hoc etiam realem actionem dicas definiri hic: licet enim non sit obligatus, qui realiter tenetur. ut j. cod. s. j. ibi, aut cū eo agit, qui nullo, &c. verū est personaliter: grosse tamen potest dici, q. sit realiter obligatus. Et facit pro hoc, ut etiā realis hic definiatur: quia verbum debere, & ad actionē in rē, & ad actionē in personā refertur: ut ff. de verborū sig. l. pecuniæ. s. fin. [Nec obstat si dicatur, verba in definitione sunt propriè accipienda: quia hoc verum in verbo definito, non in definiētibz, ut declarat Decius in rub. de probat. Sylu.] Item, facit quod est in definitione verbum persequendi, quod est commune tam ad realem, quā ad personale actionem: ut ff. cod. l. actio in personam. Item, facit, j. cod. s. j. in

prin. vbi actio realis species est actionis, sicut personalis: & ita largè accipio hic verbum debetur, sed in stricta significatione verbi huius debere, tantum alienam & non meum mihi de-

betur. [Idem contractū, aut quā si, vel ex delicto, aut quā obnoxius est: realibus vel d. quorietcun- que cū eo agimus q. nullo iure nobis obligatur, rei ca-

firmat Dec. in l. si tibi. in iij. notab. ff. si cert. per. Sylu.] unde personalis actio tantum definiri videtur, ut l. god. s. sic itaq; & s. de legat. s. sed & si rē. Sed

cerrè quandoque ago etiam ad id, quod mihi non debetur: ut Cod. de pact. l. si pacto quo penam. nam ibi ago ad id, quod non est debitum: sed ad id, quod ex nudo pacto convenit. Sed certè illud naturaliter erat debitum, quod nudo pacto debebatur, ut ff. de fideiuss. l. fideiussor. s. fideiussor. Vel non agitur ibi ad id, quod nudo pacto debetur, sed ad id, quod vere debetur, sed pretextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur, ut ff. de verb. signific. l. si cui. [Reprobat Præpo. Senen. iij. casu. q. v. in ij. notab. Sylu.] Item oppono de popularibus actionibus. Nam in eis non dicitur debitum, & tamen petitur: ut ff. de po. act. l. pen. Sed non obstat, quia saltem post litem contestatam debetur. Vel dic, quia & sibi debitum persequitur: nam cū toti populo sit debitum, ergo & sibi. Item, oppono de actione iniuriarum, quia non dicitur esse in bonis, ut ff. de iniur. l. iniuriarum. Item, non ad debitum, sed ad vindictā competir: ut ff. de col. bon. l. iij. s. emancipatus. & tamē est actio? Respon. nō est in bonis, ut transeat ad hæredes: ut ff. ad leg. Falcid. l. pœnales. Itē, licet deat ad vindictam: tamen potest deberi mihi propter id, quod est in estimatione vindictæ: vel ppter id, quod est in alterum ut vindicta. Itē, oppono de petitione hæreditatis. Itē, de actione de peculio. Nam in his agitur etiam antequam sit penes possessorem, vel antequam sit in peculio: ut ff. de petit. hæred. l. iij. & l. si quo, & ff. de pecul. l. quæsitum. in princ. & ff. de libe. lega. l. si quis reum. s. idem. Sed dic, esse subaudiendum hic, vel deberi speratur. Vel dic, quod quando fuit actio proposita, fuit efficax tantum pro eo, quod tunc erat penes suc-

cessorem, vel in peculio: & postea cum augebatur, eatenus & actionis efficacia crescebat, cum vniuersalis, vel in aliquo vniuerso fuit petitio: vt ff. de iud. l. solemus. Item, opponitur de actionibus, quas inten-

dunt aliqui pro alienis, vt procurator, & tutor, & prælatus, & similes. nam agunt, & tamen non sibi debentur inter aliquos appetunt. Sed dic,

quod quasi domini sunt: vt ff. pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. Vel dic sibi, id est ei, cui actio competit, quæ intenditur. Vel subaudi, quod sibi debetur: vel ei cuius nomine agitur, huius alternatiue secundæ pars est vera.

DECLARATIO text. Actio est facultas à Prætorè impetrata cogendi iudicio à Prætorè dato, debitore actori satisfacere. quod Frā. Hotomanus in suis in hunc tit. commentariis declarat. vbi docet qd hic propriè non definitur nisi actio personalis: cum res mea mihi debere non possit. l. Q. Mutius, §. argēto. & l. scribit. ff. de auro & arg. leg.

N. A. Quod sibi debetur. Hæc est personalis tantum actionis definitio. Ad legendum fuit, suumve est. Nā neq; quod nobis debetur nostrum est, neq; quod nostrum est nobis debetur. l. 27. §. 2. 34. ff. de aur. & arg. leg. l. 25. ff. de obl. & actio. §. sic itaque. infra hoc titulo.

• **Omnium autē.** Cognoui definitionē, nunc diuisionē nobis explicato, ac primū eā quæ naturā essentiamq; actionis attingit. Actio vel in personā est, vel in rē veluti, Commodauit tibi equum meum. obligatus es ad reddendum: si non reddas, Prætor mihi actionē dabit & iudicē, cui dicet, Si tibi appareat Titium Mænio suum equum commodasse, tanti Mænium damnato, quantum æquus melius existimabis, quod eodem modo intelligendum est in obligatione furti, aut alicui delicti alterius nomine. In rē verò hoc modo, Possides librum quem meum esse dico: Prætor nobis iudicem dabit, cui imperabit, vt de nostra controuersia cognoscat: Si tibi appareat, fundū Tusculanum de quo agitur, esse Titij, Mænium reddere damnato. Cor. Vib.

• **Not.** qd dictio, omnium, est vniuersalis. Itē, qd pariter proponendæ sunt actiones corā arbitris, & corā iudicibus. Itē, qd valet argumentū à sufficiēti enume-

ratione partiū. Itē, quod ad causandum rei vëdicationem duo extrema requiruntur: dominium vel quasi ex parte agētis: possessio vel quasi ex parte conuenti. Item, quod qui tenetur actione

reali, nullo iure dicitur obligatus. Item, quod actio est genus. Sylu. a Inter aliquos. Videtur innuere, qd aliz actiones sunt, quæ coram aliis proponuntur sed non est verum. Accursius.

• **b** Iudices. Ordinarios, vel delegatos.

• **c** Arbitrosve. i. cōpromissarios. nam apud eos actiones proponendæ sunt, vt hic, & ff. de arbitris. l. j. Accur.

AD NOTANDUM Quid intersit inter iudicē, & Arbitrū copiosè exponit Fran. Hotomanus in suis in hunc tractatum commentariis. §. sic itaque. eod. tit.

• **d** De quacunque re. Generaliter accipe verbū rei: vt ff. si cer. pet. l. j. in fin. nam pro corporalibus, & incorporalibus cōpetūt actiones: vt i. eo. §. prox. & §. ij. & ff. si ser. vend. l. j. & ij. in prin.

• **e** Summa id est, prima, quoad tractatum, scilicet, vel summa, id est, breuis. breuior enim esse nō potest, quā huiusmodi, sicut ista est. Sed opponitur i. eod. §. quædam. Respond. quia & illæ sunt reales, quādo ad res agitur. Itē. in personam, quando ad personales præstationes agitur: imò etiam si simul agatur non tamen egrediuntur hanc diuisionem, cum sint in rē, & in personā: nisi enim sic exponeretur, iā multè inuenirētur breuiore: vt i. eod. §. aliz. & §. Actionum. & aliz quædam diuisiones, quæ breuiore inuenirentur.

• **Communis opinio** est cum gl. hic, vt patet ex dictis docto. hic, & in rub. ff. si cer. pet. quod actiones de quibus in §. quædam. non faciunt speciem de per Sylu.

AD NOTANDUM Dic, melius facit text. in l. quis ergo casus. ff. de pec. Sed contra glo. instatur: quia actio in rē scripta, rem comitatur, & tamen non est realis: vt infra eod. §. quædam. sed solue vt tibi, quia ius agendi ex reali oritur ex ipsa re, & ipsi rei competit, & contra ipsam rem: vt hic, & in simili dicimus in: seruitute debita sunt lo. ff. de nego. gest. l. qui aliena. §. fin. & sic in actione personali in rem scripta: vt d. §. quædam. Ang.

• **Aur**

¶ Aut enim in rem sunt. Ideo in rem dicunt, quia rem concomitantur: ut ff. de publicia. l. Imperatores. & in personam: quia non recedunt à persona oblata, vel heredis eius, cuius eadem est persona: ut ff. eo. l. actionum genera. §. 1. & in authen. de iureiurando à mor. princ. in princ.

¶ Hæc glo. male loquitur: quia bene singuntur, non sunt: sed sunt eadē personæ interpretatione iuris. Syluest.

N. A. ¶ In personam. Addendum fuit, Aut mixtæ. §. quædam. ff. infra hoc tit. sub dual⁹ speciebus simplicibus, mixta tacite cōprehenditur, ut in l. a. ff. de ver. ob.

l. l. b. l. l. v. s. l. v. a. c. f. l. o. n. e.

in rem, siue in rei vindicatione.

¶ Namque agit. In actione in rem, siue rei vindicatione, si libellum quis formare velit, non poterit, nisi contra possessorem: quia possessio parit in rem actionem aduersario, ut C. de ali. iud. mutat. causa facta. l. unica. vel contra illum, qui dolo desit possidere, ut ff. de noxali actio. l. electio. ff. de regul. l. qui dolo. extra de iud. c. dilecti. propter quod hoc interrogat reū, cum vult experiri contrarium, utrum possideat vel dolo desit possidere, ne frustra experiat, ut ff. de rei vendi. l. qui petitorio. & cogitur respondere, & in iure facienda est interrogatio & responsio: ut ff. de interrog. & l. qui seruū & §. qui iure & l. j. in princ. & si neget se reus possidere, cum possideat, amittet possessionem, & transfertur in actorem propter mendacium suum: ut ff. de rei vendi. l. fin. in princ. & si non possideat, lib. t. erit, nisi dolo desierit possidere: quem dolum oportebit actorem probare: ut ff. de probati. l. quoties. §. qui dolo. Si verò dicat verè se possidere, cum possideat, tunc formabitur libellus in hunc modum: Propono siue dico ego A, contra B, quod ipse detinet rem meam, unde propono rei vindicationem contra eum, & peto rem ipsam mihi adiudicari: & ipsum B, ad restitutionem mihi condemnari. Nec miretur aliquis, quod ego dixi, qui detinet: & non dixi, qui possidet: nam ideo dixi, quia multi

detinent rem, qui non possident: & tenentur rei vindicatione. Hic enim solum considerat libellans la rei vindicatione, quod habeat reus facultatem rei restituendæ: ut ff. de rei vendi.

l. officium. & licet actionis nomen editum non sit in libello: sufficit tamen assignare causam. ar. C. de edict. diui Adri. tollend. l. fin. & ff. si certum petat. l. certum. maxime hodie per nos. Decre. domini Alexandri Papæ: extra de lib. oblatio. c. fin. quidā tamen contrarium dicunt per legem ff. de edend. l. j. & C. de edend. l. edita. Erat causa petendi in hoc libello rati, Unde cum mea sit, peto illam rem mihi restitui. Hoc verum est quod in omnibus actionibus sufficit proponere causam: nisi valis sit causa, quæ plures pariat actiones: tunc enim nomen actionis est exprimeudū. ut ff. de reb. l. q. in herede. §. eligere. & d. de lega. & ff. de i. l. cū filiis §. va. l. i. & l. q. cum eo. §. is quodq. circa fin. & in glo. si. oportet etiam quantitatem & qualitatem rei exprime, cum sit res moralis. & hoc per legem ff. de rei vendi. l. si in rem. prima.

¶ b. Aut. Hoc aut, respicit aliud aut quod est pro d. aut cum eo. &c. ¶ c. Per quas. Per personales actiones. ¶ d. Intendit. Intendit si unusquisque, vel actor. ¶ e. Dare. Cum datio sit in obligatione, ut ff. de verb. obl. l. ubi autem non apparet §. fin. ¶ f. Dare, aut facere. Hæc formula A. T. N. A. M. D. F. O. ¶ Facere. Cum factum sit in obligatione: ut si promissum scribere librum, quod petitur actione ex stipulatu: ut §. de verb. oblig. in princ. ¶ g. Et aliis quibusdā modis, id est, ex quasi contractu, & ex quasi maleficio (nec enim de his §. dixerat) quod reprobat: quia ex quo dixit de iis, quæ sunt ex contractu, vel ex delicto: per consequens, & de iis, quæ sunt ex quasi contractu, & ex quasi delicto, dixit: ut §. de oblig. quæ ex quasi contra. in princ. & §. in i. in princip. Vel dic omnia ista §. esse cōprehensa: sed sunt §. dicta intelligenda, ubi precise agebatur ad dandū vel faciendum: hic autem quando non precise, sed sub alternatione,

ut hoc, aut illud. Sed & hoc reprobat-
tur: quia si non dixit, quod precise quid
fieret. Dic ergo hic de cōditione fur-
tiva loqui, quæ est personalis: non ta-
men ex contractu, vel quasi, vel ex ma-
leficio vel qua-
si, sed ex variis
figuris causam
oritur: ut ff. de
act. & oblig. l. j.
in princ. Itē, de
interdictis om-
nibus potest di-
ci, quod omnia sūt
personalia: ut
ff. de interd. seu
extraord. act. l.
j. si. si. non tamē
iure ordinario,
sed extraordi-
nario sunt in-
troducitur: unde

non continetur sub hac divisione ex
contractu vel quasi: ex delicto tamē vel
propter delictum quandoque non, ut in
interdicto unde vi potest videri: quan-
doque non, ut in interdicto quod vi aut
clā, quando contra eum, qui non fecit
opus, sed factū habet, datur. ut ff. quod
vi, aut clām. l. iij. §. clam. & l. competere.
§. fin. Et ut breviter dicam, ille tertius
articulus, qui dicitur ff. eod. l. j. in princ.
ex variis figuris, &c. est quod hic dici-
tur, & aliis quibusdam, &c. Accur.

Comunis opinio est cum glossa, quod
illa verba intelligantur de obligatio-
nibus ex quasi contractu, & quasi deli-
cto: præsertim propter illa verba, &
aliis, quæ designant similitudinē. Sylu.

N. A. f. Quibusdam modis. Veluti furti con-
cepti, oblatis, prohibiti, non exhibiti.
§. 4. suprà de oblig. quæ ex malef.

Nulla iure. Nota hic, quod ille
qui rem meam tenet, non est mihi
ideo obligatus, sed ratione possessio-
nis cum possum convenire: ut Cod. de
aliena. iudi. mut. cau. facta. l. j. [Nec
obstat difficile contrarium, quod ac-
tio de peculio est in rem: & tamen
presupponit obligationem: quia imo
est in personam. §. in personam. i. eod.
ut dicit hic Hispan. Sylu.] Sed oppo-
tueris mihi ad rem restituendam: er-
go es obligatus. respond. non est ve-
rum: quia verbum teneretur duobus mo-
dis accipitur. Nam si dicas, teneris:
idē, quia ex natura actionis sis mihi
obligatus, falsum est: si verō dicas, te-
neris: quia per officium iudicis debet
tibi necessitas imponi, ut restituas:

verum est: ut ff. de rei vendic. l. qui re-
stituere, & sic hoc modo accipitur te-
neris, ergo es obligatus, non sequitur
A D D I I I O. Et est ratio: quia offi-
cium iudicis nulla presupponit obliga-

cuius se esse dicat.
nam si Titius suam
esse intendat, in
rem actio est.

¶ Etiam pro incor-
poralibus rebus in
rem proditæ sunt
actiones: confes-
soria, scilicet &
negatoria prior
dem ei, qui sibi p-
sonalem, siue rea-

ralia non vendicantur, ut ff. de rei ven-
dica. l. vendicatio.

c Possideat. Nota, in actione in rem
ex parte actoris alterū duorū debere
interuenire, scilicet dominium, ut ff. de rei
vend. l. in re actio. & hic, vel quasi do-
minium, ut in emphyteuta, superficatio:
& in bona fidei emptore, & similibus:
ut §. eo. §. alia. & ff. si ager vect. vel em-
phy. l. j. §. si. & l. iij. & ff. de super-
fic. l. j. in si. j. resp. & §. quod ait. Itē, ex
parte rei, similiter duorum alterum,
scilicet possessionem, vel quasi: ut quia dolo
desierat possidere: ut hic, & ff. de in-
terrog. acti. l. qui seruū. §. in iure. & l.
si seruus. & de noxa. act. l. electio. §. j.
A D D I I I O. Itā glo. vix potest sal-
uari, nisi loquatur de rei vend. specia-
liter: quia illa nunquam competit, nisi
in possidentem, vel quasi.

d Dicat hoc nō est necesse probare, vel
dicere: sed ex voluntate dicitur hoc: ut
C. de eden. l. qui accusare. & de rei vē.
l. si. & ff. de interd. §. commodum. Acc.

f Dominium eius. Actor sic dicebat N. A.
R. C. I. Q. M. E. A. Possessor, imo mea est.

Cice. pro Murena. & Boët. in Topicis.
Aequē. §. §. proximi. ponitur de actio-
nibus in re pro rebus corporalibus, nūc
pro rebus incorporalibus. Et sunt duæ
actiones, confessoria & negatoria. Et
diuiditur iste §. in duas partes. Primò,
ponit de actione confessoria, quæ intē-
tatur pro seruittute cōstitutā cōseruan-
da, vel custodiēda. Secūdo ponit de ac-
tione negatoria, quæ cōpetit domino
negando aduersario suo ius esse ser-
uitutis: & sic competit pro libertate
confer

conferuanda. Secunda ibi, Contra quocumque. Item, totus iste §. sex facit. Primo, ponit exemplum de confessoria, quæ datur pro seruitute personali. Secundò, dat dñi exempla de confessoria pro seruitute reali rusticana. Tertiò, ponit quatuor exempla de confessoria pro seruitute reali urbana. Quartò, ponit plura exempla de negatoria. Quintò, ponit differetiam inter actiones reales, quæ cõ-

petunt pro rebus corporalibus: & inter eas, quæ competunt pro rebus incorporalibus. Sextò, infert quandam exceptionem. Secunda ibi, Vel per fundum. Tertia ibi, Fiusdem. Quarta ibi, Contra quoque. Quinta ibi, Quod genus. Sexta ibi, Sanè.

C A S U S. Vendidisti mihi vsumfructum tui fundi, eumque mihi fruendum permisisti: postmodum vis me uti frui prohibere, Actio mihi in rem dabitur. Neg; enim in re corporalem illa duntaxat cõpetit, sed etiã in corporalem. Dicam igitur, Huius fundi vsumfructum meum esse aio. In versiculo, Eiusdem. Debebam tibi seruitutem non tollendi, ne tuis luminibus officerem. ea aliquo modo perempta est. si nunc edificare voluero, ac tu prohibueris, agam actione Confessoria, Aio me ius habere altius tollendi. In vers. Contrà. Sequuntur themata actionis negatoriae. Titius vsumfructum in meo fundo habuit: non utendo eum amisit, cum ego statim occupo, si postea uti frui velit, actionem habebit negatoriam in illum, qua contendam ei ius non esse uti frui. Item, ades vicini mihi seruitutem debebam ne altius tollerentur, vicinus eas vult tollere. In rem habeo actionem. Aio tibi altius tollere ius non esse. Cor. Vib.

LIBELLVS PRO SERVI- tute personali.

* Est quædam actio realis, quæ datur pro seruitute vendicanda, siue sit realis, siue personalis, ut hic. §. æquè. & ff. si ser. vñd. l. ij. & primò circa seruitutem personalem formatur libellus. Est autem seruitus personalis vsumfru-

ctus, quæ habemus in rebus alienis: ut ff. de vsumfruct. l. j. & ff. de vsumfruct. §. cõstituitur. & suprà de vsumfructu, & habita. in principio. forma igitur libellum primò in seruitute personali, in huc modum. Dico ego

E, contra C, quod ipse habet prædictum: in quo habeo ius, siue seruitutem, utendi fruendi: unde propono confessoriam actionem contra dictum C, & peto dictam seruitutem mihi adiudicari: & ipsum C, ut patiatur me uti frui, condemnari. In qua etiam actione sufficit causam proponere: ut suprà dictum est: & proponetur ita, Unde cum habeam ius utendi fruendi, peto mihi illum condemnari. Eodem modo formabis libellum in eo, qui habet tantum vsum, dimittendo hoc verbum frui. & potest addi sic, Et quia tanto tempore me prohibuit, & impediuit uti frui, peto dictum C, in fructibus quos percepissem, vel percipere potuissem, mihi condemnari. & hoc per l. j. ij. & iij. respon. & l. an. ff. si vsumfr. pet.

LIBELLVS PRO SERVI- tute reali.

* Circa seruitutem realem forma sic libellum. sed primò sciendum est, quod seruitus realis non potest deberi, nisi uterque habeat prædictum: vnus vnum, quod seruiat alter aliud, cui seruitur: ut ff. de seru. §. ideo autem. & ff. conim. prætam rust. quidm. vrb. l. j. in fi. Seruitutes rust. præd. sunt iter, via, actus, & aquæ ductus, ut ff. de ser. rust. præd. l. j. in princi. Forma ergo sic libellus in ser. rust. præd. Dico ego A, contra B, quod habeo seruitutem eundi per fundum suum ad fundum meum: unde propono confessoriam contra ipsum B, & peto ipsam seruitutem mihi adiudicari: & ipsum, ut patiatur me uti hac seruitute mihi condemnari. Eodem modo formabis in aliis seruitut. rustic. prædictorum, & loco actionis si vis, potes ponere causam, & assignare, scilicet, hanc, Unde quia ius habeo eundi: & formabis, ut in libello superiori continetur.

P p 5

2 Acque. s. datur actio in rem.

N.A. Acque. i. vdicatur res, nō modo corporalis, verumetiam incorporalis, vt seruitus.

1 Agat. scilicet. actione confessoria.

Quod si vocetur, legitur it. si ser. vend. l. 2. in principio.

Abst. c. vendi. Hec seruitus est personalis: sed sequētes reales, vt ff. de serui. l. prima.

d. In rē actio est. s. confessoria.

Eiusdē generis. Vt sit in rē.

f. Ius sibi esse.

Not. quod confessoria ponitur verbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis: & ex hoc comprehenditur medium concludendi in huiusmodi actionibus: de quo dic. vt per Angel. hic.

g. Tollendi. Vt si eras in quasi possessione seruitutis domus meae, nō mihi liceret alius tollere, me volente aedificare, debeo agere negatoria, & ita hoc inserit exemplum negatoriae: vt ff. si ser. vdi. l. si forte. §. j. [Hec opinio dīnatur ab omnibus hic, & à Præpos. Senen. in vij. casu. q. j. in princ. Syl.] In hac enim seruitute negatoria verbis affirmatiuis, & confessoria negatiuis proponitur, vt ff. si ser. vend. l. loci. Alia verò exempla que ponuntur, bene ponuntur in confessoria vsque illuc, contra. &c. Vel pone hoc exemplum in confessoria: vt si talem mihi debras seruitutem, vt alius teneas aedificatum, vt ff. de ser. urb. præd. l. si arborem. §. interdum. & item debere.

ADDITIONE Sed quæro, quorsum agerem, vt mihi liceat alius tollere, quod patet & naturaliter & ciuilitur teneri. latius. Cade ser. & aqua l. si cō. §. Imperatores. ff. de serui. urb. Hō. romanus. licet hic, quod actio hęc nō semper seruitutis, sed certē libertatis etiam alterende causa interdum instituitur, vt apparet ex l. loci corpus. §. competit. ff. si seru. vendit. l. si prius. ff. de noui. oper. nouati. l. iij. §. libertatem. ff. de vlti. cap.

LIBELLVS PRO SERUITUTIBVS VRBANO-
PRÆDIORVM.

1 Contrā quoque. Seruitutes urbanorum prædiorum sunt, vt seruitus prospiciendi, vel immitendi tignum in vicini aedes, & alia similes: vt ff. hoc §. aque. ver. eiusdem. & ff. de serui. urb. prædio. l. j. &

est actio de iure prædiorum urbanorum: veluti, si quis negat ius sibi esse t. alius aedes suas tollendi, & prospiciēdiue, vel proiciēdi aliquid vel immitendi tignum in vicini aedes.

forma libellum in qualibet istarum actionum, hoc modo: Dico ego C. contra A. quod ego habeo ius immitendi tignum de domo mea in aedes suas: vnde propono confessoriam contra ipsum, & peto di-

ctū ius, huc seruitutem immitendi tignū mihi adiudicari: & ipsum A, vt me patiatur vti tali seruitute, mihi condemnari. & in libello potes edere causam pro actio. & erit causatilis: Quia seruitute nō habeo immitendi tignū de aedibus suis in aedes meas, vnde peto, &c. nihil aliud in libello mutatur. Et eodem modo forma libellum in aliis seruitutibus urbanorum prædiorum, excepta seruitute altius non tollendi, in qua libellus habet formari verbis negatiuis, scilicet, hoc modo, Dico ego Accura B, quod ipse nō habet ius altius tollendi eides suas: quia ego habeo seruitutem in aedes suas altius non tollendi: vnde proponendo confessoriam contra ipsum B, peto seruitutem altius non tollendi mihi adiudicari: & ipsum ne altius tollat, mihi peto condemnari. Et in ista sicut in aliis potest loco actionis causa proponi, hoc modo: Vnde cum habeam seruitutem in aedes suas altius non tollendi, peto, &c.

LIBELLVS IN ACTIONE
NEGATORIA

1 Est & alia realis actio, quæ competit pro seruitute negantia, gā in rustico prædio, quā in urbano & appellatur negatoria: vt ff. si ser. vendi l. ij. in principio. & hic in vers. contrā. Super quo formatus est libellus & in rustico prædio & urbano. Sed primò in seru. rust. præd. formatur libellus hoc modo. Dico ego A, contra B, quod cū ipse sit in quasi possessione seru. eundi per fundum meum ad fundum suum, & ipse non habeat seruitutem in fundo meo, proponendo

negat

negatoriam contra ipsum B, peto absolui à tali servitute. In isto libello potest poni causa loco actionis, unde cum servitutem non habeat eundi: peto, &c. Similiter in aliis servit. præd. vrb. formatur,

negando, scilicet, ut acti. sit negatoria, & causa similiter. Unde cum non habeat ius illius servitutis, peto, &c. Peti etiam in act. negatoria, quæ datur, p. serv. vrb. præd. denegandis, sic

formari libel. Dico ego C, contra B, quod cum ipse sit in poss. immittendi tignum de ædibus suis in ædes meas, & ipse non habeat ius immittendi tignu in ædes meas, peto, &c. Et sic formatur lib. in aliis serv. vrb. præd. denegandis, formando per verba negativa. Similiter formatur sic, quando negatur serv. alius non tollendi: in qua nõ formabitur lib. verbis affirmatiuis, sed negatiuis: hoc modo, Dico ego A, contra B, quod cum ipse sit in quasi posses. serv. ædium mearum, ipse habet serv. in ædes meas, nemini liceat illas alius tollere: ideo peto proponendo negatoriam actio. contra ipsum B, ab huiusmodi servitute absolui, & ipsum, ne me alius tollentẽ impediatur, mihi condignari. & causa in hoc libello proponitur talis: Unde cum ipse non habeat servitutem in ædibus meis, ne liceat mihi alius tollere, peto, &c.

¶ a Contrà. i. contrarium. Nam supra, de confessoria, per quam servitutes debentur: nunc de negatoria, per quam servitutes denegantur: ut ff. si ser. vend. l. i. in principio.

N.A. ¶ Prædiorum. Prædia non loco, sed mate. i. & qualitate distinguuntur, urbana dicuntur ædificia quamvis ruri posita, ut villæ. Rustica sunt areæ etiam intra urbem, ut horti. l. 198. ff. de V.S.

¶ b Proditæ sunt actiones. scilicet negatoria.

N.A. ¶ Fundi agendi. Exemplum realis.

¶ c Alius tollendi. Exemplum confessorie. In his enim exemplis omnibus reperitur non. Vel dic, non repeti non, ad hoc exemplum, sed ad alia sic. Sed queritur hic, quare nomina talia dantur talibus actionibus? Resp. Pla. quia negatoria negatiuis verbis

proponitur, confessoria verò affirmatiuis. [Communis conclusio est, quod confessoria verbis negatiuis, negatoria verbis affirmatiuis proponatur: & ideo opinio Plac. non est vera respec-

quis intendat ius non esse aduersario vtendi, fruendi, eundi, agendi t, aquamve ducendi, item, alius tollendi, prospiciendi, vel proiiciendi, immittendi:

toria affirmatiuis verbis proponitur. Dic ergo, potius inspiciendam esse naturam, quam verba, ut confessoria ideo dicatur: quia ad hoc ut confiteatur se debere, datur: negatoria autem, quia negatur. Item, quare istæ dicuntur in rem? Responder: quia ad similitudinem rei vendicationis dantur. Sicut enim illa ratione dominij, vel quasi, datur, sic & istæ: ut ecce ratione dominij datur confessoria. scilicet domino fundi, cui servitus debetur: ut ff. si ser. ven. l. secunda. §. hoc autem. & ratione quasi dominij, ut fructuario, creditori, & superficario. Item Publiciana datur ei, cui servitus est constituta à non domino fundi: ut ff. de remis. l. prima. §. idem Iul. & de superf. l. prima. §. finali. & si usufruct. pet. l. prima. & de pub. in rem act. l. si ego. ij. & iij. respon. Item, sicut ratione possessionis, vel quasi, datur rei vendicatio: sic & hæc confessoria ratione veræ possessionis aduersus eum, qui possidet agrum, qui servitutem debet: ut ff. si usufr. pet. l. uti frui. §. utrum. vel quasi possidet: ut ff. si usufr. pet. l. final. Hoc idem in negatoria: nam ipsa ratione dominij, datur domino fundi, qui negat servitutem deberi: utilis autem quasi domino, qui ius habet in fundo: quem negat servitutem debere: ut ff. si ser. ven. l. ij. Et contra ratione possessionis intenditur contra eum, qui possidet rem ratione usufructus: ut ff. de acquir. pos. l. naturaliter. vel quasi possidet, ut si re utatur propter illam servitutem, quam sibi dicit debendam: in quibus nec est vera possessio, etiã naturalis. arg. ff. de serv. vrb. præd. l. si ædes. §. liber. as. & §. seq. & ratione horum & similium, dicuntur in rem. Item,

tu expressionis faciendæ in libello, sed respectu intentionis agentis. ut declarant hic Ias. & Hispan. Syl. 2. Hæc opinio reprobatur in servitute alti? tollendi: ibi enim confessoria negatiuis, nega-

absque
ut, &
ut.

not. quod dicit Plac. quod negatoria ita demum datur, si fuerit seruitus constituta, & postea amissa sed fallum est. competit enim, & si nulla fuit: ut ff. si ser. vend. l. loci. §. competit. & l. si iudas.

¶ 2. Istæ quoque;

actiones. De quibus §. prox. §. dixit. Nam ad proxima est facienda relatio. ut ff. de leg. j. l. si seruus plurium. §. si. & de testa. l. hæredes. §. sed & si notan. nam aliz non sunt negatiuæ, sed affirmatiuæ: sed in eo quod dicitur in rem sunt,

potest ad utrumque referri.

N. A. 1. Negatiuæ. Confessoria dicitur, quæ verbis agentibus concepta est, negatoria, verbis negantibus.

¶ 2. Quod genus actionis: scilicet negatariorum, & affirmatiuarum. Et nota quod nomen actionis largè hic ponitur: alias verò pro personalibus tantum, ut diximus §. eo. §. j.

¶ 3. In his, scilicet in causis rerum corporalium.

¶ 4. Possidet. in solidum. Si enim duo offerant se possidere, & uterque vincat, poterit alter vindicare, ut ff. ut poss. l. si duo. in fi. j. resp.

¶ 5. I. D. I. T. I. O. Hotomanus hic putat legendum esse: Ei verò qui non possidet, non est actio prodita, per quam neget rem possessoris esse. Tu vide ipsius disputationem.

N. A. 1. Possidet. Nam possessori sufficit, quod possidet. l. j. ff. ut possid. Et in re actionem possessio parere dicitur. l. vnica. C. de alien. ind. mu.

¶ 2. Neget rem actoris esse. Hæc verba restringunt præcedentia. s. ei verò, &c. Nam hoc perpetuò verum est, quod alijs non datur actio possidenti, per quam neget rem actoris esse. Sed potest poni casus, ut possessor habeat actionem, per quam dicat se dominum esse: ut ff. de rei vend. l. officium. & ff. usufructus. quemadm. cau. l. si usufructus nomine. Constat enim commodatarium non possidere, & commodantem possidere: ut ff. commo. l. rei. Idem in conductore, & locatore: ut ff. de usufruct. l. non solum. §. j. Alij dicunt legem illam, officium, loqui quan-

do alius non possidens agit, ut sic ratione detentionis talis agatur. Sunt & alij, ut Baldus & Ioann. qui dicunt, quod eo ipso, quod agit possessor rei vindicatione renuntiat causæ possessionis: cum hoc

sit possibile, re possidere, & vindicare posse: prima verior est.

Accur.

¶ Et ista communiter tenetur, quāvis nō multum congruat huic literæ. Syl.

¶ 3. Vno casu. Ut in duplicib' indicis: ut ff. de iud. l. in tribus.

& l. eod. §. quæ-

dam. & ff. ut poss. l. si duo. §. j. & l. de interd. §. ii. & ff. fam. ercisc. l. j. Vel dic, quod dicit de qualibet exceptione proponenda. Nec enim hic dicit, quod sit act. sed cautè dicit, quod partes sue onera actionis sustinet, secundum Io. ut ff. de except. l. j.

A. D. I. T. I. O. Dic, nec etiam placet hoc Pet. & Dyn. quia secundum hoc esset plus quàm nulle casus. Vnde Pet. ponit exemplum, quando reus suscipit in se onus probandi, scilicet quod res petita pertineat ad eum, & non ad actorem: ut l. circa. ff. de proba. & hoc exemplum placet hic Ioan. Fab. nam libera non dicit, actor, sed vicem actoris sustinet, & sic non est propriè exceptio, sed quædam illatio. Ang.

¶ 4. Vno casu. Restituo, Illo casu: ut rerū N. A. incorporaliū vindicationes significet. l. §. 5. vlt. ff. si usufruct. pet.

¶ 5. Apparebit. ut ff. de iud. l. in tribus. secundum primum: vel ff. de except. l. agere etiam.

¶ Sed istæ. Diuiditur in duas partes. Primò, ponit & declarat actiones præcedentim §. fore civiles. Secundò, ponit de actionibus prætorijs: ibi, aliz autem. Item ista secunda subdiuiditur. Nam primò, ponit de actionibus in rem prætorijs. Secundò, ponit de personalibus. Secunda inferius in §. in personam. Item, prima subdiuiditur. Nam primò ponit, quando res petitur quasi usufructu, quæ non est. Secundò, quando usufructu est: & petitur, ac si usufructu non esset. Secunda ibi, in §. rursus. Item prima subdiuiditur. Nam primò ponit de actionibus prætorijs in

in hoc:

in rem. Secundò, de eis duo ponit exempla. Secunda ibi, ecce plerunque. Primum exemplum prosequitur, ibi, Namque si cui. Secundum in §. rursus. iam allegato. Aretinus.

CAS V. Au-
diui primà di-
uisionem, quæ
actionis natu-
ram essentiám-
que attingebat.
Explica mihi,
quæso nunc eam,
quæ subiectum
in accideñtia di-
stribuit. Actio-
nū igitur quas-
dam ius civile,
quasdam Præ-
tor pro suo im-
perio introdu-
xit. Superioris

speciei quasdam antea proposuimus.
alterius nunc tibi exemplum expone-
tur, si modo prius admonuerimus ha-
rum quoque quasdam esse in rem, quas-
dam in personam. In rem, veluti, Ser-
uum mihi alienum bona fide accipiēti
vendidisti: ad eum vsucapiendū, opus
erat triennio: quum tamen eum am-
plius duobus annis non possedissem,
amisi. Ius civile mihi non dæ actio-
nem contra possessorem, eam etenim
dun:taxat concedit dominis. ego autem
dominus nō sum. Seruum igitur illum
amittebam, nisi Prætor quidam Pu-
blicius hoc iniquum esse videns, mihi
actionem in rem dedisset, quæ perinde
ac si rem vsucepisssem, dicam, Aio hunc
seruum meum esse: quæ actio ex au-
ctoris sui nomine dicitur Publiciana,
Corn. Vib.

¶ Not. primò, quòd actiones de qui-
bus suprà, sunt de iure civili. Item,
quòd Publiciana introducta est iure
prætorio. Item, quòd dictio, aliæ est
implicatiua. Item, quòd Prætor dabat
actiones: & sic videntur colligi, quòd
statuta conderet. Item, quòd in mate-
ria generali exempla sunt necessaria.
Item, quòd dictio, plerunque, denotat
regulam in cōtrarium. Item not. aliam
diuisionem actionum. Item, quòd in
Publiciana requiritur traditio, vel
quasi. Item, quòd si quis bona fide, &
iusto titulo rem acquisiuit à non do-
mino, & eius rei possessionem amittat,
datur ei Publiciana contra possiden-
tem, vel cōtra illum, qui rei restituē-
dæ facultatem habet. Syluest.

¶ Sed istæ. Latenter accedit ad secun-
dam diuisionem, scilicet aliæ sunt ci-
uiles, & aliæ prætorix, & de omnibus
exempla ponit. Sed quæritur de dua-
bus, scilicet de actione in rem, quæ

datur cōtra eū,
qui dolo desit
possidere. Vide-
tur enim Præ-
toria, vt ff. de
noxal. act. l. act.
§. j. Sed & ciui-
lis videtur in-
specta persona
actoris, qui de
iure ciuili ad-
mittitur ad agē-
dum: vt ff. de rei
vendi. l. in rem
actio. Sed dic,
eā ciuile inspe-
cta potius per-
sona actoris, quæ dignior est: vt ff. de
dol. ma. except. l. purè. §. fin. Et hæc
consideratio semper habetur. nam hæ-
reditatis petitio dicitur prætoria, quā-
do honorum possessori datur, vel fidei
commissario, licet contra possidentem
pro hærede, vel pro possessore detur,
& cōtra, si detur hæredi de iure ci-
uili, dicatur ciuilis: vt ff. de pet. hæ-
r. l. j. Semper enim iudicamus an actio
sit ciuilis vel prætoria, inspecta per-
sona actoris. [Communis opinio est,
quod actio hæc inuentione sit ciuilis,
per extensionē tamen possit dici præ-
toria: vt dicit hic Tas. Sylu.] Secundò
quæritur de actione commodari. Sed
dic, eam ciuilem: vt ff. commod. l. in
commodato. §. sicut. Et quòd dicitur
cod. tit. ff. commod. l. j. in princ. in glo.
ait Prætor. quæ est gloss. j. vel appro-
bando, vel confirmando dicit non in-
ueniendo, sicut & de petitione hære-
ditatis dicitur. ff. si pars hæredi. petat.
l. j. in princ. Sed tamen ipsa ciuilis est,
cū sit ex senatusconsulto, & centum-
viris dicatur: vt ff. de petit. hære. l.
item veniunt. §. cū antequam. & C. de
hære. pet. l. si. in princip. Omnes enim
actiones, quæ oriuntur ex his quin-
que partibus iuris, scilicet legibus, se-
natusconsultis, plebis scitis, principum
placitis, & responsis prudentum, ciui-
les sunt. Quæ verò à magistratibus, vel
Prætorum edicto descendunt, præto-
rix sunt: vt suprà de iur. nat. §. cōstat.
vsque ad §. ex non scripto. & ff. de iu-
sticia. & iur. l. iur. autem, & infrà de
perpet. & temporalib. actioni. in prin.

¶ Sed istæ quidē
actiones, quarum

Aliz

alix autem præter duas supradictas certæ sunt, vtrum sint prætorix, vel civiles. Accur.

" a Quarum mentionem. s. expressam, vt de quibusdam dictum est.

" b Et si quæ sunt similes. Vt quæ sunt ex cōtractu, vel quasi: vel ex delicto, vel quasi: & quæ descendunt ex variis figuris causarum, vt §. eod. §. j. & ij.

" Quævis Dyn. hic acerrimè in uelatur in hæc gl. tamen communiter docto. eā saluant, præsertim cum exemplum loquuntur. Syluest.

" c Ex legitimis. i. ex lege duodecim Tabularum, & pro id est civilibus. vel dic civilibus, id est, ex auctoritate iuris prudentum, & eorum responsis. nam totū est ius civile, vt ff. de iust. & iur. l. ius autē civile. & de orig. iur. l. ij. §. nouissimè.

" d Aliæ autem. Aduerte, quod hic doctores ita distinguunt hunc. §. incipiendo ibi, Sed istæ quidem. tamen communiter allegatur in materia Publiciana. s. alix. hic, & non superius incipiendo.

N. A. ¶ Prætor. Civiles ipso iure competere dicuntur: Prætorix ex iurisdictione Prætoris dantur l. iij. ff. de pup. sal. §. non autem. infr. de perp. & tempor. Itaque Prætorix, siue honorariæ directis, legitimis, civilibus opponuntur l. 26. §. 2. ff. de noxal. l. §. §. ult. ff. de his qui deie. vel esu.

" e Tam in rem. id est, tam in rem tantum, quam in personam tantum, Nec enim aliqua prætorix inuenitur, quæ sit mixta, scilicet in rem, & in personam, licet civilis talis inueniatur: vt infrā eod. §. quædam. [Dic non esse verum talem petitionem hereditariæ esse mixtam: quia communis opinio est in contrarium, vt in rubr. ff. si cert. pet. Sylu.] Et primo hic de reatibus dicit usque ad §. in personam, & postea de personalibus dicit. Accur.

" Rationem assignant doctor in rubr. ff. si cert. pet. Syluest.

" f Ipsas. s. prætorias: quasi diceret, non solum civiles, quas exposuimus.

" g Necessarium. id est, utile: quod enim medica-

quasi vſucepiſſe, quod nō vſuceperit: vel ex diuerso^l possessor^m dicat aduersarium suum non vſuceperit.

¶ A. Sio Publiciana dicitur prætorix. & datur ex re quitate Prætoris illi, qui rem nactus est à nō domino ex aliquo iusto titulo, qui esset apertus ad domini præſcriptionem, & datur quasi ipse re vſuceperit. Accur.

tozem. Syluester.

" h Ecce. Hoc est primum exemplum, quod exponitur statim ibi, nāque, &c.

" i Plerunque. Quia hoc semper dicere non poterit: scilicet contra dominum, nisi in casibus: vt statim dicemus.

" k Dicit. Agendo Publiciana.

A D D I I I O Dicit enim possessori perinde atq; si vſucapionem compleuiſſet, se dominū esse. Significat enim vox Quasi, non Ferme, sed Tanquam & xxiij, perinde ac si. vt docet Francisc. Hotoma.

" l Vel ex diuerso. Hoc exponitur infrā. §. rursus.

" m Possessor. id est, dominus quondam, ad quem rediit tunc possessio. Vel dic possessor quondam, nunc petitor.

LIBELLVS IN ACTIONE Publiciana.

" Nāque si cui. Hic tractatur de actionibus prætorix realibus: & primò de Publiciana, in qua qualiter formetur libellus, est videndum. Vnde sciendum est, quod actio Publiciana. cōpetit, quando res aliena traditur ex iusta causa, vnde si cadet à possessione aliquo casu, poterit hac actione agi contra possessorē

seisorem, nisi sit dominus, qui possidet: ut ff. de Publ. l. j. §. penult. & fin. & suprā eod. §. prox. ver. ecce plerunque. Formabis ergo sic in hac actione libellum: Dico ego A, contra B, quod

ipse detinet rem mihi tradita ex causa emptionis, quam quasi vlucepi, unde proponendo Publicianam contra ipsum B, peto ipsam rem iure quasi dominij mihi adiudicari, & eundem B, a eius restitutione condemnari. In hoc libello licet nomen actionis proponatur, sufficit

ut causa datur, quæ talis est: Unde cum ipsam rem quasi vluceperit, peto, &c. ut in prædicto §. ecce plerunque. vel potest assignari pro causa hoc, Unde cum ipsa fuerit mihi tradita ex causa emptionis, peto, &c. & est eadem prima cudi ista: quia traditio ex iusta causa parit vluceptionem, ut ff. de Publ. l. j. ij. iij. & iij.

N.A. Namque si Prior Publiciana est utilis vindicatio, quam Prætor, ei qui ex iusta causa rem bona fide possessam nondum vluceperat, aduersus prædonem, aut multo titulo possidentem, eius recuperandæ causa concedit. l. j. de Publ. l. 35. ff. de oblig. & actio.

^a Ex iusta causa. id est, ex aliquo contractu, qui descendit ex iusta causa, id est, ex affectione vtriusque partis: ut ff. eod. l. in omnibus rebus. ad fin. tit. quam affectionem iustum est seruari: ut suprā de rerum dinis. §. per traditionem Et hoc diuinum modo talis titulus fuerit aptus dominium transferre, licet non transferat: quia traditio non plus transfert, quam sit apud eum, qui tradit: ut ff. de acquir. rer. domin. l. traditio. Et nominatur huiusmodi contractus. ff. de Publ. l. j. in fin. & l. ij. iij. iij. v. vj. & vij. si verò contractus non est habilis transferre dominium, non competit Publiciana: ut ff. de Publ. l. quicumque. §. j. & fin.

^b Tradita. A non domino.

N.A. Et necdum. Quia vluceptionem cepit, sed non impleuit.

^c Dominus pfectus. Per vluceptio-

nem. Nam per traditionem dominus factus non fuit. Si autem altero istorum modorum factus dominus fuerit, Publiciana ei non datur, sed directa rei vend. ut ff. de Public. in rem actio.

l. j. in pr. & §. j.

habet in rem directam actionem ad eam rem persequendam: quippe ita prodita sunt iure ciuili actiones, ut quis dominium suum vendicet &c. Sed quia sanè durum t erat, eo casu^h deficere actionemⁱ: inuenta est à Prætoris actio^k, in qua

^d Casu. imò & si quocūq; modo. Nā & si per furtum, vel rapinā, vel aliam vim amiserit: non tamen habet in rem actionem directā, sed hanc: licet habeat & alias actiones, ut furti, vel vi bonorum raptor. & similes, ut suprā de obli. quæ ex delictis. §. sed & hon-

oræ fidei. & suprā vi bon. raptor. §. fin.

^e Et sic non. ex hac glo. q. furtum non connumeratur inter casus fortuitos. de quo latè disputat hic Hispan. Syluest.

^f e Nullam. De aliis autem realibus constat: sed de hac rei vindicatione dubitatur.

^g f Directam. Sed nunquid Publiciana cōpetit ratione vtilis dominij? Quidam dicunt quod sic. dicentes, q. vtile dominium habet, cui Publiciana competit: & dicunt hanc esse causam Publicianæ, sicut directum dominium est causa directæ actionis in rem: ut ff. de rei vendicat. l. in rem actio. in princ. Alij dicunt, quod nec vtile dominium habeat, cum ille, qui vtile dominium habet, etiam contra dominum agat: ut ff. si ager veltig. vel emphyt. pet. l. j. ij. & iij. quod non est in Publiciana: ut ff. de Publ. l. penult. & fin.

^h g Vendicet. Hoc videtur falsum: nam aut habeo dominium. & tunc non vendico, quod habeo: si non habeo, nec tunc vendico: ut ff. de rei vendi. l. in rem actio. l. j. j. resp. Item, dominium est ius, & res incorporalis: quomodo ergo vendicatur: Sed dic dominium, id est, ratione dominij.

ⁱ Durum erat. Iniquum erat prædonem bonæ fidei possessori præferri, idque à Prætoris, cuius officium est, supplere defectum iuris ciuilis.

^k h Eo casu si isto suprādicto.

^j i Deficere actionem. Quod erat secundum ius ciuile.

^k k Actio, scilicet, Publiciana, ut statim

rim subicit: alijs nisi Prætor actionis nomen diceret, in factū daretur, sicut ex civili obligatione noua datur conditio ex lege, si non caueatur de nomine actionis: ut ff. nau. cau. stabu. l. & ita s. ait. Præ-

tor. in gloss. ij.

ff. de condi. ex

leg. l. j.

5. ff.

AD DITIO.

Nova gloss. se-

cundum Dyn. quam tene menti pro regula: quæ actio competat ex remedio civili, vel prætorio: pro qua facit text. ff. de adul. l. quod ex his. Sed contra hoc opponitur d. l. sed & si possessor. in princip. de iureiur. coniuncta gloss. in verbq. dandam. ubi actio in factum, & Publiciana videntur esse idem. Sed tu responde, ut ibi per glo. & doct. Ang.

* 2 Dicit. Et sic videtur, quod Prætor permittit mentiri: quod Placen. concessit: & idem in sequentibus casibus tribus, & facit. C. de bon. mat. l. j. unde sic libellum formabat, Peto talem rem quam possides, & quam enim vel alia simili iusta causa habui à non domino: quia dico me vſcepisse. Nam licet hæc verba, quia dico me vſcepisse, &c. directam rei vendicationem magis videantur inducere: tamen ex adiunctis Publicianam signant. Alij dixerunt ita esse formandum, Peto talem rem quam dico meam: sed quia fortè non possem probare meam, propono Publicianam. Alij dicunt utranque alternativè proponi, scilicet, rei vend. & Publicianam hoc modo, Peto talem rem iure directi, domini, vel quasi: & hanc approbat consuetudo. Sed certè dux primæ nō placent: quia quomodo diceret rem suam se vſcepisse, cum hoc non sit verum? sic enim peieraret in sacramento calum. ut C. de iur. propter calum. dat. l. j. Sed illi respondent: quia hoc facit lege permittente: unde nō peierat. ff. qui satisd. cog. l. fin. Sed hæc ultima placet: quia unam debet eligere, & non pluribus agere actionibus: ut ff. de reg. iur. l. nemo. s. quoties. [Et iste modus approbatur per Dyn. Angel. & Iaso. Sylvest.] Sic ergo quartò esse formandum in hunc modum libellum. Peto rem talem mihi restitui iure quasi domini, perinde ac si vſcepissem. Verbum enim quasi, positum supra eod. s. aliz, hic repetere, & similitudinariè ponatur, non affirmatiuè, id est, dicere, sicut vendi-

carem quo ad effectum re verè vſcepta: ita nunc quasi vſcepta: & ita in sequentibus casibus. Ex prædictis patet, quod quinque sunt necessaria, ut deat Publ. scilicet traditio. vel quasi.

quod dico pro-

cepisse, quam vſu pter res incor-

non cepit, & ita porales, quæ

vendicat suā esse, tradi non pos-

sua ut ff. de ac-

quit. rer. domi.

l. seruis. s. incorporales. ff. de Publ. l. j.

& l. traditionem. s. j. Secundo, quod ex

titulo apto ad mutationem domini,

ut hic dicit, ut ex venditione, vel simi-

libus. Item, quod à non domino acce-

pit. Nam alias dominium esset transla-

tum ff. eod. de Public. l. j. in princ. ibi,

à non domino & ibi not. Item quarto,

quod bona fide acceperit: unde credi-

derit se dominum factum esse tunc: ut

ff. de Public. in rem acti. l. cum qui su-

riorio. s. Prætor. Quintò, quod credat

se dominum hodie non esse, cum pro-

ponit eam: aliàs esset sibi contrarius.

Sed tatum duo prima ex his quinque

sunt difficilia agentis, scilicet probatio

traditionis, & tituli, rei qua consistunt

intellectu agentis, cum sint de sua con-

scientia, quæ per testes probari non

possunt. Sed quid, si dubitat hodie

verum actor fuerit dominus vel non?

Respon. salva fide proponat, quod sibi

melius videtur, vel rei vendic. vel Pub-

lic. Sed quando penitus est in dubio,

proponat Publicianam: & in ea obri-

nebit, nisi aduersarius probet actorem

huius dominum fuisse: quod si probet,

dabitur ei rei vendic. qui enim egit

actione Publ. & succubuit, non repel-

litur à rei vendi. directæ, Idem è con-

tra: ut ff. de euictio. l. minor. s. si ser-

uus. licet quidam dixerint contrarium

in utroque casu: quia ius suum unde-

cunque & quatecunque in primo iu-

dici deduxisse videtur: ut ff. de excep-

ptio. rei iudica. l. si mater. s. eandem.

Sed expone vndecunque, & quatecun-

que, id est, siue de iure civili, siue de

iure gentium, dummodo directum: ut

ff. de rei vendicatio. l. in rem actio. in

princ. At illi dicebant, siue directum,

siue vtile: & ita patet, quod cum sint

contrariæ rei vendicatio directæ, &

Public. vno libello proponi non pos-

sunt. ut C. si ser. ext. l. j. sed ex consue-

tudine contrarium seruatur. Nā utra-

que simul proponitur: licet super vna

probationes tantum inducat, ne sibi

contrarius sit. quod certè est contra d. l.

C. &

C. & regulā illā. ff. de regn. iur. l. nemo. s. quoties. & hoc ex parte actoris. Ex parte autem rei spectamus, an possideat, vel dolo desierit possidere: ut in rei vindicatione diximus. Nam contra omnem possidentem datur, præter quam contra dominū: ut ff. de Pub. l. pē. & si. Sed etiā contra dominū datur in sex casibus. Primus est, si à nō domino emi, qui postea vero domino successit, & ad eū possessio redierit: nam licet sit factus dominus, tenetur tamen Publ. ut ff. de rei vend. l. si

à Titio. Secundus est, si rem à non domino emi, & postea verus dominus voluerit à me vindicare: sed ego fui absolutus: & postea res ad illū rediit, agat Public. & si excipiat de domino, ego replicabo: quia quandoque eo agente fui absolutus: ut ff. de except. rei. iudi. l. si quis rem. Tertius est, si egi noxaliter contra honor. poss. serui, & ipse dedit mihi cum pro noxa: siue enim contra me possidentem verus dominus agat, siue eo possidente, ego agam Public. obtimeo: ut ff. de noxa. l. & generaliter, & l. præced. in fine. Quartus est, si ego fui missus in poss. vicinæ domus, quam aliquis bona fide possidebat, possessore si cauente: & postea verus dominus conueniatur possideri vi fortē, & unde vi interdictum, & Public. habeo: ut ff. de damno infe. l. damni. s. si pupillus. versic. non solum. Quintus etiam adiiicitur, ut si rē possideo, & eam non dolo, sed culpa desij possidere: & sic litis æstimationem tantum, secundum ius vendicanti præstitit, ut ff. de rei vend. l. qui restituere. si postea res ad dominum redeat, agam Publ. contra eum: ut ff. de rei vendi. l. si culpa. Vel expone. l. illam, ut habeat utilis actionem, quam actor directā haberet quasi nomen emisse videatur, Sextus adiiicitur: si me mandante rem meam vendidisti: sed me prohibente tradidisti emptori: hac act. vel exceptione defenditur. Præterea etiam contra me do-

minum hac actione agit: ut ff. de Publicia. lege Papinianam.

AD D I C T O Not. hanc gloss. quæ ponit casus in quibus datur Publ. cōtra dominum. Item not. gloss. in l. fin.

ff. eodem. Et aduerte, quoddam cer Angel. in d. l. si. addat casus Papinianus. ff. eodem. secundum lectu. Dyn. ibi, quod procurator vendidit rem dominicā: tamen non est opus, quod addatur: quia habes hic gloss. ordi. dum dicit, Sextus adiiicitur si, me mandante, rem meam vendidisti. pon-

dera ibi meam, & sic mandantis. Angelus.

AD D I C T O Quod autem dicitur Publiciana dari quasi domino, sic intellige, quod Quasi dominus dicitur, non qui sermē dominus est, sed qui perinde habetur, ac si dominus esset, eodēmq; iure utitur, quo, si dominus esset, uteretur. Hæc ex Frācisc. Hotom. & A Publicio. Sicut ab Aquilio Aquilia fuit inducā: ut supra de lege Aquilia. s. ex hoc tamen capite.

Rursus. Iste s. diuiditur in duas partes. Primò ponit de restitutione danda præsentī contra absentem. Secundò addit, & extendit ad alios multos casus. Secunda ibi, Quod genus.

C A S U S Flavius rem meam bona fide emptam possidebat. quum eam nō dum per idoneum tempus usu cepisset, in legationem missus est. Ego interea certior de re mea factus, volo illum interpellare. sed quia aberat non possum itaq; accidit, ut dum abesset, tempus impleretur vsucapionis. In reuersum agere volebam: sed in re ciuili mihi actio in rem deerat. datur enim illa domino: ego autem dominus non sum. Quoniam tamen Prætor quidam Paulus perspexit id iniquum esse, me propter alterius absentiam vsucapionem interrumpere non potuisse, actionem constituit: quia perinde mihi licet dicere: Aio hanc rem meam esse, ac si Flavius non vsucepisset. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE
reſciſſoria.

¶ Hic tractatur de actione reſciſſoria, in qua qualiter formetur libellus, eſt videndum. Sed primò ſciendum eſt, quod actio reſciſſoria locū habet, cū abſens cauſa rei-pub. vel captus ab hoſtibus, vel

ex alia cauſa neceſſaria, vel probabili uſu cepit re præſentis, vel præſens rem abſentis ex cauſis præmiſſis. ut in hoc. §. rursus. & ff. quibus ex cauſis maior. in integ. reſtituā l. j. & ij. unde reuerſo abſente formabitur libellus in hunc modū: Dico ego A, contra B. quod ipſe in abſentia mea rem meam uſucapit: unde ſupplifico vobis domine iudex, implorando officium veſtrum, quatenus reſcindatis uſucapientem, ut ea reſciſſa poſſim rem meam petere, quaſi eam non uſucapiſſet: quo impetrato, poterit agere viſi reſciſſoria rei vendicatione. Nec erit proprium nomen actio hoc quod dico, reſciſſoria, ſed adiectio quædam: & illa, quæ primò erat directæ, latitur viſi: ut C. quibus ex cauſis maiores in integ. reſtituantur. l. prima & C. de poſtlimin. reuer. l. ab hoſtibus. iij.

¶ Rursus ex diuerſo. id eſt, contrario. Nam ſuprà aſſerendo, & ſe uſucapiſſe dicit: hic negando, & aduerſarium non uſucapiſſe dicit. Accur.

N.A. ¶ Rursus ex diuerſo. Poſterior Rubrica eſt, per quam, cuius res ab eo qui Reip. cauſa abſuit, quive apud hoſtes fuit, uſucapta eſt, reſciſſa uſucapione, rem ſuā vindicat. l. i. ff. ex quib. ca. maior. Itaque reſciſſoria hæc actio eſt, & reſtitutoria. l. 20. ff. cod. tit.

¶ 2 Reipublicæ. ſcilicet ciuitatis Romanæ: ut ff. de verbor. ſign. l. cum qui. Idem tamen ex generali clauſula poſita. ff. ex quib. cau. ma. l. j. in fin. Idem in cæteris ciuitatibus dicendū eſt: ut ff. ex quib. cau. ma. l. ſed & ſi per Pretorē. §. pen. Idem etiam ſi cauſa municipij alicuius: ut ff. ex quib. cau. ma. l. legatis.

¶ 3 Abſeſſet. Alias abſens eſſet. Iſte qui abſuit Reipublicæ cauſa rem præſentis duobus modis potuit uſucapere, ſcilicet: per ſe: & quia re illam ſecū detulit, ſue domi dimiſit, & animo poſſediret: dicitur de eo qui ad nundinas proſectus eſt: ut ff. de acquirend. poſſ. l. clām

poſſide. §. qui ad nundinas. Item per alium ſcilicet per filium vel ſervum, ut ſtatim in captiuo dicemus.

¶ 4 Vel in hoſtium. Qui ſunt hoſtes, dicitur ff. de capt. l. hoſtes. & ff. de verb. ſignific. l. hoſtes.

Reipublicæ a cauſa abſeſſet, vel in hoſtium poteſtate eſſet, rem eius, qui in ciuitate eſt

ſcilicet, quibus populus Romanus bellum publice indixit, vel qui populo Romano bellū indixerunt. Si

ergo ab alio quis capiamur, nunquid hoc locum habet. quod hic dicitur: Credo quod ſic ſicut quado abſeſſet cauſa alicuius ciuitatis, vel municipij, ut ſ. dicitur eſt. In hoc autē differunt, quia nō ſunt ſervi talium hoſtium: ut ff. de capt. l. hoſtes. & ſic poterit ſacere teſtamentū, quod aliās nō poſſet, cū eſſet ſervus: imò & eius obſes nō poſſet: ut ff. de reſta. l. eius, qui. & l. obſidet. & cur.

A D D I T O. Idē ſi princeps vel Papa, ſive eius legatus de cōmiſſione Papæ alicui ciuitati ſub ſine eccleſie bellum indixerit: quia capti efficiuntur ſervi, & eorū bona efficiuntur capientium: & ſic in omnibus his habebit locū fictio poſtlimini: quod not. perpetuō.

¶ 4 Potestate. id eſt ſeruitute, alias accipitur pro iuriſdictione, ut cum dicitur, poteſtas habet homines de diſtrictu in poteſtate, id eſt iuriſdictione. Item ponitur pro obedientia in qua poteſtate eſt monachus ſub abbate, & clerici ſub prælatiſ. Item ponitur pro dilectione ſive pietate. & hæc patria poteſtas dicitur: ut ff. de verb. ſign. l. poteſtatis. Sed quomodo iſte ab hoſtibus captus poterit uſucapere, cū ipſe ab alio poſſideatur: ut ſ. de iur. perſonaz. §. ſervi. ergo ipſe poſſidere nō poteſt: ut ff. ad legē Iulian. de adul. l. ſic eueniet. ibi. in ſua enim &c. ff. de acquir. dom. l. homo liber, §. quicquid. ergo nec uſucapere: ut ff. de uſucapio. ſine poſſeſſione? Reſpon. uſucapit per filium, vel per ſervum in re peculiari: ut ff. ex quibus cau. maior. l. item ait Pretor. §. hæc autem. & l. denique. & l. ait Pretor. §. hi planē, & ff. de uſucap. l. iulio. §. fin. Sed nec videtur, q̄ per ſervum poſſit captiuus uſucapere: ut ff. de uſucap. l. neq; ſeruus. Sed dic, quod illa loquitur in cauſa peculiari: quod verum eſt. vel loquitur ipſa veritate inſpecta: hic autem de iure poſtlimini, inſpecto, quod præualeat veritati: ut ſ. quib. modis pat. pote. ſolui. §. ſi ab hoſtibus.

A D D E

ADDITIONE Doct. communiter sequuntur glos. & iac. reprobant hic Ang. quem videas. & du. textus noster dicit, quod capias ab hostibus potest vsucapere. iac. explicat de actione personalis, in qua cur-

rit prescriptio, non ex possessione prescribitis, sed ex solo cursu temporis, negligentia non petitis. vide hic per eum. a. in civitate esset. Quasi di-

cas, qui non abest. Quid ergo, si uterque abest, & alter alterius rem vsucapit? Respond. & tunc habet locum hæc restitutio: ut ff. ex qui. cau. ma. l. si. videtur autem desinere abesse, cum domum rediit vel redire potuit finito negotio, pro quo erat absens: & tunc dicitur desinere abesse, nisi iusta causa impeditus fuerit in redeundo. statuuntur enim ei xx. miliaria diurna: ut ff. ex quib. cau. ma. l. si. cul. s. adiu. Et sic patet, quod de necessaria absentia tunc intelligitur, alijs contrarij ff. ex quib. cau. ma. l. hi. qui. & l. seq. sed verum desierit, hic positum, strictius ponitur, id est, quod possit conveniri. Itē ē contra, si presens rem absentis vsucapit: ut ff. ex qui. cau. ma. l. j. s. verba. & tunc siue cōpleta est tota vsucapio in presentia, id est, intra modicum tēpus: siue in absentia, siue postea parum, idem est: ut ff. eod. l. ab hostibus. s. sed quod simpliciter.

¶ Communis resolutio est, q. si vsucapio sit pro maiori parte cōpleta in absentia, & finita in presentia, quod ille absens restituatur tantum ad tēpus absentia: reliquum verò tēporis cedat ad cōmodum vsucapientis. ita doct. in l. quod tēpore. C. de restit. mil. Syl.

N. A. ¶ Permittitur domino. Qui possessore absente, cum instigare actionē cuperet, non potuerat: ideo dicitur contra ius civile, quia vsucapio rescinditur l. 35. ff. de oblig. & actio.

¶ a Annū. s. vitē, qui cōstat ex ccc. lxx. diebus: ut ff. de statu li. l. cum hæres. s. Strichus. In quibus actor habebit facultatem agendi: nec impediretur per se, nec per rem, nec per iudicē. Nā hæc tria necessaria sunt, ut utilis dies, aut annus currat: ut ff. de diuer. & tempo. presc. l. j. ¶ Communiter tenetur, quod in dispositione prætoria annus sit utilis, in civili cōtinuus: ut per doct. hic.

Syl.] Hodie verò in omnib. restitutionibus quadriennium cōtinuum computatur: ut C. de temp. in integ. restit. l. si. & ita not. hic, quod hic liber corrigitur per C. in hoc anno utili generali-

ter secundum quosdam. Sed dico contra: quia illa tām in restitutionib. dicitur, unde in illis remanet utilis annus. Et hæc communiter approbatur opinio in

d. l. fin. Syluest.

¶ b Rescissa. Per in integrum restitutionem petiā a iudice vivo: ut subducatur tempus vsucapionis, quo fuit absens: ut C. de restit. mil. l. iij. sicut & minores petunt: ut ff. de except. l. exceptiones, quæ personæ. in fin. Et hoc ipsum scilicet, quod postulare possunt, a mortuo Prætorē conceditur ei: ut ff. eod. l. j. per totum. Restituit ergo eos Prætor vivus, ut sic agant antiqua actione, ac si res rō esset vsucapta. vel actio prescripta. & ideo actio ad quam restituuntur, dicitur rescissoria, non quod sit nomen proprium actionis, sed quæ erat primò realis, siue personalis directa, nunc dicitur utilis: ut C. ex quib. cau. ma. l. fin. & de cap. l. ab hostibus. iij. Alij dicunt quod statim eo reuerso habet rescissoriam: & dicunt eū proprium nomen actionis: & sic dicant, quod maiores iure actionis, sed minores officio iudicis restituuntur. Dicunt tamen, quod hæc rescissoria actio efficaciam non habet, antequam infuisset in eam Prætoris spiritum vitæ, dando restitutionem, quod satis cecidit in primam opinionem. Nam semper verum est quod a Prætoris mortui edicto sit: & auctoritate Prætoris vivi.

¶ Et ita communiter tenent doctores, quod rescissoria non competit, nisi prius præcedat iudiciū rescindēs Syl.

ADDITIONE. Actio rescissoria est, per quam vsucapio rescinditur, cuius explicationem vide hic per Fran. Hot.

¶ c Vsu non cepisse. Et sic videtur concedere mentiri, quod P. consuetur. Sed dic quod non mentitur: sed dicit sibi restituendum, ac si vsucaptum non esset: ut sup. a prox. s. diximus.

¶ d Actionis. s. rescissoria supradictæ. Accurs.

Qq :

¶ a quibusdā. Ut si rem absens, vsucapiat præsens. Item si aqsem fuit probabili causa, ut studiorū. Item in vinculis positus: ut ff. ex qui. cau. maio. l. j. & l. sed & si per Prætorē. in fi. & l. seq. & de illis legib.

infra facit mentionē, cum dicit de volumine Digestorum.

¶ Itē si quis. Dilatitur in duas partes. Primò, ponitur dictū, ex quo facit quæstio. Secundò, determinatio. quæstionis. sitionis. Secunda ibi, Permittitur.

¶ C. l. v. s. Milo' ille pre alieno nobilis, qui multis se debere videret, suaque omnia breui a creditoribus dilacerata iri, animo fraudandi creditores domum suam vendidit, eiusque dominium per traditionem in alium transfudit. Creditores a Prætorē postulant bonorū possessionem impetrant. cum emptor defenderet se possidere, isti creditores contra eum actionem non habebant a iure civili proditam. Prætor autem Paulus id iniquū esse ratus, actionem eis dedit in factum, qua peterent eius domus possessionem, utpote quæ in debitoris bonis sit. si emptor suam esse defendat, creditores contra, eam in bonis debitoris mansisse contendunt, quod probabūt, quia in fraudem eorum alienata sit. alienatio autem in creditorum fraudem facta pro nulla habetur. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE in factum, quæ & Pauliana dicitur.

¶ Hic de alia prætorā, & personali tangitur: & illa datur creditori ad reuocandum ea, quæ in fraudē eius sunt alienata: & appellatur Pauliana, siue in factū. de qua ff. de vsur. l. videamus. ij. s. in Pauliana: & ff. quæ in frau. cred. l. hæc in factum. Et ponitur hæc actio inter reales, ppter quandā similitudinem quam habet cum rescissoria: quia sicut per illam rescinditur vsucapio, ita & per hæc traditio, ut in hoc s. itē si quis: & forma in ea libellum sic: Dico ego Ascōtra B. q. debitor meus alienauit, & vendidit ei in fraudem bona

sua. & quod ego iustus fui ex sententia prædictis possidere bona ipsius debitoris, unde proponendo contra ipsum Paulianā actio. peto possidere illa bona, ac si nō essent tradita ipsi B. & non.

possessionibus per creditores prius in bonorum debitoris possessionem missos reuocari possunt, atque si tradita non manserint, & semper in debitoris patrimonio manserint.

¶ Item si quis f

uocanda corporalia: actio verò in factum datur ad incorporalia, secundum quosdam. Sed dicas, quod Paul. non est propriū nomen actio. sed quædā adiectio: & datur act. in factū, tam pro corporalibus, quàm pro incorporalibus. A. D. 1. 1. 1. Vis autem & effectus Paulianæ hic est: ut qui possident, possidere desinant: & res in debitoris possessione, qui iam condemnatus est, itz restituatur, ut qui alia priore sententia missi erant in eius bona, possidere iam incipiant. per hanc enim (ait Paulus) actionem, Prætor id tantum agit, ut perinde sint omnia, atque si nihil alienatum esset. l. videamus. ij. ff. de vsur. Hæc ex Hotom.

LIBELLVS IN ACTIONE Paulianæ.

¶ Actio verò Pauliana datur patrono ad reuocandum ea, quæ libertus in eius fraudem alienauit. & eodem modo formabis libel. sicut in Paul. vel in actio. in factum. de qua est hic proximè dictum.

LIBELLVS IN ACTIONE Caluisianæ.

¶ Caluisiana verò actio datur utrique, scilicet tam creditori, quam patrono: in qua eodem modo forma libel. sicut in prædicta actione.

¶ Item si quis Pauliana est, quæ creditoribus, quorum in fraudem res alienata est, bonorū poss. impetrata conceditur, ut eam rescissa traditione quasi vindicet l. j. & pass. ff. quæ in fraud.

¶ a In

* a In fraudē. Not. quod uterq; tū debitor, quā receptor oportet quod fraudem participet, quādo titulus non est lucrativus. [hoc verum, in creditore: scilicet in alienatis in fraudem patroni.

l. j. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

patro. Item, nō

procedit in de-

bitore civitatis.

l. ij. C. de debitoribus.

l. i. §. si quis in

fraudem. ff. si

quid in fraudē

in fraudem a cre-

ditorū rem suā

alicui tradiderit,

bonis eius a credi-

toribus possellis d

ex sententia Presi-

dis e permittitur

ipsis creditoribus,

hic assignat me-

liorem, quā

ego aliā sum secutus. Syl.

* b Creditorē. Largē accipe pro om-

ni eo, cui aliquid debetur: ut ff. de ver-

borum signifi. l. creditorum, & l. cre-

ditores. l. si cui. & in auth. de fideiuss.

§. penul. col. j.

* c Conclude cum hac glo. quod credi-

toribus etiam largē sumptis, etiam ex

delicto competunt actiones reuocato-

riæ. Item, & creditoribus futuris, quo-

ties ex coniecturis constare posset a-

lienationem factam fuisse in fraudem,

vel quando futuri creditores succes-

sissent in locum priorum creditorum.

l. ait Prætor. §. ita demū. ff. qu. in fraud.

credit. Sylu.

* d Rem suam. scilicet corporalem,

ex eo quod dicit, tradiderit. Idem ta-

men est in corporalibus, ut patet per

multa exempla. ff. quæ in fraud. cred. l.

prima, secunda, & tertia, vsque ad l.

qui autem.

* e Permittitur. scilicet intra annum

vilem: ut ff. quæ in fraud. cred. lege

prima, primo responso: de eo tamen

Q9 3

comissariis: in primo enim casu con-

silium & euentum, in secundo euen-

tum tantum inspicimus: ut C. de iis,

qui man. non poss. l. j. & l. fin.

* f Rationes diuersitatis ponuntur per

glos. in l. fin. C.

qui manumit.

nō poss. quarum

ultimā appro-

bāt doc. sed ias.

hic assignat me-

liorem, quā

ego aliā sum secutus. Syl.

* h Creditorē. Largē accipe pro om-

ni eo, cui aliquid debetur: ut ff. de ver-

borum signifi. l. creditorum, & l. cre-

ditores. l. si cui. & in auth. de fideiuss.

§. penul. col. j.

* i Conclude cum hac glo. quod credi-

toribus etiam largē sumptis, etiam ex

delicto competunt actiones reuocato-

riæ. Item, & creditoribus futuris, quo-

ties ex coniecturis constare posset a-

lienationem factam fuisse in fraudem,

vel quando futuri creditores succes-

sissent in locum priorum creditorum.

l. ait Prætor. §. ita demū. ff. qu. in fraud.

credit. Sylu.

* k Rem suam. scilicet corporalem,

ex eo quod dicit, tradiderit. Idem ta-

men est in corporalibus, ut patet per

multa exempla. ff. quæ in fraud. cred. l.

prima, secunda, & tertia, vsque ad l.

qui autem.

* l DITIO No. singu. illam legem

in princip. quod si debitor repudiat

hæreditatem vel legatum, vel alio mo-

do & titulo poterat acquirere, & non

vult, imò repudiat etiam in fraudem,

& despectum creditorum: an habeat

locum ista materia? Dicitur ibi, quod

non: quia dummodo non deminuat

de suo patrimonio, non habet locum

dispositio huius §. quod nota bene.

Angelus.

* m Alicui. fraudandi quoque animum

habenti. N. A.

* n Possellis. id est, possidere iussis;

nec enim re ipsa a creditoribus fue-

rant possessa bona debitoris, cum ipse

alienauerit. Vel dic possellis, quæ re-

manferant, & non sufficiebant: ut ff.

cod. l. ait Prætor, quæ Lucius.

* o Prædis Puta quia fuit condemna-

tus, & non satisfecit condemnationi

intra tempus, unde missus fuit actor in

possess. bonorum.

* p Permittitur. scilicet intra annum

vilem: ut ff. quæ in fraud. cred. lege

prima, primo responso: de eo tamen

Q9 3

quod pervenit ad eum, vel quod dolo
fecit, quo minus perveniret, perpetuò
datur: ut si. eodem l. ait. Pextor, qui
uci. §. hęc actio.

A. D. D. I. I. De ista materia excus-
sionis vide hic
Iarē per doct. &
refert hic Ias.
casum singul. in
authent. cōtrā,
rogatus quis. C.
ad Trebell. ubi
etiā in rei vend.
est necessaria
excussio bono-
rum.

re scissa t traditio-
ne, eam rem pene-
re, id est, dicere
eam traditam non
esse, & ob id in bo-
nis debitoris man-
sisse.

N.A. r. Rescissa. vulgo, cassata, annullata.

2. a Fam re pe-
tere. Sed qua
actione? Respõ.
Pauliana, que
datur creditori

reſciſſa t traditione, eam rem petere, id eſt, dicere eam traditam non eſſe, & ob id in bonis debitoris manſiſſe.

¶ Si iana quoq;
de quali Semiana,
que est hypotheca
dictum, in re
prioris sunt. I
ma locatori con-

ad reuocanda corporalia, sed in factum ad reuocanda iura, vt ff. de vsur. l. videamus. ij. §. in Fautiana. & ff. eod. qu. i. in frau. cred. hac in factum. Vel verius dic quod nulla dicitur Pauliana, nisi adiuncta: quia & Paulo facti inducta: sed in factum Pauliana dicitur, quæ ad reuocanda corporalia & incorporalia competit, & datur contra accipientem & heredem eius in quantum ad eos peruenit, etiam non restituito ei pretio: vt ff. eo. l. ait Prætor, quæ Iulius 2. ff. & l. seq. & l. si debitor. & l. ex his. In tum autem qui in fraudem alienauit, actio non datur, cum nudus sit, nisi ita fraudulenter dispersit, vt res apparere non possint: quo casu etiam in carcerem detrahuntur: vt ff. eo. l. si §. fin. ff. & Fautiana, quæ datur soli patrono ad reuocanda ea quæ liberis, in fraudem patroni alienauit inter vivos, vel in ultima voluntate, quo minus patronus habeat tertiam: vt ff. si quid in frau. patro. l. j. in princ. & §. j. suprâ de succ. lib. §. sed nostra constitutio. Et & Caluissiana, & ipsa tam patrono, quam creditori competit: vt ff. si quid in frau. patro. l. Fautiana. Quidam tamen dicunt contrâ in eo, quod de Fautiana dictum est. arg. ff. de vsur. l. videamus. ij. §. in Fautiana. Sed certè ita dicitur littera, per quam. & sic refertur ad proximam tantum, scilicet Paulianam. Et ille dix imitantur nequam superioris in factum Paulianæ. sed quæro, quare sunt hic

hic posita inter reales praeioria, cum
ipsae personales sint: quod probatur
per id, quod dicitur littera, in Fautiana
quoque: et ff. de usur. l. videamus. ij. §.
in Fautiana. Nam proximè dixerat de

perit, in res inquilini, vel coloni
zationis, vel fundo
locatus immittas:
quæ pro mercede
locationis (etiam si
nihil conuenient)
tamen hypotheca-
ta sunt: etiam ve-
rò reliqui credi-
tores pignora &
etiam hypothecas
persequantur: nec
refert, an id cuius

non processissent, quæ processerunt: sic & hic. Itæ sicut ibi sit renocatio, ita & hic: ergo secundum hæc ita dici debent hæc reales, sicut superiores: quod quidam concesserunt. Sed respon. hic non petitur quod meum fuerit: ut in superiori casu, nec quasi meum, ut in Puelicia: ut supra eod. aliz. Nec obstat infra §. prox. quia hypothecaria est in rem: nec tamen meum petitur vel quasi, quia ibi quod peto, peto quasi meum, id est, possessionem per hypothecariam actionem, vel servitutem. Itæ autem neque possessio, neque domini in est meum, nec fuit: imò in accipientem transit, licet in fraudem sit alienatum: ut ff. de contrahen. empt. l. si scien. in fi. & prædictæ tres actiones renocatoriæ dicuntur. Sed vade oritur hæc actio? Respon. ex quasi maleficio: quando dolus fuit in vendente & emente. Si autem in vendente tantum, tunc potest dici ex quasi contractu, si agitur contra iud. possidentem. Sed nunquid habet retentionem, ut ab eo non reuocetur, si vult soluere, quod sibi creditori renocare volente debetur? Quidam negant: ut arg. ff. re. amon. l. si cum doct. §. si & l. sequenti. Sed contradico in favorem prioris creditori, si vult soluere priori quod sibi debetur, potest habere retentionem: ut ff. de evict. l. evictus, quod dicitur ff. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. illud.

! h. Manifeste. Videtur ergo quod per-
mittat mentiri: quod non est verum.
sed in

scilicet peti, ac si mansisset in bonis debitoris: ut supra eod. §. alie. & §. rurius.

¶ Item Seruiana. Diuiditur in tres partes. Primo, quod actio Seruiana vel quasi Seruiana est pretoria. Secunda, quæ sit differentia inter act. Seruianam vel quasi. Tertiò, quæ sit differentia inter pignus, & hypothecam. Secunda ibi, Seruiana autem. Tertia ibi, inter pignus.

C. A. S. V. S. Titius fundum meum cõduxit, mensque est colonus factus, ea lege, ut mihi quotannis centum aureos mercedis persoluat. is in eum fundum equos, boues, seruos, & ceteras res induxit, pactis legibus ut ex mihi nomine mercedis, siue veltigalis, pignori opposita essent. Accidit ut mercedem mihi non solueret, quarto, an possim res illas, quæ in tertij manu peruenierunt, à possessore tanquam meas petere? iure ciuili nulla actio prodita est, nam cum obligatus mihi non sit tertius, personali agere non possum. cum res mea non sit, in rem agere non possum: Prætor tamen actionem mihi concedit, quæ tamen in rem sit, solam tamen earum possessionem petet. Quonia de Seruiana diximus, volo an lice de quasi Seruiana. Cum Seruiana datur, sed non eo casu propter quem instituta est, verum in simili, actio dabitur quasi Seruiana: veluti, Cum à me pecuniam mutuo accepisses, quasdam mihi res pignori opposuisti. cessas postea soluere. quarto, an possim aduersus possessores actionem illam Seruianam intendere, sicuti cum colonus res suas obligauit? nequaquam. Seruiana enim illo casu concluditur, usque quasi finibus circumscripta est. Verum quoniam isti casus sunt adeo gemini, ac similes, ideo quasi à colono facti esset illa obligatio, ita Seruiana conceditur. Cor Vib.

¶ Not. ex hoc text. quod dictio item, est continuatiua. Item, quid sit actio Seruiana, & quid actio quasi Seruiana. Item, quod actio quasi Seruiana & hypothecaria pro eodem supponunt. Itē, quid differat pignus ab hypotheca. Item, quod Seruiana datur pro pensionem fundi rustici vel urbani vel denudatione eiusdem ex tacita obligatione. Item, quod quasi Seruiana com-

petit cuilibet creditori contra quencunque. Itē, quod actio Seruiana capiat suum tendam ab edicto Prætoris, id est validitatem & robur: quia alijs illa pignora conuentionalia oriuntur ex pacto. l. si tibi. §. de pignore. ff. de pactis. Ea enim dicuntur pignora Prætoriana, quæ dantur & iudice vino propter cõmuniã, velut legata seruantur. Itē, quod dicuntur iste actiones Seruiana & quasi Seruiana à seruando: quia per eas seruantur obligationes. Syl.

LIBELLVS IN ACTIONE Seruiana, & quasi Seruiana.

¶ Hic tangitur de Seruiana, & quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria vocatur, in quibus qualiter formetur libellus, est videntiu. Sed primò, sciendū est, quod Seruiana datur domino fundi in rebus coloni, quæ pignoris vice, vel iure, pro mercedibus fundi eidem retinentur, ut in hoc §. itē Seruiana. & ff. quib. ex cau. pig. taci. cõtrahi. l. ii. Formatur ergo in hac actione sic libellus: Dico ego A, contra B, quod bona quæ sunt illata & inuecta in fundū meum, sunt mihi obligata pro mercede fundi, unde proponēdo Seruianā siue hypothecariā contra ipsum B, peto illa pignora mihi tradi, & eundē B ad restitutionem eorundem pignoriū mihi condemnari. Causa autē pro ista actione poterit poni, hæc scilicet: Unde cum bona illa ubicunq; sint, ipso iure tacitè mihi sint obligata, peto, &c. Eodem modo for. libell. in actio. illa hypothecaria, siue Seruiana, quæ datur domino domus in bonis inquilini in eandem domum illatis. Quasi Seruiana siue hypothecaria datur creditori ad pignora sua prosequēda: ut supra de act. §. Seruiana: & sic for. libell. in ista quasi Seruiana: Dico ego C, contra D, quod ipse detinet equum meum, quem ipse mihi obligauit pro decē lib. unde proponēdo cõtra ipsum hypotheca. peto dictū equū mihi tradi, & ipsum ad restitutionē ipsius equi condemnari. Et causæ erit in hoc libello, quæ sufficit proponere scilicet hæc. Unde cum dictus equus sit pro decem lib. mihi obligatus, peto, &c. Hæc verò act. scilicet Seruiana, & quasi Seruiana.

na, quæ hypothecaria vocatur, sunt in rem: unde dantur contra quemlibet possidentem.

^a Item Seruiana. Quasi dicat, non solum Publiciana & rescissoria reales sunt & prætorie, de quibus dictum est: sed etiam dæ istæ capiunt vim ex Prætoris iurisdictione, id est, prætorie sunt: ut hic, & ff. de pac. l. si tibi. §. de pign. Accur.

N. A. ¹ Item Seruiana Seruiana est, per quam is qui prædium locauit rusticum, res quas colonus, pensionis nomine obligatas, in id prædium intulerat, quoniam possessore quasi vindicat. l. ult. ff. de Saluian. interdi.

N. A. ¹ Experitur Aduersus eum qui nudam possessionem habet. Nuda possessio est, naturalis detentio, sine titulo dominij, qualis est depositarij, aut commodarij.

^b Quis, si dominus fundi: siue sit partarius, siue nummis colat. Item etiam pro deterioratione domus: ut ff. in quib. cau. pig. vel hypothe. rati. contrahi. l. ij. licet ex locato sit actio: ut ff. loca. l. qui fundum.

^c Coloni. Sub. inquilini. nã & eius res sunt ratiõ obligatæ: ut ff. in quib. cau. pig. vel hypothe. rati. contrahi. l. ij. Et est colonus in villa, inquilinus in ciuitate: ut ff. de acq. poss. l. res pignoris. Intelligere, quod inquilinus non dicitur in ciuitate, nec respectu ciuitatis: sed respectu prædij quod colitur. Colonus ergo est, qui rusticum prædium colit, inquilinus, qui urbanum. l. re pignoris. ff. de acq. poss. Syl.] Differentia tamen est inter has duas ratiõs obligationes. nã in rusticis ita demum, si dominus sciat inducta & illata: in urbanis, siue sciat siue non. Et est ratio, quia sancta rusticis omnia palam habet: sed inquilinus multa etiam clam apportat, quæ locator inorat: ut C. loca. l. certi iuris. [Vide Fortun. Hisp. in l. item quia. ff. de pact. & in v. coll. ubi reprobat hanc rationem. Syl.] Ita tamen in utroque si eo animo sint inducta, ut ibi sint perpetuo, non ad tempus? ut ff. de pig. l. debitor. & ff. in quib. cau. pig. vel hypothe. rati. contrahi. in prædijs. §. j.

^d Pignoris, scilicet, ratiõ.

^e Fundi. Vel domus: ut §. dictum est.

^f Quasi. Hæc dictio ponitur ad differentiam superioris, utraque tamen Seruiana dicitur à seruando fortè dicta,

di ^e ei tenentur.

Quasi ^f Seruiana autem est, quæ creditores pignora, & hypothecæ persequuntur. Inter pignus autem & hypothecam (quantum ad actionem hypothecariam attinet *) nihil interest. Nã de qua

cum omne ius aut in acquirendo, aut in seruando, aut in amittendo consistat: ut ff. de leg. & se. con. l. fin. Sed quæ est differentia inter Seruianam actionem & Saluianum interdictum. cum illud ad idem competere videatur: ut j. de interdi. §. interdictum? respon.

quia in Seru. oportet quod creditor probet debitorem fuisse dominum tempore obligationis: ut ff. de pig. l. & quæ nondum sunt. §. j. Sed in Saluiano sufficit, quod probet eum possedisse: ut colligitur. ff. de Sal. interdi. l. j. in princip. & diximus infra de interdi. §. interdictum.

De hoc dic: ut infra declarabimus. d. §. interdictum. ubi vide hanc differentiam.

¹ Quasi Seruiana. Quasi Seruiana est, per quam is, cui res ex cuiusvis crediti causa obligata est, eius sibi possessionem vindicat l. j. §. cum prædium. ff. de pignor.

¹ Pignora Pignus est contractus, qui residet, traditione obligationes parit. §. ult. supra quib. mod. re. contr. Hypotheca est nudum pactum, nuda conuentio. Nuda dicitur, quia nihil traditur creditori, sed tantum *operari*. l. 4. de pignor. & hyp. l. plebs. ff. de verb. sign.

^g Nihil interest. Nisi in sono vocis: ut ff. de pignor. l. res hypothecæ. §. inter pignus. imò & etiam quantum ad actionem videtur interesse. Nam præscriptio habenti pignus non currit, cum possideat: secus in hypothecaria, cui currit præscriptio interdum x. interdum xx. interdum xxx. interdum xl. annorum: ut C. si aduer. cred. l. prima & secunda. & de præscript. xxx. vel xl. annorum. l. cum notissimi. & de anna. except. l. j. §. j.

¹ e De

c De qua re. Mobili vel immobili: tradatur creditori vel non: corporalis vel incorporalis sit, excepta tamē urbana seru. quæ non potest obligari, ne ruinis ciuitas deformetur: vt ff. de pig. l. si is qui. §. fin.

& l. seq.

Dic, quod actio-
ta ratione glo.
si esset seruitus
urbana, quæ nō
esset deformatio
ciuitatis,
posset obligari:
vtpurā, obligo
tibi seruitutem
alius non tol-
lidi: donec pe-
cunia non sol-
uatur. nam tunc
valeret: ita dixit
Bart. in d. l. si is
qui. §. fin. Ang.

b Hac appel-
latione. scili-
cet hypotheca-
ria: vt hac ac-
tione peti pos-

sit à quolibet possessore.

c Maximè. Hoc abundat: vt C. de test. ma. l. fin. §. ij. Duo enim oportet interuenire, vt sit pignus, & quod tradatur creditori, vt hic: & quod mobilis sit: cūm pignus à pugno dicatur: vt ff. de verb. sign. l. plebs. §. pignus. Si autem mobilis est, & non tradatur. item, si immobilis est, tradatur vel non, hypotheca est. Patet ergo, quod quatuor sunt prætoria actiones in rem, scilicet, Publiciana, & rescissoria, & Seruiana, & quasi Seruiana. Item, alia dux reales præiudiciales: vt infra cod. §. præiudiciales. Est & alia quæ datur superficiario, quando quis ad nō modicum tempus conduxit: vt ff. de superfi. l. j. in fin. j. respon. §. quod ait. & l. si. & ff. de rei vend. l. superficiario. Est & octaua actio in rem: vt quæ datur metum passio. nam illa prætoria est in rem: vt ff. quod met. cau. l. metū. §. volenti. Sunt & alie. s. bon. possessoria hereditatis petitio, item fideicommissoria hereditatis petitio. Prima datur ei qui succedit per Prætorem. Secunda ei, cui per Trebellianum hereditas restituta est: vt ff. de bon. poss. hæ. pet. l. j. & ij. & ff. de fideic. hæ. pet. l. j. ij. & ij. & sic x. sunt prætoria in rem.

i In personam. Iste §. vsque ad §. pæ-

nales. tractat de tribus act. personali-
bus, iisdemque prætoriis. Et hoc prin-
cipium vsque ad §. actiones autem, di-
uiditur: quia in principio præmittit
de actione constituta, & de peculio.

Item & de iura-
mento in gene-
re, & secundū in
specie: & de vna-
qua; dicit. se-
cūda ibi, de cō-
stitutā. Itē, pri-
ma subdividi-
tur: quia primo
ponit qualiter
olim erat in ac-
tione constitu-
ta & receptitia:
hodie verō sunt
omnia redacta
ad constituta.
Secunda ibi, sed
ex nostra.

¶ Hoc genus de
prætoriis in rem,
nunc de his quæ
sunt in personam,
quæ quamuis in-
numeræ sint, de
tribus tantum hic
differitur.

¶ Collige, vbi re-
medium est ordi-
narium, non esse
extraordinario lo-
cum.

sonam actiones ex eodem iure ortas
demonstret. veluti, Debebam ego tibi
cētum Calend. Septemb. ea quum à me
peteres constitui me tibi soluturum Ca-
lend. Maij proximis: neq; huiusce rei
vlla tamen stipulatio est interposita.
Calend. præteritis, quæ ro, an possis ad-
uersus me agere? minimè. nam ius ci-
uile ex nudo pacto non peperit actio-
nem. Sed prætor quidem æquitati na-
turali fauens, constituta ex consensu
facta custodit: quia graue est fidem fal-
lere: Actionem ergo tibi in personam
tribuit, per quam dicere possis, Aio te
michi dare cētum oportere. Eiat enim
olim in vsu receptitia, simillima Con-
stitutitia: quæ concedebatur ei, cui Ar-
gentarius siue Trapezita se soluturum
constituērat. & ea erat frequentissima:
quia olim qui pecuniam soluebant,
sæpius ex argentarij mensa, quàm ex
domo, & arca pecuniam dabant. Corn.
Vibul.

¶ Not. Prætorē induxisse actiones per-
sonales. Item, quod iure antiquo fuit
actio Receptitia, quæ plenior erat:
quippe in qua veniebant: etiam nudo
pacto omnia, siue in genere suo fun-
ctionem recipere, siue non: vbi in
actione de constituta solū veniunt ea,
quæ functionem recipiunt. Quæ autem

¶ 5

fuerint de actione Receptitia transfusa in Constitutam pecuniam, videre potes in l. receptitia. C. de consti. pecun. Item, not. quod quamvis aliquid sit de Receptitia transfusum in constitutam, non per

hoc amittit proprium nomen constitutae. Item, quod lex correctae non est amplius repudiata, nec allegata in numero legum. Item, quod actio de peculio & iuramenti est Prætoris. Item not.

• *abst.* qui teneatur de constituta. Et pro intellectu huius textus in ver. de constituta vide Hieron. Verium Senen. in repetitio. rubr. ff. de verb. obli. col. xlv. Syl.

• *a* In personam. Quasi dicat, dictum est de reatibus prætoris, sequitur de personalibus prætoris, licet & de quibusdam personalibus. supra interposuerit §. Item si qui.

• *b* De pecunia. ut ff. de consti. pecun. l. j. in princip.

• *c* Est autem constituere (ut docet hic Horomanus) id quod iam debetur, daturum futurumve pro se, vel pro alio promittere, quod Græci dicunt *κατὰ τὰς αἰτίας*.

• *c* Cui similis. s. quo ad quendam, quia utraque dabatur, ubi quis constituerebat se soluturum pro se, vel alio: sed & dissimilis videbatur: quia actio de constituta pro his tantum rebus in constitutione deductis competebat, in quibus mutui consilii. s. quæ pōnere, numero & mensura continentur: sed Receptitia, quando alie res in constitutione deducebantur, sed hodie pro omnibus competit actio de constituta, cum omnes res appellatione pecuniæ continentur: ut C. de consti. pec. l. j. §. pen.

N. A. • Receptitia. Receptitia, erat civilis actio, quæ dabatur aduersus argentarios, qui receperant se rem quamlibet etiam non debitam, certum in diem,

locumque soluturos l. j. C. de const. pec. & d. Constitutione. ut C. de constitut. pecu. l. j.

• *e* Ea. scilicet, Receptitia. Accurs.

• *f* Iti Prætor. Hæc capitula exponuntur intra, prox.

• *g* Et ideo hic non dicat. • *g* Et alias. De quibus dicit infra §. penales. • *h* De constituta autem pecunia. i. hac act. quæ sic vocatur. • *i* De constituta. N. A.

• *j* Quæque quod a se, aliove debetur, se se soluturum nudo pacto constituta actione de constituta conueniri potest.

• *k* De constituta. autem pecunia. • *l* cum omnibus. • *m* agitur, quicunque pro se, vel pro alio soluturos se constituerint. • *n* nulla. • *o* sci-

• *i* Cum omnibus. scilicet apud alios obligari pro se interuenit constitutio: vel aliis, vbi pro aliis interuenit constitutio. sic ergo suus solus, cum nec pro se, nec pro aliis obligetur. nec constituere se debere potest. Idem in prodigo & similibus. Item, mulieres, cum alias pro se tantum obligentur, & hæc constituent pro se tantum, & non pro aliis: ut ff. de consti. pec. l. j. & ij. Accurs.

• *k* Constituerint. Ut puta, per hæc verba. Constituo me soluturum, quod ego, vel ille debet, & similia: ut ff. de consti. pecun. l. qui autem in fin. & l. seq. & hoc ita, si sit debitum quod precedat, siue civile, & naturale siue, siue naturale tantum, siue prætorium: secus si civile tantum. ut ff. de consti. pecu. l. j. §. pen. & fin. & l. ij. §. j.

• *l* Nulla. Ergo ex nudo pacto oritur actio hic, quod est contra ius commune positum. ff. de pac. i. iurisgentium. §. sed cum nulla. & §. quinimo. & §. ut puta. versic. idem Marcellus. & ver. idem responsum. & C. de pac. l. legem. Et est hoc ideo fortè speciale: quia sicut vnum pro eo, qui constituit, induci-

tur: ut non teneatur, nisi elapsis decem diebus: ut ff. de constit. pecu. l. promissor, cum alias statim teneatur: ut ff. de verb. oblig. l. eum, qui Kalendis. quoties, & de verb. oblig. l. eedere die sic & aliud

contra eum, ut ex nudo pacto teneatur: arg. ff. de iur. iur. l. eum qui, in princip. Sunc & alij ad huc sex casus, in quibus ex nudo pacto oritur actio: ut ecce, in

donatione hodie, licet olim fuerit necessaria stipulatio. ut C. de do. l. si quis argentum, & si nuptiarum. Item, si mulier dotem sine stipulatione dare marito convenit: ut C. de do. promiss. l. ad exactionem, & de rei ux. actio. l. vnic. §. j. Item, si quis ob honorem decretum, vel decernendum patiam pollicetur meriti, id est, sine interrogatione: ut ff. de pollici. l. j. §. j. & l. pactum. Item in nautico fenore: ut ff. de nautico fenore. l. periculi. in fin. Item, in accessione fructuum, vel vini, vel olei, vel horrei: ut C. de usur. l. fructu. Item, in usuris ciuitatis promissis: ut ff. de usur. l. etiam. Alijs autem propter sui frigiditatem nudum pactum actionem parere non potest.

ADDE ALIOS CASUS, ut puta in curia mercatorum: arg. l. Quintus Mutius. ff. mand. & ibi Barr. Item, si fieret in iudicio: quia tunc fingitur stipulatio. Item, quando per actum nudum aliquid abest parti, si non seruet promissa: quia contra non seruatiem datur actio. de dolo: ut est text. not. in l. eleganter §. seruus. ff. de dolo. ut hic per doct. **¶** a iure civili. vel actione & stipulatione, ubi cerum est in stipulatione: vel conductione certi, quae ex stipulatione oritur, ubi est certum: ut supra de verb. oblig. in prin. quia stipulatio est a iure civili inducta, ut hic: cum de iure gentium ipsa non fuerit: licet alij contractus fuerint de iure gentium, ut supra de iur. nat. gen. & civil. §. ius autem. Non autem dicitur ideo de iure civili, quia non habeat in se vinculum naturale: imò habet, quia sine consensu non valet, qui consensus est de iure naturalis: ut ff. de pact. l. j. §. penult.

¶ Adde, quod Albe. & Oldr. fuerunt in opinione per hunc text. quod in stipulatione non inesset consensus naturalis, nec haberet naturale vinculum: tamen contra-

rium verius est, ut dicit hic. glos. & ad hunc text. dicitur non negat, quin etiam stipulator naturaliter teneatur, licet dicat iure civili teneri: & si fortius induceretur: quod text. hic voluerit facere

differentiam inter contractum de constituta & stipulationis: & sic quod in primo sit naturalis aequitas. l. j. ff. de constit. pecu. in stipulatione ergo. non sic. Resp. quod noluit facere

talem differentiam, prout communiter text. hic intelligitur, sed voluit ponere differentiam inter actionem praetoriam, & civilem: de qua facta fuit divisio supra in §. sed ista. quam prosequitur etiam in hoc §. dicendo, quod actio de constituta est praetoria, nisi interueniat stipulatio: nam tunc est civilis. Et sic intellige verba text. aliter, quam ab alijs intelligantur, scilicet ut dicatur, iure civili teneretur, ergo non praetorio: non ergo non naturale, & hunc puto verum sensum huius text. Syluest.

DE ACTIONE DE CONSTITUTA PECUNIA.

¶ Hic tangitur de actionibus praetorijs personalibus: in quibus qualiter formetur libellus est videndum. Et primo de act. de constit. pecu. est videndum. Et nascitur ista act. quoties aliquis constituit se soluturum, quod ipse debet, vel aliter: ut ff. de constit. pecu. l. qui autem. in fin. & l. sequendum tamen sit debitum: civiliter, & naturaliter: vel naturaliter tantum: secus si civiliter tantum: ut l. j. §. penult. & l. iij. §. j. in d. tit. Unde sic formabis libellum. Dico ego A, contra B, quod ipse constituit se soluturum decem libras, quas ipse mihi debebat causa mutui: unde proponendo act. de constit. pec. contra ipsum B, peto eundem mihi in dictis decem libris condemnari. Et erit causa istius actio. haec scilicet, Quia constituit se mihi soluturum, quod debet mihi, ideo peto, &c. Sed si pro alio constituit se decem libras tibi soluturum, formabis in narratione sic libellum: Unde cum ipse pro tali constituerit decem libras mihi soluturum: peto &c. Et eodem modo formabis, si ex alia causa, quam ex mutuo debeatur.

§ Actio

* Actiones autem. CASVS Pamphilo filiofamilias centum dedi munio. nunquid ius civile vinculum obligationis ipsius patri iniicit, ut cogatur ex mihi solvere? nequaquam. nam xij. tabulæ aspernā-

tur contractus, qui cum filijsfamilia sunt, si quidem ad eos obligandos facti sint. Sed Prætor quidam intelligens iniquum esse, si vllum sit peculium me frustrari: quando-

quidem peculium ex re patris non est, sed filij, propterea actionem instituit: qua possim à Patre Pamphili petere, quatenus peculium filij ferre possit. Quod eodē modo de seruo qui peculium habet, iudicandum est. Cor. Vib.

* Not. quod actio de peculio est prætoriam. Item, q. peculium dicitur quasi patrimonium servi vel filij. Item not. figuram loquendi ibi, peculio tenus. Syluest. Ald.

LIBELLVS IN ACTIONE de peculio.

* Hic tangitur de act. de peculio, quæ datur contra dominum ex contractu sui servi: ut inf. à quod cum eo, in princ. & etiam datur contra patrem nomine filij. Formabis ergo in ea sic lib. Dico ego A, contra B, quod vendidi D, seruo suo equum pro decem, quare ipse de peculio servi sui D, mihi tenetur, unde proponendo contra ipsum B, act. ex vendito, peto quatenus est in peculio ipsius servi sui D, usque ad quantitatem illorum decem ipsum B, mihi condemnari. Et aduerte, quia hæc actio de peculio, non est proprium nomen act. sed est quædam adiectio: sicut exercitoria, institoria & tributoria, arg. l. iij. §. Iulianus. ff. de pec. Et erit causa in hac act. talis. s. Quia vendidi, quam sufficit proponere loco act. scilicet sic: Unde quia pro decem vendidi, peto &c. Similiter contra patrem ex contractu filij potest sic formari libellus: dico ego A, contra B, q. vendidi C, filio suo, quem ipse habet in potestate, equum pro decem &c. De filio in potestate feci mentionem: quia qui sui iuris est peculium habere non potest: vt C. de inoffic. testa. l. si. in fine.

* a De peculio. Volunt quidam dicere hæc esse propria nomina actionum, scilicet, de peculio, & de in rem verso, & quod iusu: item exercitoria, & tributoria, & institoria, ex eo quod leges

re^d non teneantur, æquū tamē est peculio tenus (quod veluti patrimonium est filiorum filiarumque, item servorum) condemnari eos.

nes autem. Actio de peculio est, quæ datur ei, qui cum filiofamil. seruoque ignorante, patre, dominoque, contraxit a luerus patrem dominumque: vt quatenus in peculio est damnetur. Quod autem in iis qui sui iuris sunt patrimonium dicitur, id in filijs & servis peculium appellatur l. 182. ff. de verb. sig.

* b Patrem. s. respectu filij. Accurs.

* c Dominumque. scilicet, respectu servi: sunt enim correlatiua.

* d Ipso iure. scilicet civili: quod non vult. vt alter ex alterius persona obligetur: & sic pater non debet teneri pro filio, inspecto iure civili, sicut, eo inspecto pro seruo non debet teneri dominus: quia seruus pro nullo est inspecto iure civili: vt ff. de regu. iur. l. 1. quod attinet. Sed tamen Prætor æquitatem considerat: vt quia peculium quasi patrimonium est filij, vel servi, vt sub. iicit: quia peculium est, quod sibi quis parcimonia querit: vt ff. de pecu. l. peculium. in princ. verè tamen non est patrimonium filij peculium: vt C. de inoffic. testa. l. si. in fi. Item nec serui: vt ff. de verb. obli. l. liber homo ij in fin. j. respon. Ideo tamen quia quasi patrimonium est, patrem pro filio, dominum pro seruo teneri dicit. Diligenter tamen distingue, utrum contrahat filius vel seruus: vel quasi contrahat. Item, utrum delinquat, vel quasi. Si contrahat, quilibet illorum: dominus vel pater actione ex eo contractu tenetur in peculium. In cuius condēnatione deducitur ex ipso peculio quicquid seruus naturaliter domino debuit: vt quia dominus seruo munauit: vel alia secum contraxit. Item, deducitur quod debetur illis, qui sunt in potestate domini: vel tutela vel cura: cum videatur dominus præuenisse, vt ff. de pec. l. 1. sed si damnant.

plerunque appellat eas actiones: vt hic. Sed verius est, vt adiectiue ponantur. sic enim dicitur mandati actio de peculio: vt ff. de pecu. l. iij. §. cui congruit. Accurs.

* Ad §. x. Actio. N. A.

Servus pro nullo lo reputatur.

Patres pro filijs & dominus pro seruis, an tenentur ex actione de peculio.

damnum. §. j. & ij. obligatur enim ser-
uus domino naturaliter: ut supra de
fideiuss. §. j. & sunt hæc communia in
seruo & filio, excepta causa mutui: ex
qua nec filius nec pater tenetur: secus
in seruo. ut in-
frà tit. j. §. illud
& C. ad Maced.
l. penult. Item,
quæ dicta sunt,
quâdo contrahit
filius vel ser-
uus: eadem & quâdo quasi contrahit:
ut si alterius negotia gessit: ut ff. de
negot. gest. l. filiusfamil. Præter hanc
actionem de peculio adhuc pater, vel
dominus quâdoque tenetur de in rem
verso, quando scilicet filius in rem
patris, vel seruus in rem domini con-
uerſit: & est in solidum vsq; ad quan-
tatem versam: ut in frà tit. j. §. in rem
Azo. de peculio agitur, quatenus pec-
culium durat: ut in frà eod. §. sunt præ-
terea. & in frà tit. j. §. in rem autem.
Item, est actio, quod iussu, quæ est in
solidum, quando filius vel seruus iu-
bente domino vel patre contraxit: vi-
detur enim contrahi cum ipso patre,
vel domino: ut ff. quod iussu. l. j. §. fin.
Item, sunt aliæ tres, scilicet exercito-
ria, quæ datur contra dominum nauis
qui præposuit magistrum nauis seruum
suum, & eius rei gratia contractum fuit.
Et ideo dicitur exercitoria: quia
exercitor dicitur dominus nauis. Item
inſitoria, quæ habet locum, quando
aliquis seruum suum tabernæ, vel sta-
tioni præposuit. Item tributoria, qua
agitur ita quod dominus vocatur in
tributum: ut in frà tit. j. §. introduxit. &
§. inſitoria. & §. j. In delictis autem, &
quasi delictis, idem olim seruabatur in
filio & seruo, ut pro noxa dari possent:
ut in frà de noxa. in fin. tit. Sed hodie
pro seruis tantum agitur noxaliter: ut
ibi dicitur, & pro delictis, ut in frà de
noxal. in princ. & ff. de noxa. l. j. & in
quasi delictis: ut si seruus habitas cum
domino, habuit suspensum vel appen-
sum, vel effudit aliquid quod alicui
nocuit: ut ff. de iis, qui deiecerunt vel effu-
derunt. l. j. §. si seruus. & l. si verò. §. Prætor. nisi
in duobus casibus: ut ff. de iis, qui deie-
cerunt vel effuderunt. l. j. §. cum seruus. ubi nō ha-
bitat cum domino. & ff. de minor. l.
quod si minor. §. si seruus. Porro licet
in delictis, & quasi agatur noxaliter,
tamen & de peculio agitur si locuple-
tatus est dominus, in quantum id pec-
culium locupletius est: ut ff. de iudi. l.

Actio
tributo-
ria.

tam ex contractibus. ff. de pecu. l. licet.
§. ex furtiva causa.

Item si quis postulante.

C A S U S. Quum iudicium tibi osten-
tarem, denuntiaremque me breui li-
tem aduersus te

principali debiti intentaturum,
quæſtione, iuranti
ex sacramento a-
ctio datur.

te mihi cæum debere. quæro, an pro-
pter hoc iurandum ius civile vin-
culum tibi iniecerit obligationis, mi-
hi que actionem concedat, per quam
centum abs te petere possim hoc solo
nomine, quod iurauerim ea te mihi
debere? nequaquam Prætor tamē qui-
dam qui magnam esse vim iuramenti
iudicabat, vinculum iniecit, actionem-
que constituit. Corn. Vib.

Not. quod iuramentum litis deci-
suum habet vim plenæ probationis.
Item, quod ex eo oritur actio in factum.
Item, quod præstatur altero ex colliti-
gantibus deferente & non aliter. Item,
quod statim est iurandum secundum
aliquos. Item, virtutem hanc iura-
menti. Syluest.

LIBELLUS IN ACTIONE in factum ex iureiurando.

Hic tangitur de iureiurando præsti-
to ex delatione iudicis: vel partis ad-
uersæ, ex quo oritur actio in factum, si
iuret non adiecta causa, ex qua di-
cat sibi deberi, scilicet, si iuret infor-
miter: si autem adiciat causam, ex qua
dicat sibi deberi: veluti ex mutuo, vel
similibus, oritur actio ex illa causa: &
tunc dicitur iurasse formiter, quasi for-
ma, siue causa adiecta: ut l. si duo. §. si
quis iurauerit. ver. si. idem dicemus. &
§. Marcellus. ff. de iureiur. Et ideo for-
ma in illa libellum sic: Dico ego A,
contra B, quod cum peterem ab ipso
decem causa mutui, ipse detulit mihi
iuramentum: & ego simpliciter iuravi,
quod ipse mihi debebat illa decem,
vnde proponendo actionem in factum
ex iureiurando prouenientem, peto
dictum B, in dictis decem libris mihi
condemnari. Causa in isto libello erit
talis. Quia iuravi, quæ poterit poni
loco actionis. Si autem iuravi formi-
ter, id est adiecta causa: ut scilicet quia
ex causa mutui debebat, tunc dicam:
Vnde quia proponendo condicio-
nem

nem certi, quæ nascitur ex mutuo, iurari ex causa mutui mihi deberi peto, &c.

A D D I C T O. Putat autem Francisc. Roto. hic Prætoris edictum non nisi in eo iuramen-

to locum habere, quod conventionale ad exemplum stipulationum conventionium dicere possumus, hoc est, quod ex pactione utriusque partis quasi iudicis, ac disceptatoris officio fungitur.

¶ Item si quis, scilicet actor. Accus.

N. A. ¶ Ad §. ii. Item si. Actio de iurjurando est, per quam actor, qui delata sibi condicione, dari sibi oportere iuravit, intèdit adversariū sibi, ob illud ipsum iurandum, dammandum esse l. j. l. ix. §. j. ff. de iurjur. Quia iurandum habet vim probationis, pæcti conventi transactionis, quasi contractus. l. v. ff. de peculio.

¶ a Postulante. id est, petente reo, vel deferente. si enim sine voluntate adversarij iurarent, nihil proficeret iuramentum, ut ff. de iurjur. l. iij. in princ.

¶ b Iuraverit. Vel ei remissum fuerit: ut ff. de iurjur. l. non erit. §. si. & l. seq. & C. de rebus credit. l. actori.

A D D I C T O. Idem si post acceptatum iuramentum etiam antè, quam iuratur, pœniteat deferentem, quia habetur pro remisso.

¶ c Deberi sic simpliciter: scilicet non adiecta causa, quare debeat, quod informiter dicimus. si autem cum forma, veluti, quia vendidi, tunc agitur actione vili ex eo contractu, nata ex sacramento, cum pro veritate accipiat: & adversario similiter actionem tribuit, ac si verè contractus præcessisset. Idem est in aliis contractibus: ut ff. de iurjurando. l. si duo. §. si quis iuraverit. & §. i. l. em. dicimus. & §. Marcellus. Item circa actionem realem, si rem suam esse iuraverit: datur actio in rem utilis: præterea in factum contra deferentem tantum, vel heredem: ut ff. de iurjur. l. nam postea. §. fin. & l. seq. Et ita actori interdum datur in factum, interdum utilis ex eo contractu, & utilis in rem. Ex parte autem rei, si iurat in actione personali: tunc exceptionem tantum parit. Si autem in actione reali, tunc distinguitur, an

iuraverit rem petitoris non esse: quo casu exceptio tantum datur, an suam esse: quo casu etiam actio, si res ad actorem redeat non contra alium. & hoc quod dixi in actore, habet locum, si iuratur

ex sacramento delatione: sed si iuratur ex traditione facta occasione iurjurandi, tunc Publiciana datur contra quemlibet, cum sit iusta causa traditi-

næ: ut ff. de iurjur. l. nam postea. §. fin. & l. quia. & l. seq. & de Publ. l. j. in fin. usque ad l. eum qui. Nec oblit. in eod. unde iurjur. l. eum, qui §. si parenti. quia ibi verbum, duntaxat, dominum tantum excludit, contra quem Publiciana non datur, ut ff. de Publicia. l. penult. & fin.

A D D I C T O. Hæc glo. in ista parte fin communiter reprobat. vide hic ad longum Iaf.

¶ d Iustissimè. Quia propter sacramentum datur.

¶ e Actionem. In factum. C. de rebus credit. l. actori.

¶ f Non illud queritur. Etiam si per iurium vellet probare: quia sufficit divina vitio: ut ff. de dolo. l. quod si deferente. & l. seq. & C. de reb. credit. l. iij. nisi in casibus: ut C. de reb. credit. l. fin. & ff. de iurjur. l. admonendi. Et not. qd hoc sacramentum quod est de se: ut ff. eod. de iurjur. l. quoties. id est, de veritate: ut ff. ad l. Corn. de fal. l. j. §. qui in rationibus, triplex invenitur. Voluntarium, quod ex voluntate datur, suscipitur, & recusatur, & extra iudicium sit: ut ff. eod. de iurjur. l. iurandum quod. Item necessarium, quod necessitate imposita à iudice deferitur & suscipitur: ut arg. ff. de in lit. iur. l. si. Nec enim potest hoc sacramentum referri, vel recusari, nisi præcedatur iusta causa recusationis, ut C. de reb. credit. l. generaliter. §. fin. autem. Item iudiciale, quod sic dicitur à iudicio: quando, scilicet pars parti sacramentum in iudicio offert. quod non est necesse subire: sed potest recusari, & referri: ut C. eod. de reb. credit. l. delata. & l. generaliter. §. fin. autem. sed iure veteri non poterat recusari: ut ff. eod. l. manifestæ. Sed secundum P. ita demum actio in factum datur ex sacramento, si sententia non subse-

Interdum
tunc rei
quæ ex
re. iij.
et, iudic
datur
a Pignore
parit.

subsequatur, aliis quare oriretur actio in factum, cum ex sententia eadem nasceretur: ut C. de reb. cred. l. actori. Sed nos contra, licet enim duz sint, & ad idem, & eodem, nomine, non nocet: ut ff. de act. empr.

l. non est nouū.
& ff. de fideiuss.
l. heres d. debitor. semel tamē fiet ex actio tantum: ut ff. de verb. obli. l. qui hic. & de reg. iur. l. bona fides.

¶ Penales quoque. C. A. S. S. Superioribus actionibus persequimur ipsam rem, quæ nobis debebatur, aut nostra erat. Alias quoque actiones Prætor introduxit, quæ penam aliquam persequuntur. veluti, Solebat Prætores Romæ edicta sua publicè promulgare atque proponere, ut ab omnibus legentur. Aliquis edictum discidit, aut quoquo modo corruptit. Prætor ita rim vinculum obligationis in illum iniicit, actionemque cuius de populo concedit, qua ab illo quinquaginta aureos pænæ nomine petere possit. Item filius emancipatus iure civili poterat patrem in ius vocare, ut libertus quoque patronum. Prætor id non sine sua venia fieri iussit, alioqui pænā quinquaginta aureorum constituit. Si ergo vel filius patrem, vel libertus patronum in ius sine Prætoris venia vocarit, actio in eum iure Prætorio dabitur, qua pænā illam soluere cogetur. Item quum quis in ius ducitur: si à quopiam vi eximatur, similis actio à Præторе conceditur, per quam pænā exigitur. Corn. Vib.

¶ Not. Penales actiones differre ab iis, quæ sunt rei persecutoria, quæ plus fauoris habent, quam penales. Item, quod dictio multa, est apta nata comprehendere infinitatem. Cum enim sint plurimæ actiones penales descendentes ex iurisdictione Prætoris, voluit simpliciter Imperator multas dicere: sed cum temperamēto illius verbi penē. Item, quod nemini impune licet corrumpere album Prætoris, vel edicta in eo affixa. Item secund. Ang. q. literis sculptis aut scriptis in muro, vel lapidibus fides habetur. Item, quod non sufficit petitio veniæ, nisi impetretur. Item, quod paria sunt eximere, vel dolo facere, q. alius eximat. Item, q. filius non potest parentes ve-

nse nō petita in ius vocare: quod non intelligas in filiis natis ex damnato coitu: & parētes intellige in infinitum. Item quod si quis aliquem vi eximat, qui in ius vocetur, tenetur ad pænā quanti actor

ma, & eximēs dolo aliquem vocatū in ius, vel criminis faciens, tenetur actione prætoria. Arcinas.

nā quanti actor in litem iurauerit. Item, q. dictio innumerabilis, supponit pro eo quod est de facili non innumerabilis. Syluest.

LIBELLVS CONTRA COR- ruptum patronum Prætoris.

¶ Hic de act. pœnali tangitur: & primò de illa quæ datur de albo Prætoris corrupto. Erat enim album Prætoris, dealbatio quadam posita in eminenti loco, in quo erat scriptum de citando aliquem, vel de aliquo præcepto generali, vel speciali: ut ff. de alb. scri. l. j. & ij. Et est pænā 50. aureorum statuta contra corruptorum malitiam: ut ff. de iur. omni. iud. l. si quis. Forma ergo in hac act. sic libellum: Dico ego A, contra B, quod ipse corrupit album Prætoris: unde proponendo contra ipsum B. actionem in factum, peto ipsum B. in 50. aureos nomine populi mihi condemnari. Ista enim act. popularis debet dici à populo, quia ius populi metur: ut ff. de po. act. l. ij. Et erit causa istius actionis hæc: Quia album Prætoris corrupit, quæ poterit poni loco actionis.

LIBELLVS IN ACTIONE in factum, quæ datur patro- no vel patri contra libertum vel filium, &c.

¶ Est & alia actio in factum, quæ datur patrono contra libertum, vel patri contra filium: & illa habet locū quando libertus patronum in ius venia nō impetrata, vel filius patrem vocat, ut C. de in ius voc. l. ij. & hic in vers. veluti. & est pænā illius 50. aureorum: ut ff. de in ius voc. l. pen. Forma ergo libellum sic in hac actio. Dico ego A, contra B, libertū meum, q. ipse me vocauit in ius nō impetrata venia: & ideo incidit in edictū, & tenetur ad pænā 50. aureorum. unde proponendo contra ipsum B, act. in factum. peto eundem mihi

mihī condemnari in 50. aureis nomine pœnæ. Et erit causa istius actionis, quia me patronum in ius vocauit, non impetrata venia quæ proponi potest loco actionis. Et eodem modo si pater agat contra filium, hæc actione formatur libellus. Sed caue, quia hæc actio non datur contra filium, qui est in potestate: quia etiā impetrata venia non posset patrem in ius trahere: vt C. de in ius voc. l. si quia

nulla lis inter patrem & filium esse potest, nisi de castrensi peculio, vel quali: vt ff. de iur. l. si nulla.

* a Pœnales quoque. Dictū est supra de prætoria rei persecutorijs, nunc de pœnalibus prætorijs. Sed quæ est differentia inter pœnales, & rei persecutorias? Resp. multæ: quia pœnales prætoriae sunt annales, excepta actione furti: vt infra de perpe. & temp. act. in prin. sed rei persecutoria sunt perpetua: vt ff. de act. & oblig. in honorarijs. Itē pœnales odiosæ sunt rei persecutoria: non: vt ff. de pœn. l. interpretatione. Itē pœnales non transeunt contra hæredes, nisi aliquid ad eos peruenit, vel lis sit cōtestata: vt C. ex deli. delin. l. j. sed persecutoria sic: vt ff. de actio. & oblig. l. ex contractibus. Item vbi plures tenentur rei persecutoria, vno solvente, ceteri liberantur: non ita in pœnali: vt C. de condic. furt. l. j. & ff. de lib. cau. l. ult. & ff. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. si plures. Accurs.

¶ b Penē. id est serē. Vel melius dic, quod abundat: nam veræ multæ sunt, & sanē in vetustis codicibus non habetur, & prorsus vacat.

A T D I I O Vetus liber D. Germani Colladonij habet Bene multas, quod sine dubio rectum est, & reponendum.

N. A. ¶ Aduersus eum. Vt in aureos quinquaginta damnetur l. vij. ff. de iurisd.

¶ c Quid. id est, aliquid.

¶ d Ex albo. Erat enim album, dealbatio quædam posita in loco eminenti, vt apparet in authen. de lit. §. omnem, ibi, voce enim præconum, &c. in quo albo erat scriptum, vel de citando aliquo, vel de alio præcepto generali, vel speciali: vt ff. de albo scrib. l. j. & ij.

ff. de iurisd. omn. iud. l. si quis id.

† Ad §. 12. Ex albo. Album, tabula fuit N. A. alba, in qua descriptum Prætoris edictum, publice legendum, cognoscendumque proponebatur l. ij. §. eod. ipse.

ff. de offi. iud. l. i.

vij. ff. de edēdo. l. i.

¶ e Corrupisset.

Vel positum sustulisset, quamuis non corrupisset: & siue per se, siue per alium: & tunc ambo tenetur, nec vnus liberat alium, & est in quinquaginta aureos, vt d. l. si quis, & l.

tor penē b * multas ex sua iurisdictione introduxit,

veluti aduersus eum f, qui quid e

ex albo d † eius corrupisset e: & in

eum f, qui patronum g, vel parentem h in ius vo-

sequenti. tenetur etiam ille corruptor

lege Cornelia de falsis: vt ff. ad legem

Corneliam. de falsis. l. pen. cuius pœ-

na est deportatio, & omnium bonorum publicatio, in seruis etiam vltimum supplicium: vt ff. ad legem

Corneliam de falsis. l. j. in fin.

¶ f In eum. scilicet filium, vel libertum

datur actio in factum: quæ est similiter

pœnalis (vt superior) in quinquaginta

aureos quæ datur patrono, vel patri: &

si libertus non possit soluere dictam

pecuniam, castigabitur. Idem fortē in

filio, licet noxaliter non detur: vt ff.

eod. scilicet de in ius voc. l. pen. & in-

fra de noxa. in fin. superior tamen pu-

nit solum uolum, hic solum factum

considerat, vt C. de in ius voc. l. venia.

¶ g Patronum. Subaudi vel patronam:

item filios, & parentes eorum: vt ff.

de in ius voc. l. iij. §. j. Et accipe hic

patronum, qui manumisit: vel pro quo

iudicatum est in causa ingenuitatis, &

libertinitatis. Vel si ex causa fideicom-

missi manumisit. Vel si emit eo pacto,

vt manumitteret, & manumisit, vel non

manumisit, sed ex constitutione diui

Marci peruenit ad libertatem: vt ff. de

in ius voc. l. adoptiuum. §. j. & l. is quo-

que. & l. sed & si hac lege. Item libe-

ros patroni, accipe mares & foeminas

& parentes etiam adoptiuos: vt d. l. sed

& hac lege. §. liberos quoque. & §. pa-

rentes. Accurs.

¶ h Vel parentem. Et hic accipe ma-

rem, & foeminam, & vsque in infini-

tum: vt etiam si Adam viveret, non

posset vocari in ius sine venia. Item

non refert, si sunt legitimi parentes

vel naturales, vt ff. de in ius voc. l. iij.

§. j. ij. & iij. l. parentes. & lege patris.

& l.

& l. adoptivum. in princip.

^a In ius vocasset, id est, iuris experiendi causa vocasset: ut ff. de in ius voc. l. j. & hoc siue causa sit civilis, siue criminalis, multo magis: nam & tunc, scilicet quando

causa est criminalis, etiam cum

venia non potest, quia non cōceditur: ut ff. de in ius voc. l. sed & ff. s. prator ait. & ff. de accus. l. qui accusare. in fi. & l. hi tamen. s. ij. Sed quid si solum libellum dedit? Resp. non incidit in hoc edictum: ut ff. de in ius vocan. l. libertus. ij. Item, quod si non veniat vocatus? Resp. semper incidit, sed facilius remittitur hæc pœna, quando vocatus non venit: ut ff. de in ius vocan. l. quantumvis. Sed quidam dicunt vocatē nullo modo cadere in edictum, si vocatus non venit ex prædicta l. quantumvis. & hoc ideo: quia verba cum effectu sunt accipienda: ut ff. ne quis eum, qui in ius vocatus est, vi exi. l. pen. s. docere. sed prima sententia verior est: quia in d. l. quantumvis, non dicit, quod non incidat in edictum, sed quod non remittitur pœna, nisi causa cognita. Item, nunquid hæres potest vocare in ius sine venia? Et certē si extraneus est, potest: ut ff. de obseq. præstan. à liber. l. hæres. Si filius non potest vocari in ius sine venia. Sed quare secus in herede liberti, & in herede patroni? Respon. in primo odium versatur, quod debet restringi: in secundo fauor, qui debet prorogari, ut ff. de lib. & posth. l. cum quidam. Item, si alter agat tutorio nomine, vel curatorio arg. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. s. fi. & l. quantumvis. Ratio: quia nemini officium suum debet esse damnosum: ut ff. quemad. testam aper. l. sed si quis ex signatoribus.

N.A. Impetrasset impetrasset (inquam) quia. parentem, aut patronum vocare in ius, sine venia Prætoris, quod non licebat l. 2. D. de in ius voc. filium autem intelligimus emancipatum, & parentem emancipatorem.

^b Cum id non impetrasset. id est, non petisset, & non accepisset. debet enim à Prætore sic petere: Domine, permittite mihi, ut possim convenire patrem vel patronum meum, ut colligitur infra de pœn. te. litig. s. fin. & ff. de in ius voc. l. ij. & l. ij. s. j. illud etiam quæro, an hæc postulatio veniæ debeat fieri in personis omnium, qui in ius vocari non possunt, qui enumerantur. ff. de in ius voc. l. ij. & si non fiat, quod cadat

in pœnam? Quidam dicunt quod sic, nos quod non: quia hæc pœna in eum tantum statuitur, qui incidit in edictum: at illæ personæ in edicto non continentur: quod maxime pro a-

tur ex hoc s. nō impetrasset^b † Aliter tamē pu-

to eos puniendos, prout placuerit iudici, ad similitudinem istorum. Sed nunquid hæc petitio hodie est correctæ, ut quia habent hodie liberti ius natalium & regenerationis: ut in authen. ut lib. de ex. s. j. Respond. non: quia & ibi reservantur iura patronis: maxime obsequialia, quæ natura debentur. Superiora quantum ad libertum plana sunt: in filio distingue, aut erat emancipatus, aut in potestate: si emancipatus erat, habent locum superiora: si verò in potestate, tunc nec cura venia nec sine venia potest convenire patrem: ut C. de in ius voc. l. fin. & ff. de act. & oblig. l. actiones. nisi pro castrensi, vel quasi castrensi peculio: ut ff. de in. l. lis nulla. & tunc cum venia: ut ff. de in ius vocan. l. adoptivum. s. j. & hoc cum agit contra patrem. Si autem contra extraneum, tunc secundum veteræ iura tantum quinque actiones filios familiaris competeabant. ut ff. de act. & oblig. l. filius familiaris. & l. in factum actione. Sed hodie omnes venientes ex adventitia causa, ut dixi supra per quas perso. nob. acq. s. j. Item quæro, quis iurabit de calumnia, cum filius familiaris in iudicio erit? Respon. si filius emancipatus, petita venia^a, patrem conveniat, iurabit filius, si maior est, alias curator ei dabitur ad litem: ut in authen. ut lic. mat. & aut. s. j. in fin. col. viij. si autem sit in potestate patris, & agat de castrensi, vel quasi castrensi peculio: tunc iurat filius, cum pater familiaris habeatur, ut ff. ad Mace. l. ij. si verò esset minor, daretur curator liti, non personæ: cum sit in potestate: ut C. de fur. l. fin. in princip. & de bon. quæ lib. l. fma. s. si autem pro patre. Si autem contra extraneum agat filius, si agat pater eius nomine, pater iuvat: ut C. de iurciuran. propter calumn. dando. l. ij. s. quod observari. Si filius, sorte patre absente, vel secundum veteres leges in quinque casibus, vel secundum novas in omni adventitia causa iurat filius, cum suo nomine agat: & maior est, si modo pater in adventitiis non habet vsumfructum: alias pater ageret, &

^a ff. de obseq. præstan. ubi hic in textu præteritur

R r

responderet, & iuraret: vt C. de bon. matu. l. j. in princ. vbi verò filius iuratur, licet pater non habeat vsumfructum, debet pater cōsentire filio agentis, & respondentis: vt C. de bon. lib. l. fin. in princip.

A D D I T O. Itē, aduersus eum de iūo iuramēto ultra hanc gloss. vide per glo. in l. ij. quod obseruari. C. de iureiurand. propter calumniam. dan.

¶ Item aduersus eum, cum scilicet datur actio in factum pœnalis: vt ecce eum vocarem Titium in ius, qui tenebatur mihi actione temporali, dum esset in iūtere, desinisti eum vi vel capiēdo eum per personam, vel faciēdo dolo vt alius eum detineret, & tantum, quod dies actionis meæ exiuit: teneris enim mihi quanti iurauero in litem, & sic est actio pœnalis ex parte meæ; qui ultra rei veritatem fortē iurabo: & ex parte tua, quia das mihi aliquid, & tibi nihil adest. vt ff. ne quis eum qui in ius vocatus est vi exi. l. penult. s. j. Super hoc s. j. quæro, cum duo sint tituli, vt ff. ne quis eum, qui in ius vocatus est vi ex. & alius tit. de eo per quem factum erit, de quo fit mentio in hoc? Respon. de primo: quia inde oritur actio ex utraque parte pœnalis vt dictum est: sed ex alio est pœnalis ex parte rei tantum: cum ad interesse actoris detur: vt ff. de eo per quē fact. erit. l. fin. primo respon. Item primus, de quo fit mentio hic consulit actori tantum. vt patet in l. j. & iij. s. eximere. ff. ne quis eum, qui in ius voc. est vi exim. At secundus consulit & vocatio, non solum vocati. vt ff. de eo per quem factum est. l. j. s. si reus. in fi. & l. fi. primo resp. Item, primus habet locum, quando aliquis exemptus est ante satisfactionem, & post in ius vocationem: sed secundus post satisfactionem, scilicet factam in iudicio filii, & alias quæ firmanē iudicium, vt ff. de præst. stip. l. j. in princ. Et patet hæc differentia ex ordine illorum titulorum. Item primus, quando vi exemptus sit quis: at secundus, etiam si sine vi: vt patet in l. j. s. si dolo. de eo per quem fact. est. & tit. ne quis eum qui. l. j. & ij. in fi. Vel satis dici potest, quod de utroque hic loquitur: quia licet duo sint illi tituli, tamen de vno edicto sunt. Item, & quod dicatur pœnalis actio etiam illa quæ ex vna parte tantum est pœnalis. Super hoc. s. secundo quæri-

tur, Nōne per conventionem solam etiam iure veteri perpetuabatur actio: vt ff. de act. & ob. l. constitutionibus. non solum per noua iura, vt ff. de præscr. xxx. anno. l. cum notissimi. & l.

sicut? Resp. hic rit teum qui in ius non per executorem, sed per vocaretur, cuiusve suam denunti-

ationem eum conuenerat. Vel verbum quasi, positum in d. l. constitutionibus, assertiuè ponitur, non similitudinariè: & secundum hoc hodie esset correctum, quod hic dicitur. Vel dic, quod talis fuit cōventio in illa. l. constitutionibus. quæ pro lite contest. habebatur, vt quia actio erat temporalis, & libellus fuit principi datus: vt C. quand. li. prln. da. li. contest. fac. l. j. & ij. Vel dic secundum Io. quod leges veteres circa personales actiones loquuntur, vbi non perpetuantur per executorem: sed lex illa, cum notissimi & l. sicut in rem. loquuntur in reali: vnde adhuc etiam hodie non corrigitur, quod hic dicitur.

A D D I T O. Hanc etiam impugnat doct. quia d. l. sicut. & d. l. cum notissimi. loquuntur tam in personalibus, quàm in realibus. secundum Iaco.

† Exemerit, qui in ius vocabatur, si N. A. pedem strueret, vi rapiebatur: si quis eximeret actio erat in exemptorem, quanti ea res erat l. penult. ff. ne quis ei quin ius voc.

LIBELLVS IN ACTIONE:
In factum contra eum qui debitorem, &c.

¶ Præterea datur actio in factum contra eum, qui debitorem alicuius vocatum in ius vi detinuit, vel dolo detineri fecit, vt ipse liberaret eum, à temporali obligatione, qua obligatus esset: & datur in ipsum actio in quantum actor iurauerit in litem contra ipsum: vt ff. ne quis eum qui in ius vocatus est vi exi. l. pen. s. j. Et formatur libellus in hunc mundum: Dico ego A. contra B. quod ipse debitorem meum in ius vocatū vt detinuit, quo minus in iudicio compareret, vt ita liberareur debitor actione, qua mihi tenebatur. vnde proponendo actionem in factum contra ipsum B. peto eundem B. quantum in litem iurauero mihi condemnari. Et causa istius actionis est: Quia vi exemit à iudicio meum debitorem, & ita actione qua mihi

enebatur, liberatus est: quam causam sufficit proponere loco actionis. Eodem modo formatur contra eum, qui procurauit, ut alius eximeret. Sed quid, si non vi, sed alio modo procura-

uit, quo minus veniret? Dic quod tunc habet locum actio in factum, quæ procedit ex eo edicto, Per quæ factum erit quominus in iudicium veniret, & datur ad interesse actoris: ut

ff. de eo per quem fac. erit. l. fin. j. respons. Et hæc est differentia inter hanc actionem & superiorem, quæ descendit ex eo edicto, Ne vis fiat ei &c. Et in utraque eodem modo formabis libellum, sed in prima facies mentionem de vi, in secunda nequaquam.

ADDITIONE. Inuitos autem homines in ius ducere licebat: ut patet ex Plauti Persa, hic ab Horomano citata: Vnde, inquit, Nonius Marc. in ius vocare, pro trahere accipitur. quod etiam arguitur ex l. quamuis. ff. eo. ubi de patrono inuito, aut non inuito, in ius vocando species refertur, & quod certæ quædam personæ, ex quæ per paucæ, excipiuntur, quas inuitas vocare non licet: ut qui in domo sua est. l. plerique. & seq. ff. eo.

• **Innumerabiles.** Imò numerari possunt. sed dicuntur innumerabiles, quia de facili non possunt numerari: unde dicitur non posse fieri, quod vix fieri potest: ut ff. de verb. sig. l. nepos Proculo. Enumera ergo aliquas, ut est actio in factum de calumniatoribus: de qua dicitur infrà. §. quadrupli. Item actio, quod metus causa. Itē, furti manifesti. Item serui corrupti in duplum: de quibus dicemus infrà. eo. §. omnes autem actiones. Sunt & aliæ in factum, ut de effusis, & eiecctis, & de appensis. ut ff. de iis, qui deie. vel effu. l. si verò. §. Prætor. Et aliæ multe sunt quas enumerare non expedit Accurs.

• **Præiudiciales autē.** C A S V S. Quoniam dominus Imperator ita nos hoc conuiuium excepit, ut inanes quàm satiatos dimittere nolle videatur, demus operam ut adolescentium studia, quantum in nobis erit, iuueamus. Aurelius postulabat operas à Fannio, quasi liberto. Fannius se liberum defende-

bat. Prætor coget Fannium sponsonem facere, Ni suus libertus sit, eique actionē dabit: quæ ideo dicitur Præiudicialis, quia valde præiudicat futuræ causæ. nam si libertus iudicatus sit

Fannius, in sequenti iudicio Aurelius probationis causâ hanc sententiâ proferet. Item Diuortio facto Terentia postulat à Tullio, ut partum alatil- le suum esse negat. Prætor Te-

rentiam coget sponsonem facere, Ni Ciceronis sit filius, eiq; actione dabit: quæ ideo præiudicialis vocatur, quia causâ in sequenti (ut res ostendit) magnum affert præiudicium. Cor Vib.

• Not. quod istæ tres actiones præiudiciales dicuntur habere causam status, quia ipsa essentialis conditio hominis vertitur in questionem. Item, quod istæ tres actiones dicuntur prætoris, & in rem. Item quod tres sunt causæ status. Syl.

DE LIBERTATIS IN ACTIONIBUS PRÆIUDICIALIBUS.

• Hic loquitur de præiudicialibus actionibus. Et primò videndum est de illa, quæ quaeritur, an aliquis sit liber, vel seruus: & habet locum, quando aliquis vendicat sibi in seruum eum, qui est in potestate, & possessione libertatis: vel quando is, qui est in potestate seruitutis, vendicat sibi libertatem. In primo, forma sic libellum, Dico ego A, contra B, quod licet ipse B, sit in possessione libertatis, est tamen seruus meus: unde vendico ipsum in seruitutem, & peto eundem mihi adiudicari. Et contra si B, sit in possessione seruitutis Titi, sic formabitur libellus: Dico ego B, contra C, quod licet ipse C, me possideat in seruitute, siue in libertinitate: liber tamen sum: unde vendico me in libertatem, & peto me liberum pronuntiarī: & ipsum C, ne me impediāt uti libertate, mihi condemnari. Item forma sic libellum in illa præiudiciali, quæ quaeritur, an aliquis sit libertus vel ingenuus. Dico ego B, contra C, quod licet sit in possessione ingenui-

Rr 2

tatis: tamē est libertus meus: unde vendico ipsum in libertū suū in libertinitate, & peto ipsum tanquā libertū meū mihi adiudicari. & econtrā si à B. possideatur ut libertus, pponetur sic libellus: Dico ego C,

contra B, q̄ licet possideat me ut libertum: tamen sum ingenuus, unde vendico me in ingenuitatē, & peto me ingenuū pronounciari; & ipsum B, ne me impediat ut ingenuitate, mihi condemnari. Item in illa praeiudiciali, quā queritur, an quis sit filius alicuius, an non, formabitur libellus hoc modo: Dico ego A, contra B, quod licet ipse sit in possessione sui iuris: tamen filius meus est: unde vendico ipsum in filium, & peto eum in filium mihi adiudicari. E conuerso formabitur sic libellus: Dico ego A, contra B, quod licet ipse possideat me in filium: tamen dico me non esse filium eius: unde vendico me in propriam libertatem, & peto me nō filium eius iudicari, & ipsum A, ne me impediat ut propria libertate, ut extraneum mihi condemnari. Istae autem actiones dicuntur praeiudiciales, ut hic, quia praeiudicant omnibus aliis actionibus, vel questionibus, siue criminalibus, siue civilibus: quia primò queritur, &c. ut ff. de origin. iur. l. j. & ij. in princ. & ff. de ordin. cognitio. per totum.

Ad 5. Præiudiciales actio. praeiudicialis dicitur, quia queritur utrum quis liber, an seruus; libertus, an ingenuus; filius sit, an suppositus. Eadem liberalis causa dicitur. Dicitur etiam praeiudicium: quia magnum ad reliquum hominis statum, atq; conditionē praeiudiciū adfert. l. 14. ff. de probat. **¶ 2 Præiudiciales.** Pro constanti ponit, quod hae praeiudiciales sunt: cum in tractatu praeiudicialium ponantur: & sunt in rem, quia res peritur, & vendicatur. Unde queritur, quare non posuit has supra inter reales praeiudicias? Respon. quia quaedam de eis est civilis, unde eius occasione, & de cæteris hic dicere reseruauit. Et sunt tres. Prima est, per quam queritur, an aliquis sit liber, subaudi, vel seruus. Secunda. an aliquis sit libertus, sub. vel ingenuus. Tertia est de partu agnoscendo, per quam queritur, an quis sit filius vel non: ut omnia consequatur, quæ filius à pa-

tre consequi debet, aliās autem agitur de partu agnoscendo propter alimentata tantum. & tunc filiationi non praedicitur, quia summarij queritur: ut ff. de lib. agno. l. j. s. Iulianus. & l. si quis à liberis ali. s. si vel parens. & ff. de iis, qui sunt sui vel ali. iu. l. si iudex. licet videatur contra. C. de ord. cog. l. ij. s. fin. sed dic, ut ibi. Sed dicunt quidam & malè, quod tantum dux sunt, & de duabus primis faciunt vnā hoc modo, an aliquis sit liber, id est ingenuus, vel libertus, & hae vna. Aliam vero de partu agnoscendo non mutant. Sed prima opinio est: cum sit commodus singulas causas singulis appellationibus distinguere: ut supra à quib. mod. test. infir. s. alio autem modo. Itē quia postea dicit: Ceteræ verò, &c. & ita loquitur de pluribus, excepta vna. In prima ergo vbi queritur, an sit liber vel seruus: dico, quod siue seruus agat cōtra dominum, dicens se esse liberū: siue econtrā dominus contra seruū: & seruus sit in possessione libertatis, & hae actio in rem, quæ intenditur, est praeiudicialis: ut ff. de libe. cau. l. liberis. s. si. Itē dico, siue patronus vendicat libertū in libertinitatē, siue libertus se vendicat in ingenuitatē. vtraq; est praeiudicialis: ut ff. si lib. inge. esse dica. l. si. in princ. & s. si. Incēditur etiam hoc casu officiū iudicis, ut ff. de iure iur. l. si duo patr. in prin. & ff. si lib. inge. esse dica. l. j. & ij. & de rei. vend. l. j. s. j. Idē dicas in tertio: ut siue agat pater petendo filiū in filiationem, vel filius dicat se non filium, erit praeiudicialis & directa hinc inde. Sed quidam dixerunt, quod directa datur patrono parenti, & domino: sed illa, quæ datur liberti filio, & seruo est contraria: quod nulla lege cautum inuenitur. [Vide ad hanc gl. Dec. in l. in actionibus in gl. in verb. bonæ fidei. ff. de in lit. iur. Syl.] Licet alia quædam inueniantur directæ, & econtrariæ, ut mandati depositi, & similes. Sed qualiter formantur libelli in his? Respon. sic, Peto Ioan. in filium meum iudicari: ut mihi patri debitam præstet reuerentiam, & alia quæ patribus à filiis debentur. & itē in patrono & ex tunc lata sententia alimenta patri, & patrono præstabitur: ut ff. de lib. agnosce. l. si quis à liberis. in princip. s. solent. quia sententia

tentia pro veritate accipitur: ut ff. de stat. homi. l. ingenuum. Et probatur hæc libelli formatio. C. de fideicom. mil. l. j. in seruo, & domino sic, Peto in seruum meum talem pronuntiar: quia cum meum dico. Ecce contra seruus, vel libertus, vel filius dicet, Peto me non inquietari à Titio, qui me in seruum, vel libertum, vel filium tenet, quia me tali vinculo non subesse dico: ut C. de ingen. & manu. lege diffamari. Vel sic, Peto ut ingenuus, vel liber, vel non filius pronuntiet contra Titium: quia sic se rei veritas habet. Et differt hæc ab ea: quia petit pater filium in potestate ex iure Romano: cum ibi tantum de potestate queratur, hic autem de filiatione: ut ff. de rei vend. l. j. §. j. & hic dicitur. Item hæc prætoria, ut hic: Illa civilis. Quibus autem modis filius possit peti, diximus supra de pat. pot. §. ius autem potestatis. Item quare dicuntur præiudiciales? Responde secundum quosdam: quia in modum exceptionis proponuntur, & ita præiudicant: ut si agas contra me hæreditatis petitione, & ego obijciam tibi: quod sis seruus defuncti: vel quia ipse defunctus seruus fuit: ut ff. de pet. hæred. l. si quis libertatem, tunc non esset lis inter nos: ut ff. de iud. l. lis nulla. & supra de ob. quæ ex delict. §. ij. qui etiam facit pro hæc sententia. C. de ord. cogn. l. j. & de pet. hæred. l. liber. & si liber ingenuus esse dicatur. l. si. Alij dixerunt ideo dici præiudiciales, quia sententia lata super his, fit præiudicium omnibus aliis questionibus: ut ff. de statu homi. l. ingenuum, & ff. de lib. agn. l. j. §. fin. & l. ij. Sed certè secundum hoc etiam querela inofficiorum testamenti dicitur præiudicialis: quia præiudicat aliis questionibus: ut ff. de inoffi. testam. l. Pap. §. fin. Sed contra hanc sententiam est ff. de libe. cau. l. si seruus. Sed ibi non fuit pronuntiatus ingenuus, vel collusio ibi fuit. Vel dic secundum Ioannem, quod præiudiciales ideo dicuntur, quia omnes aliæ quæ interim inter eas personas mouentur, debent filere: ut C. de ordi. cogn. l. j. & iij. & ff. de libe. cau. l. ordinata. & ad hoc facit optimè ff. de noxa. l. pen. j. respon. Nisi esset talis causa, quæ ageretur, etiam si constaret eum esse seruum, quod est quandoque: ut ff. de

iud. l. vix. Sed secundum hoc cum queritur inter patronum, & libertum de libertinitate: non est hæc questio præiudicialis, cum aliæ quæstiones interim inter eos possint exerceri, venia

quis liber, vel libertus sit, an seruus: vel de partu agnoscendo. Ex

tamen petita: ut supra eo. §. & in eum. Sed dic, quæ illæ quæstiones quiescunt, quæ non competeret, si constaret eum

esse libertum: ut ff. de iniur. voc. l. sed si hac. §. pen. & l. fin. Item, quid si nulla alia questio mouetur: nonne tunc istæ dicuntur præiudiciales, cum non habeant cui præiudicent? Azo dicit, quod non. Sed Ioan. contra. Inspicitur enim aptitudo quia habilis est esse præiudicialis, sicut Augustus dicitur, licet non semper augeat: ut supra. In tit. proæmij. Item nunquid sunt plures præiudiciales, nisi tres? Resp. sic: ut hæreditatis petitio. Nam & tunc cessant omnes aliæ quæstiones, donec ista intenditur, ut ff. de pet. hæred. l. si quis libertatem. & l. diuus, in fin. l. licet hodie contrarium sit. ut C. de pet. hæred. l. fin. §. j. & ij. Item, quo iure adscriptitij, coloni, censiti, & similes petuntur? Resp. vtili præiudiciali, non directæ: & ipsi coloni si petunt in libertatem contraria præiudiciali vtili, non directæ. Ideo vtili, quia liberti sunt non serui: ut in authen. de sanct. episc. §. adscriptitios. & §. si seruus. Item, ideo præiudiciali: quia parum à seruis distant quo ad seruitia, quæ facere debent: ut C. de agri. & censu. l. ne diutius lib. xj. Sed alij dicunt, quod officio iudicis petuntur, & petunt: ut C. in quib. cau. coloni, censu. domi. acc. pos. l. j. lib. xj. Sed certè officium iudicis non potest locum habere ad futuras præstationes: ut ff. de vsu. l. j. Alij dixerunt habere locum negatoriam & confessoriam vtilem: ut quæ datur directæ in seruitutibus allis, hæc vtilis hic datur: quod nihil est. Item: si quis ad aliqua annua seruitia teneatur, quo iure petitur, ut condēnetur, ut præstet in posterum, & ipse quo iure petit absolui? Resp. satis puto, quod iudicis officio hoc fiat: siue promissa fuerint hæc seruitia, siue ex consuetudine debeantur hæc seruitia, siue ipsa præstita longo tempore ex promissione petuntur: ut ff. de vsu. l. cum de in rem verso. quæ promissa probabitur ex longo vsu, ut ibi.

¶ 3

A D D I T I O. Et not. quod verba sententiae, Condemno te ad soluendum par caponum tali domino omni anno, secundum quod tui antecessores fecere nullam penitus conditionem faciunt, sed con-

demnatus simpliciter teneatur: ut per Bart. in l. cum qui §. Julianus. ff. de constit. pecul. & in extrauagan. ad reprimen. in vers. prout.

^a Ex quibus. ff. de iur. p. iud. c. 1. §. 1. quibus p. iud. c. 1. §. 1.

^b Ferè. Ferè ideo dicit, quia in civilibus questionibus quatuor considerantur scilicet actor, reus, iudex, & ipsa res. Hic autem est idem qui conuenit, & conuenitur, & res. Vel ideo, quia Prætor introduxit de partu agnoscendo, & à senatusconsulto confirmatur.

^c Legitimam. ff. de iure civili. c. 1.

^d Liber sit. Subaudi vel seruus.

Sic itaque aduerte diligenter quod hic §. difficilis sic clare potest sumari. Actor. pro re sua non potest intentare actionem personalem ad dandum contra aliquos, nisi contra fures: contra quos omnis conditio degenerat. Sic declaro: quia conditio non competit, nisi quando dominium est translatum. sed infurem dominium rei subtrahitur non transferitur: & tamen conditio furtiua ipse tenetur: igitur conditio degenerat. Et ex hoc habes. quod nemo potest condicere rem suam, præterquam à fure. Vel sic & clarissime summari: Qui debet intentare actionem realem, non potest intentare personalem, cum sint distinctæ. hoc dicit. Et diuiditur iste §. principaliter in tres partes. Primò, ponit regulam generalem illatam ex præcedentibus, secundum glos. sed secundum doct. epilogatiuam. Secundò ponit vnā fallentiam, ibi, Planè. Tertiò, naturam actionum realium & personalium, & earum differentias, ibi, Appellamus. Item, prima subiungitur: quia primò ponitur quædam illatio, seu epilogatio, ex supradiçtis. Secundò ponit rationes. Secunda ibi, Nec enim.

C A S U S. Quæ sit inter actiones in rem & in personam differentia, copiose explicatum est. quæro nunc, ita distinctis separatimque actionibus, quæ-

nam sunt alteri atque alteri speciei attributæ formulæ? non enim omnes periti rerum & callidi esse possunt, ut sua iusta suæque postulationes rectè possint literis mandare. Respondet olim à prudentibus & peritis viris conceptas fuisse formulas actionum. nam actionis personalis hæc erat formula, Aio te mihi centum (puta) dare oportere. & quum à Prætoris eam imperasset, Prætor iudicem dabat, cui sic mandabat. Si apparet, vel si paret vel si pateret Quintium debere Sextio centum, tanti eum damnato, Actionis autem realis formula hæc fuit, Aio hanc rem ex iure Quiritum meam esse. quæ quum esset à prætoris imperata, tum Prætor iudicem dabat. cui sic imperabat. Si apparet fundum, quo de agitur esse Antonij, neque eum possessor Lucius restituat, Lucium dånato, Quæ quum ita sint, satis constat quum in rem agere volumus, personalem actionis formula videntur non esse. Nec enim, &c. Quamquam ab hoc generali præcepto fures excipiuntur. Nam si Titius mihi meam rem subripuerit, duas eius rei actiones habebō, & in personam. ff. de iur. p. iud. c. 1. §. 1. & in rem, & vtriusque formula videntur dicere potero, Aio te mihi dare oportere, & Aio hanc rem meam esse. C. vii.

¶ Actione personali rem suam nemo dominus prosequitur: nisi quis forte à fure, ipsius ideo, rem suam condicat.

Not. ex text. quod dare est dominium transferre. Item, quod illud quod est meum, non potest amplius effici meum. Item, quod odio furum introductum est, ut domino detur actio personalis. Item ibi, extra poenam, secundum Ang. quod duplum vel quadruplum est totum poena: & in eo non venit simplex rei subiectum. Syl. Aldo.

¶ Not. ex text. quod dare est dominium transferre. Item, quod illud quod est meum, non potest amplius effici meum. Item, quod odio furum introductum est, ut domino detur actio personalis. Item ibi, extra poenam, secundum Ang. quod duplum vel quadruplum est totum poena: & in eo non venit simplex rei subiectum. Syl. Aldo.

I I B E L L V S I N C O N D I C T I O N E C E R T I G E N E R A L I S.

Hic tangitur de condictione, & primò dicendum est, quod est quædam conditio certi generalis, quæ datur pro omni eo, quod debetur: ut ff. si cer. per. l. certi. & in ea forma sic lib. Dico ego R. contra L. quod ipse mihi debet equum ex causa emptionis: unde proponendo contra ipsū L. condit. certi, peto eundem L. ad traditionem equi ex causa præmissa mihi condemnari,

nari. Eodem modo formalib. in ista generali condit. si ex aliqua alia causa tibi certum debeat.

**LIBELLVS IN CONDI-
tione certi specialis.**

Itē sunt alie
condictiones spe-
ciales: vt condi-
ctio certi ex
mutuo condit.
certi ex stipul.
condi. in deb.
sine causa, & si-
miles, in qui-
bus formatur
lib. sicut in ge-
nerali conditio-
ne. sed tantum-

modo in condictionibus generalibus assignatur causa: quia alicui non datur aliqua conditio ex re sua. sed tantum pro eo, quod debetur ex causa alia, nisi ex causa fortuita. illa enim pro re sua tantummodo datur contra suum, & eius heredes: & est speciale in ea, vt pluribus acti. teneatur suum: vt in hoc §. sic itaque, & ff. v. usufruct. quē ad. ca. l. si.

¶ 2 Sic itaque. formatur, hoc itaq; ex illa diuisione, quę sit supra eod. §. j. q. d. dictum est, quę sunt in rem actiones, & quę in personam itaq; sic eis discre- tis. i. separatis, & diuisis, patet qd hęc regula est vera: quia personalis actio, quę competit ad dandum, non cōpetit pro re sua alicui, vt hic. Ideo dixi, ad dandum: quia ad tradendum bene potest dari actio personalis vt cōmodati, de- positi, & similes. & ita est vis inter dare & tradere, vt hic subiicit: & ff. de act. empt. l. ex empto in prin. & ff. de verb. oblig. l. vbi autē. in fin. & l. si re tradi. & l. nemo. & quod subiicit si apparet. i. quia apparet eum dare oportere, & ita agitur in personam, vt aliquid detur. Sed quidam dicunt: vt P. quod hęc verba, si apparet eum dare oportere, sunt nomina cuiuslibet actionis. Accurs.

¶ Adde quod Vld. Zas. hic exponit apparet, id est, videtur: vt sit sensus, ac si videretur eum dare oportere. qui intellectus mihi non placet: quia tan- dem se resoluit in intellectu Dyni, qui voluit hanc esse formulam ver- borum Syl.

Q D I T I O. Dic quod istud quod hic dicit gloss. secundum Pla. nihil est dicere, sed text. vult dicere, si apparet. id est, si agat dare oportere: quia me- dium concludendi non debet esse illud, sed ad tradendum vel consli-

tuendum: vt dicit gloss. Ang.

† Discretis, Discretis, id est, distinctis N. A. in reales, & in personales.

¶ b Oportet, id est oportet quod non detur, est enim impossibile quod de- accipitur, vt subiicit, si se-

enim quod acto-
ris est, id ei da-
ri oportet b. sci-
licet quia dari cui-
quam id intelli-
gitur, quod ita da-
tur, vt eius fiat:
nec res, quę iam
actoris est magis c

quia dare est
accipientis fa-
cere: vt subii-
cit. nec res quę
&c.

AD QUITIO

Quid ait S I
A P P A R E T,
formula est iu-
dicii a Pratore
iudici præscri-
pta. Prator e-

nim de facto non cognoscebat, sed iu-
dicem Recuperatorēve dabat, qui co-
gnosceret. Cicero pro Q. Roscio, Quid
est in iudicium directum, asperū sim-
plex S I A P P A R E T sesterrium
quingenta millia dari oportere, sic
enim legendū esse docuit Hot. in suis
in illam Orat. comm. Item in Diuin.
Iudicium dat statim. Si pateret eam se
& sua Veneris esse dixisse. Itē Verrina.
3. Si pateret aduersus edictum fecisse,
&c. Sed hęc formula non dabatur nisi
in iudiciis stricti iuris, vt Hoto. hic
docuit, & in §. actionum. at præterea
in d. Orat. pro Q. Roscio, quę Oratio
legi debet ab eo qui hanc materiam
cupit intelligere. Dicebant etiam, S I
P A R E T: vt Verg. iij. Si paret fun-
dum Capenatem, quo de agitur, ex iu-
re Quiritium P. Seruiliū esse, &c. sic
enim legendum ibidem Hoto. do-
cuere tituli Vlpiani.

† Si paret formula Pratoris Iudicem N. A.
cōstituentis, vt, C. Aquilius iudex esto,
S I P A R E T, id est, si tibi apparet, si
tibi probetur. Titium Mauiō centum
ex causa mutui dare oportere, nec Ti-
tius satisfaciat, tum Titium damnato.

¶ c Magis. Sed opponitur, pluries de-
beri potest: vt ff. de exc. rei iud. l. & an
eadem §. actiones in fin. §. ergo pluries
dominium potest fieri meum. Sed non
sequitur. nam licet pluries debeat, si non
tamen semel facta sua non debet plus
fieri sua: vt ibidem dicitur, & ff. de ac-
quir. poss. l. iij. §. ex pluribus. & supra
de leg. §. sed & si rem legatarij, nisi
iterum desineret esse sua: vt ff. de verb.
oblig. l. si rem meam.

¶ Declara, quod illud quod meū est,
non potest amplius effici meum, hoc
verū ex causis successiuis: secus ex

Meum;
amplius
meū fi-
ci non
potest.

causis eodem tempore concurrētibz.
l. si creditori §. Marcellus. ff. de leg. j.
Item, potest stipulari, si mea esse desi-
neret. l. si rem meam. ff. de verbo. oblig.
Item, hoc verum quando plenē est
mea: secus si
haberem vtile
tantum domi-
nium: quia pos-
sum querere di-
rectum: & ita
etiam si res non
esset perfectē
mea Syl.

N.A. [†] Magis eius
quia dominium
non potest, nisi
vna ex causa
adquiri §. sed si
rem. io. suprà de
lega. Cic. de in-
uentione. lib. 2.
Ita ius ciuile

habemus constitutum, vt causa cadat is,
qui non quemadmodū oportet, egerit.
Hinc prouerbiū qui cadit à formulā,
cadit à toto. Qui malē agit, causa cadit.
[†] a Planē odio. Sed in quo vertitur
istud odium? Resp. quia in condicō-
ne furtiua quis de facto infamatur
apud bonos & graues viros: vt ff. de
obse. à lib. & lib. l. honori. licet non
infamia iuris: vt ff. de act. & oblig. l.
cesset. sed in rei vindicatione neque
de facto, neque de iure infamatur. Item
multa veniunt in cond. furtiua, quæ
non veniunt in rei vendi vt quia in-
teritū rei non liberatur: sed in rei
vend. sic vt ff. de cond. fur. l. in re. & ideo
malum est furti, quod etiam hac actio-
ne teneatur. Item, sicut prodest ali-
cui plures habere reos debitores: vt
ff. de lib. leg. l. si quis decedens. §. fin. ita
& habere plures actiones: vt ff. de leg.
ij. l. cum filius. §. variis. ita e contra de-
bet ei nocere, si pluribus teneatur
actionibus, licet etiam nulla alia sit
vilitas. Item, nunquid vna tollitur per
aliam? Sic quod sic: vt ff. de condic. fur.
l. si pro fure. §. furti. Accur.

[†] b Si appareat. i. quia apparet eos,
& c. id est, dicere, actione in personam.
Sed videretur hoc stare non posse: nam
certum est eum qui agit dominū suū
scire, ergo & nunc est: quia sine facto suo
dominium ab eo discedere nō potuit:
vt ff. de reg. iur. l. id quod nostrum. &
C. de proba. l. siue possidetis. ergo non
potest agere, vt sibi detur, quod est
suum, & tamen hic dicit quod sic. Sed

dic relationem esse faciendam ad ge-
nus, nō ad speciem. q. d. ea actione, per
quam alias agitur ad dandum. §. perso-
nalis, sed hic non ad dandum intēditur.
Et ita est mirabile, quod rem meam

uis sit aduersus
eos etiam hac in
rem actio ^c, per
quam rem suam
quis esse petit. [†]

[†] Male actiones
ad vindicandum
dicuntur personales
verō, quæ contra
abundē condicō-
nes appellamus,
ad dandum vel fa-
ciendum cōperunt.

ff. de cond. tri. l. ij.

^c In rem actio. id est, rei vindicatio,
quæ pro dominio de iure ciuili, vel
gentium quæsito intenditur, vt ff. de
rei vend. l. in rem actio. Item not. quod
hic §. locū habet in quolibet malē fidei
possessore alienæ rei, non solum in fu-
re vt suprà de rer. diui. §. si tamen. &
ff. de cond. tri. l. j. in fin. & l. ii. in princ.
[Vide pro resolutione Deci. in l. si quis
nec causam. §. si. ff. si cer. pet. & l. si. Syl.]
Interdū etiam contra bonæ fidei pos-
sessorem datur condicōtio ratione pos-
sessionis. vt ff. de condi. indeb. l. indebi-
ti. §. sed & si nummi. Sed nūquid etiam
rem suam potest quis etiam à non fure
per condicōtionem sine causa cōdicere:
vt ff. de condic. sine cau. per totū? Resp.
secundū quosdam, ibi dicitur condi-
ctio actio personalis: non tamen talis
per quam intendatur, vt aliquid de-
tur. Alij dicunt, quod si alicubi inue-
niatur condicōtio sine causa pro re sua
competere, de vtili intelligendum est.
AD I D I C I O. Dic secundū Ioan.
Fab. quod prima est verior: nam
per eam non agit dominus ad dādum,
nisi contra furem, supple & malæ fidei
possessorem, vt hic in gloss. ad resti-
tuendum: vel fortē ad possessionem agi
debet, secundū Ang.

[†] Esse petit. De hoc, dictum est suprà N.A.
ad §. vltim. de oblig. ex dol.

[†] Appellamus autē ^c A S S Hæc-
nus exposuisti notas, quibus in rem
ac personam actiones internosci pos-
sent: sed quia nulla est insignior neq;
clarior

clarior, quam si certis nominibus appellerentur, quæro, nunc ex re quæ nomina imposita sint? In rem actio, inquit, vindicatio dicitur: In personam vero, Condictio. Nam vindicare est asserere, libera-

re, eximere: & qui liberat, asserit, eximit, vindex dicitur. Condicere autem, veteribus idem erat, quod denunciare. Quum igitur denuntiationes fierent alicui, ut certo die ad iudicem veniret, lapsa consuetudo eo sensim deducta est, ut in personam actio, condictio diceretur. Cor. Vibul.

¶ 2 Vindicatio. nes. siue rerum corporaliū, de quibus est C. de rei vend. per totum. & ff. de rei vend. per totū, siue rerum incorporealiū, de quibus est. ff. si usufruct. petat. per totum. & ff. si ser. vend. per totum. siue sint indirectæ, siue utiles istæ vindicationes: ut ff. de Publici. per totum. & ff. si

ager vectigalis. per totum.

¶ 3 Quibus. ideo dicit quibus, quia sunt & aliæ, quibus non intendimus dare vel facere, sed restituere: ut commodati actio, & depositi, & similes: & istæ non appellantur condictiones in stricta significatione accepto vocabulo, ut hic dicitur. Vel dicitur, quod etiam in actione commodati & depositi, & similibus intenditur dari, vel fieri, scilicet ipsa desertio rei, quasi ipsum factum possit quis in stipulationem deducere: ut ff. de verb. oblig. l. vbi autem non apparet. §. quid. quod non fieret, nisi aliquid daretur, cum suæ rei nulla sit stipulatio, sed alienæ tantum: ut

suprà de inutili stipulat. §. j.

¶ 4 Condictiones. scilicet appellamus. §. d Denuntiare. Dicunt quidam, quod qui volebant alium conuenire, primò sibi denuntiare debebant: ut argum. ff.

de seru. urban.

prædiorum lege quidam. Sed hoc non placet: quia ex voluntate, aut bonitate, vel urbanitate hoc fit, non necessitate. Sed dicit, quod hæc denuntiatio fiebat per magistratus, cum actiones constituiebant vel dabant: ut ff. de orig. iur. l. ij. §. omnium, quod est hodie sublatum, ut in fine huius §. dicitur. & C. de formul. l. j. & ij.

¶ 5 Condicere est N.A. denūciare. Moris sine ante vocatione in ius, ut actores denuntiationibus debitores conuenirent; & nisi satisfacerent iudiciū cōminaretur l. vij. ff. de inoff. test. l. ij. & l. iij. C. Theod. de denūciatione. Vide l. 25. de oblig. & actio.

¶ 6 Abusuē. Verè abusuē dicitur condictio, id est, actio in personam: quia non bene consonant nomen rei, quam signat, quod fieri debet: ut suprà de donat. §. est & aliud.

¶ 7 Sequens iste §. vsque ad §. Quædam. diuiditur in duas partes. Primò, ponit vnam sententiam principalium actionum. Secundo, declarat eam per exempla. Secunda ibi, Rei persequendæ.

¶ 8 A s v s. Audiri duas diuisiones. nā alias dixisti esse actio. in rem, alias in personā, alias item à iure civili, alias à Prætoris institutas. quæ sequitur diuisio? Tertia, inquit, diuisio partitur subiectū in accidentia. nam aliæ actio-

R 5

nes rem, alix pœnam, alix vtrumque persequuntur. Cor. Vib.

a Sequens. Hæc est tertia diuisio actionum in hoc titulo. Accur.

P. A. i. Rei persequendæ. Id est, proprietatis, possessionis, seruitutis & pignoris, siue hypothecæ l. j. §. est autem. ff. ad exhib.

b Comparatæ. id est, adinuertæ.

c Mixtæ. Sed nōne quædam sunt, quæ nulum horum habent? vt si agone quid fiat in loco sacro, vel sancto, vel si fa-

ctum est, vt tollatur: & alix similes, quæ neque ad rem, neque ad pœnam, neque mixtum se habent. sed vel ad rei reuerentiam, vel ad publicam utilitatem dantur? Resp. satis ad rei persecutionem scilicet diuinæ rei, vel publicæ pertinent, cuius nomine agere videor, vel etiam meo nomine, cum cuiuslibet inter sit Deum venerari: vt C. de hæred. l. iij. Accur.

Rei persequendæ. Iste §. diuiditur in quinque partes. Nam primò, ponit de actionibus rei persecutoriis. Secundò, de actionibus mixtis ex contractu descendentes. Tertiò, ponit vnam regulam, vel summam in actionibus ex maleficio descendentes. Quartò, illud per exempla declarat. Primò, ponendo de actionibus pœnalibus. Secundò, de actionibus mixtis. Secunda principalis est in vers. planè. Tertia in §. ex maleficiis. Quarta in §. pœnam. Quinta in vers. sed & legis.

T H E M A Quænam actiones comparatæ sunt ad rem nostrâ persequendam? Omnes, inquit, in rem institutæ, & in personam duntaxat, quæ ex contractu natæ sunt, veluti, Centum tibi minuo dedi. ex hoc contractu nata est obligatio: cuius causa mihi Prætor actionem dabit, quia centum illos aureos persequar. Sed ecce, Cum domus mea incendio arderet, deposui apud te crumenam centum aureorū, rogans te vt eam mihi afferuares: deinde repenti mihi meam crumenam, muginabare, moramq; dolosè faciebas. Prætor mihi dabit actionem depositi, quæ non modò rem, id est, centum: verum etiam

pœnam, id est, alia centum persequari ex quo apparet hoc casu actionem depositi mixtam esse. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE ex stipulatu.

rem actiones, & etiam in personam ex contractu descendentes, excepta depositi actione, quæ in quatuor casibus mixta est. Angelus.

Rei persequendæ causa compen-

propono contra ipsum actionem ex stipulatu, & peto ipsum ad interesse meum (quod æstimò decem) mihi condemnari. Istius libelli formatio potest elici ex l. si quis ab alio. §. si quis. ff. de re iud. Et licet nomen actionis non ponatur in libello, sufficit tamen ponere causam hanc, scilicet quia domum per stipulationem mihi facere promisit, & non fecit.

LIBELLVS IN ACTIONE commodati.

Item, in actione commodati, de qua hic, formatur sic libellus: Dico ego M, contra A, quod accommodauit sibi codicem meum ad scribendum: vnde propono act. commodati contra eum, quia finitus est vsus ad quē codex fuit accommodatus: & peto eundem A ad restitutionem codicis mihi condemnari. Et erit causa in ista actione, quam sufficit proponere, hæc: Quia accommodauit sibi codicem meum ad scribendum: & vsus finitus est.

LIBELLVS IN ACTIONE ne depositi.

Itē in actione depositi, de qua etiam hic, formatur sic libellus, Dico ego T, cōtra L, q̄ ego deposui penes eum Digestum meum, vnde proponendo contra eundem L actionem depositi, peto ipsum ad restitutionem Digesti mei mihi condemnari: & erit causa in ista actione quam sufficit proponere, talis, quia deposui. Et aduerte, q̄ datur in simplicum

simplici act. depositi, nisi in his casibus, scilicet quando depositum est causa incendij, tumultus, ruinae, & naufragij: in quibus casibus si depositarius inficietur, tenetur ad duplū, ut hic, in vers. planē. & ff. de-

po. l. j. Et formatur sic libellus, Propono ego T. contra C, quod

ego ob timorē incendij Digellum meum apud ipsum deposui, & quia inficiatur depositum, proponendo contra ipsum actionem depositi, peto eundem C, mihi in duplum condemnari. Et erit causa in hac actio. quia depositus apud ipsum rem, & ipse inficiatus est. Item, eodem modo forma libellum, quando petitur in aliis quatuor casibus, scilicet quando causa tumultus, incendij, ruinae, & naufragij, depositum est.

LIBELLVS IN ACTIONE ne mandati.

¶ Itē in actione mandati, de qua etiam hic, formatur sic libellus, Dico ego T, contra S, quod ego sibi mandavi, ut emeret mihi equum, & ille suscepit mandatum, sed illud nō impleuit: propter quod damnificatus sum ad valorem decem librarum. & tātum aestimo interesse meum: unde proponendo contra ipsum actionem mandati, peto eundem S, in decem libras nomine interesse mihi condemnari. Ista enim actio tunc demum competit, quando recipit interesse: ad interesse enim datur: ut ff. mandati. l. si procuratorem. §. mandati actio.

LIBELLVS IN ACTIONE pro socio.

¶ Est & actio pro socio, de qua etiam in hoc §. & habet locum, quando societas inter aliquos contrahitur consensu: ut ff. pro soc. l. ut sit. & nascitur finita societate: ut C. eod. l. tandiu. & formatur libellus sic, Dico ego L, qd C, & ego iniuimus societatem emendi vinum vsque ad centum libras: unde cum ipse socius nomine societatis tantum de vino emerit, peto partem vini deducto capitali mihi adiudicari. & ad restitutionem dictae partis ipsum mihi condemnari. Et erit causa in ista actione talis: quia contraximus societatem: & similiter datur propter do-

lum, vel culpam socij: ut ff. pro soc. l. nemo. & l. seq. & C. eod. l. iij.

LIBELLVS IN ACTIONE ex empto.

¶ Item, etiā hic agitur de actione ex empto: in qua sic forma libellum: Dico ego T, contra S, quod ego emi equum ab eo decem libris, unde proponendo contra ipsum S, actio. ex empto, peto eundem ad restitutionem equi mihi condemnari. Ex parte autē venditoris petitur sic: Dico ego S, contra T, quod ipse debet mihi decem ex venditione talis equi, quem sibi vendidi & tradidi: unde proponendo contra ipsum act. ex vendito, peto ipsum T, in illis decē libris mihi condemnari. Et erit causa in hac act. talis, Quia vendidi, & tradidi.

LIBELLVS IN ACTIONE ne locati

¶ Est & finaliter actio locati, de qua hic: in qua sic forma libelli: Dico ego B, contra C, qd ego locavi sibi domū talem vsque ad annū, mercede decem librarum constituta mihi, & promissa ab eodē C, unde proponendo contra ipsum C, actio. locati, peto ipsum in decem libras mihi cōdemnari. Et econtra cōductor proponet hoc modo: Dico ego C, contra B, qd ego conduxī talem domū ab eo pro mercede decē librarum sibi promissarū: unde proponendo contra ipsum act. ex conducto, peto eundem B, ut domum conductam ad habendum mihi tradat condemnari.

¶ In rem actiones. scilicet quae decem sunt: ut diximus. suprā eod. §. item Seruiana. Sed certe videtur quod sunt omnes pœnales: nam in eis iuratur in litem: ut ff. de rei vendi. l. qui restituere. & ff. de in lit. iur. l. in actionibus. Sed dic, quod illud, scilicet iuramentum in litem, non fit iure actionis, sed officio iudicis: ut lege eo. §. praeter ea. in fin. §. unde non dicuntur pœnales. Alij tamen dicebant, quod ideo non dicebantur pœnales: quia nō originaliter illud fit, quod crescant per sacramentum in litem, sed ex consummatione: ut ff. de in litem iur. l. j. & ideo magis attendebant quod naturaliter erat, quān quod incidenter. Sed certe actio depositi in quatuor casibus ab initio est rei persecutoria: & tamen dicitur

dicatur pœnalis, inspecto quod crescit ex contumacia: ut infra §. proxi. & infra eod. §. quadrupl. alibi §. ait ille. unde primam responsionem approbo.

AD DILECTO Secundum doct. hæc gl. videtur aduersari gl. magnæ, positæ in §. pœ. In ver. item aduersus. in pr. §. eo. quæ videtur concludere, quod ibi illa actio dicatur pœnalis, quia iuratur in litem: & tamen secundum eos constat, quod illud iuramentum venit offic. iudi. sicut in qualibet alia actione: & dicunt hanc gl. esse veriorē.

* a Ferè. Ferè dicitur, propter actionem ex stipulatu, per quam pœna petitur, nec inspicitur quid inter sit: ut supra de inutil. stipul. §. alteri. secundum quosdam. quod est falsum. [Ratio est: quia illa pœna venit ex conventionione, non autem ex dispositione legali, ut nos loquimur. Ita Nicol. & Ias. hic declarant. Syluest.] Imò propter actionem depositi in quatuor casibus: ut infra subiicit. Item, propter actionem redhibitoriam, quæ datur in duplum aduersus venditorem: qui neq; pretium, neque accessiones soluit: ut ff. de ædil. edi. l. redhibitoria.

† b Perit actor. ad utrâque autem scilicet ad mutuum, & ad eam pecuniam, quæ in stipulatum deducta est, certi conditio datur: ut si. si cert. petat. l. si quis certum, & supra de verb. oblig. in princ. ita quod ad mutuum deur conditio specialis ex mutuo: ut sup. quib. mod. re contrah. oblig. in princ. ad pecuniam deductâ in stipulationem deur conditio certi generalis. si certum sit: ut supra de verb. oblig. in princ.

† In utroque casu opinio gloss. communiter approbatur, ut dicit Dec. in l. certi conditio. in princ. in glo. j. ff. si cert. petat. Syluest.

† c Conducto. Sed nonne omnes istæ dantur ad interesse, etiam quod est extra rem: ut ff. de act. empt. l. j. in princ. ego peto aliquid quod tibi non abest, ergo sunt pœnales? Sed dic tribus modis dici actionem pœnalem: Primò,

illa, quæ hinc inde est pœnalis: ut furti & similis: quando peto, quod mihi abest, & quod tibi adest, & hoc modo acceptæ dicuntur hic istæ non pœnales. Secundò, quando est pœnalis ex

parte una, scilicet ex parte rei tantum: quod est ubicunque actoris interesse excedit, id quod reo adest, & in hac significatione actiones istæ dicuntur pœnales, scilicet ex empto, & similes: & etiam rei vindicatio, quando in litem iuratur. Et quod inspecta persona rei tantum pœnales dicantur, probatur ff. de eo, per quem fact. erit. l. j. §. si plures. & l. fin. & supra eo. §. pœnales. Tertiò, dicitur pœnalis inspecta persona actoris tantum: ut sic accepti ab aliquo aliquid, ut me accusares per calumniam. nam repeto, licet nihil mihi abest, à te, scilicet cui adest: ut probatur. ff. de cal. l. generaliter. §. illud erit notandum.

† Tumultus. Huius depositi actio aduersus eum, qui dolo infutatus fuerit in duplum datur, odio tantæ perfidiæ l. 18. ff. de poss. l. j. ff. de incend. naufrag. §. d In duplum. §. si reus inficietur: ut infra eod. §. furti. Accurs.

† In duplum. In quo simplum inest. N. A. §. c Ipsius. scilicet, hæredis. ex dolo enim defuncti in simplum tantum conuenitur: ut ff. de pos. l. j. §. j. Et ratio, quare in his quatuor casibus datur in duplum, & in aliis in simplum, est: quia hic ex necessitate deponitur: nec potuit præuidere apud quem deponeret: ut ff. de pos. l. j. §. merito.

† Ex maleficiis. C. 2. v. c. De actionibus quæ ex contractu oriuntur, dixisti, nunc de iis quæ ex delicto nascuntur, explicato. furti, inquit, actio pœnæ tantum persequendæ causa, comparata est. nam ea intentata quadruplum duntaxat aut duplum adimit. Res autem ablata vindicatione, aut condictione recuperatur. Bonorum raptorum actio mixta est. nam quadruplum quod exigit, non pœnam solam, sed etiam rem ipsam creptam completitur: N. A.

tur: pœna enim triplum non excedit. Quid autem de actione Aquiliana iudicet? Seruum occidi, qui tunc viginti erat, cum eo anno quadraginta aureorum fuisset. Hic sanè tametsi in simplū agatur, habet tamen res & pœnæ persecutionem. nam viginti in re, sunt alij viginti in pœna. Propone alius exemplū, Titius moriens legauit centum ecclesiæ nostræ ad alendos cōcionatores Ecclesiasticos, & pauperes scholasticos. Hæres

tandiu solutionem distulit, dum actione legati conueniretur. Iex mihi dat actionem contra eum in ducenta, ut centum rei, id est, legati nomine petantur: altera centum pœnæ multæque: quæ qui pium legatum differt exsoluere, damnatur. Corn. Vib.

A. D. D. I. I. Quod ait in text. alie tantum pœnæ. &c. quid autem de pœna, quæ in cōventionem deducta est? nam ex maleficio non debetur, sed ex contractu. l. Lucius Titius. ff. de actio. empti. vnde hic explicatur hoc per Romanum.

LIBELLVS IN ACTIONE furti manifesti.

¶ Ex maleficiis. Hic tangitur de actio. furti manifesti, in qua sic forma libelli. Dico ego A, contra B, quod ipse palam subripuit equum meum: vnde proponendo contra ipsum B, actio. furti manifesti peto eundem in quadam summa pecuniæ nomine pœnæ mihi condemnari. Et erit causa in hac act. quam sufficit proponere, talis, Quia furtum fecit manifestum. Et eodem modo forma libelli in actio. furti non manifesti sed hæc est differentia: quia in prima actione quadruplum est pœna ultra rei restitutionem: ut in hoc §. in secunda verò, scilicet furti non manifesti, duplū est pœna ultra rei persecutionem.

LIBELLVS IN ACTIONE vi bonorum raptorum.

¶ Vi autem bonorum. In actione ve-

rò vi bonorum raptorum de qua hic, sic formatur lib. Dico ego A, contra B, quod ipse à manibus meis talē rem vi rapuit: vnde contra ipsum act. Vi bonorum raptorum proponens, peto

¶ Ex maleficiis verò proditæ actiones, aliæ tantum pœnæ persequendæ causa comparatæ sunt: aliæ tam pœnæ, quam rei persequendæ: & ob id mixtæ sunt. Pœnam tantum persequitur

eundem B, in quadruplum (re in ipso quadruplo computata) mihi condemnari. ut in hoc §. vi autem bonorum raptor. & suprā vi bonorum rapt. §. quadruplum. In furto autem manifesto, totum quadruplum est pœna. Et erit causa in ista a-

ctione, sicut dictum est: Quia talem rem rapuit de manibus meis.

LIBELLVS IN ACTIONE legis Aquiliæ.

¶ Sed & legis Aquiliæ. Item, in actione legis Aquiliæ sic forma libelli contra negantem: Dico ego C. contra B, quod ipse culpam suā occidit seruum meum, quem æstimo x. & si negat se ipsum occidisse, proponendo contra eum act. l. Aquiliæ. peto eundem B, in duplum, scilicet in xx. mihi condemnari: ut vnum simplum sit pro damno dato: & aliud pro pœna: quia negauit. Contra consentientem autem formatur lib. similiter sicut dictum est suprā proximi. sed simplum petitur. Erit autem causa in priori actione talis, scilicet quia damnum dedit: & sic erit in primo casu pœna: in secundo verò, non. Præterea in alio casu est pœnalis: quia si agitur ex primo capite l. Aquil. æstimabitur res quanti plurimi fuerit retro intra annum. Si verò agatur ex tertio cap. tunc æstimabitur res quanti plurimi retro fuerit intra xxx. dies: ut suprā ad leg. Aquil. §. j. j. respon. & §. ex hoc tamen capite. & suprā de actis. sed & legis Aquiliæ. & tunc in ea sic forma libelli: Dico ego C, contra D, quod ipse occidit seruum meum, qui valet x. sed hoc anno valuit xxx. vnde proponendo cōtra ipsum act. l. Aquil. quia debet mihi fieri æstimatio serui occisi, quanti retro plurimi fuerit intra annum peto eundem mihi in xxx. condemnari. Eodem modo forma libelli,